

**T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İŞLETME ANABİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAİZ ORANI VE KUR
RİSKİNİN YÖNETİMİ (KAMU BANKASI İLE İLGİLİ BİR
HİPOTETİK UYGULAMA)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SALIHA DİDİN

Yrd.Doç.Dr. Emin UZUN

AĞUSTOS, 2008

MUĞLA

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAİZ ORANI VE KUR
RİSKİNİN YÖNETİMİ (KAMU BANKASI İLE İLGİLİ BİR
HİPOTETİK UYGULAMA)

SALİHA DİDİN

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Emin UZUN

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Selim BEKÇİOĞLU

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Erkan POYRAZ

Enstitü Müdürü : ,Prof.Dr.Aslan EREN

AĞUSTOS, 2008

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün/...../..... tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 23. maddesine göre, İşletme Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Saliha DİDİN'in “ Türk Bankacılık Sektörü'nde Faiz Oranı ve Kur Riskinin Yönetimi (Kamu Bankası İle İlgili Bir Hipotetik Uygulama)” adlı tezini incelemiş ve aday/...../..... tarihinde saat’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Emin UZUN

Üye

Üye

YEMİN

Yükseklisans tezi olarak sunduğum “Türk Bankacılık Sektöründe Faiz Oranı ve Kur Riskinin Yönetimi (Kamu Bankası İle İlgili Bir Hipotetik Uygulama)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2008

Saliha DİDİN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ		
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU		
YAZARIN	MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.	
Soyadı : DİDİN		
Adı :SALİHA	Kayıt No:	
TEZİN ADI		
Türkçe	:TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAİZ ORANI VE KUR RİSKİNİN YÖNETİMİ (KAMU BANKASI İLE İLGİLİ BİR HİPOTETİK UYGULAMA)	
Y. Dil	: THE MANAGEMENT OF INTEREST RATE AND RISK OF EXCHANGE RATE IN TURKISH BANKING SECTOR (A HYPOTHETIC APPLICATION RELATED TO A PUBLIC BANK)	
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans	Doktora	Sanatta
Yeterlilik		
	*	O
	O	O
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ		
Üniversite	:MUĞLA ÜNİVERSİTESİ	
Fakülte	:	
Enstitü	:SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
Diğer Kuruluşlar	:	
Tarih	:	
TEZ YAYINLANMIŞSA		
Yayımlayan	:	
Basım Yeri	:	
Basım Tarihi	:	
ISBN	:	
TEZ YÖNETİCİSİNİN		
Soyadı, Adı	:UZUN, EMİN	
Ünvanı	:Yrd. Doç. Dr.	

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1.BANKACILIK SEKTÖRÜ

2.FAİZ ORANI-KUR RİSKİ YÖNETİMİ VE BASEL II

3.KAMU BANKASI İLE İLGİLİ HİPOTETİK UYGULAMA

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. BANKACILIK

2.FAİZ ORANI RİSKİ VE YÖNETİMİ

3.KUR RİSKİ VE YÖNETİMİ

4.BASEL II

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. 1. BANKING

2. RISK OF EXCHANGE RATE AND ITS MANAGEMENT

3. RISK OF İNTEREST RATE AND ITS MANAGEMENT

4. BASEL III

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

O

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

O

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih :/...../.....

ÖNSÖZ

Küreselleşme süreci ile birlikte finans alanında meydana gelen değişim ve gelişmeler, finans sektörü içerisinde yer alan bankacılık sistemini önemli ölçüde etkisi altına almıştır.

Risk olgusu yok edilemeyeceği için işletmelerin bu olgu ile birlikte yaşamayı öğrenmeleri gerekmektedir. Bu yüzden de hem işletmeler hem de bankaların riski en iyi şekilde yönetmeleri zorunlu hale gelmektedir.

Riski yönetebilmek için ilk olarak riskin ölçülmesi gerekmektedir. Riski ölçmek için birçok yöntem bulunmakla birlikte faiz oranı riski için Durasyon GAP analizi ve kur riski için de regresyon analizi yapılacaktır.

Bu çalışma sürecinde danışmanlığımı yapan Yrd. Doç. Dr. Emin UZUN'a, çalışmanın uygulama bölümünde yardımını esirgemeyen Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR'a, Doç. Dr. Erkan POYRAZ'a, tezin yazım aşamasında yardımcı olan Nihan KILIÇ'a, tezin basım sürecinde yardımcı olan kardeşim Cihan Didin'e ve her zaman desteklerini gördüğüm ve bu zor süreçte yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

Saliha DİDİN

Muğla 2008

ÖZET

Her alanda karşılaştığımız risk faktörü, finans piyasalarında ve özellikle bankacılık sektörü'nde büyük önem arz etmektedir. Bankalar, piyasa değeri maksimizasyonu sağlamak ve sürekliliklerini devam ettirmek için karşılaştıkları riskleri de yönetmek durumundadırlar. Bankacılık sektörü'nde en fazla karşılaşılan riskler kredi riski, faiz oranı riski, kur riski, likidite riski ve operasyonel riskdir.

Faiz oranı riski, faiz oranlarında meydana gelen dalgalanmalar nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zararı ifade etmekle birlikte; kur riski sektördeki döviz kuru değişimlerinin sonucunda ortaya çıkan ve tüm sektördeki işletmeleri etkileyen bir risk türüdür.

Bu çalışmanın birinci bölümünde bankacılık sektörünün gelişimi ve bankacılık sektöründe karşılaşılan başlıca riskler anlatılacaktır.

İkinci bölümde bankacılık sektöründe faiz oranı, kur riski yönetimi ve Basel II anlatılacaktır.

Üçüncü ve son bölümde ise bir kamu bankası üzerinde hipotetik bir uygulama yapılacak olup bankanın faiz oranı ve kur riski ölçümünün nasıl yaptığı ve nasıl yönetebileceği üzerinde durulacaktır.

ABSTRACT

The risk factor that we encounter all around, has a crucial importance in finance markets especially in banking sector. The banks in order to keep their continuity and to ensure the maximization of market value have to manage the risks they encounter.

The most encountered risks in banking sector are credit risk, risk of interest rate, rate exchange risk, liquidity risk and operational risk.

Risk of interest rate, refers the loss that a bank could be exposed in context of the bank position occurs after economic volatiles. Exchange rate is a risk that appears after the changes of foreign currency rate exchange in the sector.

In the first chapter, the development of banking sector and the risks that banking sector encounters; in the second chapter, interest rate, rate exchange risk management and Basel II in banking sector will be handled. In the third and in the last chapter a hypothetic application on a public bank will be practiced and a measurement related to interest rate and exchange rate risk of such bank will be examined.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

1. BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜ, RİSKLER VE BANKACILIK SEKTÖRÜ'NDE KARŞILAŞILAN RİSKLER

1.1. Bankacılık Sektörü.....	1
1.1.1.Para Kavramı, Finansal Sistem, Banka ve Bankacılık.....	1
1.1.1.1.Dünya’da Bankacılığın Gelişimi.....	7
1.1.1.1.1. Ticaret Bankacılığının Gelişimi.....	7
1.1.1.1.2. Merkez Bankacılığının Gelişimi.....	9
1.1.1.2.Türk Bankacılık Sektörü’nün Gelişimi.....	10
1.1.1.2.1.Cumhuriyet Döneminden Önce Bankacılık.....	11
1.1.1.2.2.Cumhuriyet Döneminde Bankacılık.....	15
1.1.1.3.Banka Türleri.....	27
1.1.1.3.1.Hukuki Kuruluşlarına Göre Bankaların Sınıflandırılması.....	27
1.1.1.3.1.1.Bireysel Girişimler Şeklinde Kurulmuş Bankalar.....	27
1.1.1.3.1.2.Ticaret Şirketleri Şeklinde Kurulmuş Bankalar.....	27
1.1.1.3.1.3. Kanunla Kurulmuş Özel Statülü Bankalar.....	28
1.1.1.3.2. Sermaye Kaynaklarına Göre Bankaların Sınıflandırılması.....	28
1.1.1.3.2.1.Özel Sermaye İle Kurulmuş Bankalar.....	28
1.1.1.3.2.2. Devlet Sermayesi ile Kurulmuş Bankalar.....	28
1.1.1.3.2.3. Karma Sermayeli Bankalar.....	28
1.1.1.3.3.Bankaların Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması.....	29
1.1.1.3.3.1. Ticari Bankalar.....	29
1.1.1.3.3.2. Ziraat Bankaları.....	29
1.1.1.3.3.3 Halk Bankaları.....	30
1.1.1.3.3.4. Yatırım Bankaları.....	30
1.1.1.3.3.5.Sınai Kredi Bankaları.....	31
1.1.1.3.3.6. İpotek Bankaları.....	31
1.1.1.3.3.7.Merkez Bankaları.....	31

1.1.1.4. Bankaların Ekonomideki Temel İşlevleri	32
1.1.1.5. Bankaların Fonksiyonları	32
1.1.1.5.1. Fon Sağlama Fonksiyonu	32
1.1.1.5.2. Fon Kullanma Fonksiyonu	33
1.1.1.5.3. Hizmet Fonksiyonu	33
1.1.1.6. Bankaların Temel Yetki Alanları	34
1.1.1.7. Türk Bankacılık Sektörünün Avrupa Birliği'ne Uyumunu.....	34
1.1.1.8. Türk Bankacılık Sektörü'nde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar	35
1.1.1.9. İzmir İktisat Kongresi ve Bankacılık Sektörü'ne Etkileri.....	37
1.1.1.10. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Bankacılık Sektörü'nde Yabancı Sermaye	38
1.1.1.11. 24 Ocak 1980 Kararları ve Bankacılık Sektörü	41
1.1.1.12. 5'er Yıllık Kalkınma Planları ve Dokuzuncu Kalkınma Planı Çerçevesinde Bankacılık Sektörü	42
1.1.1.13. Devletleştirmeden Özelleştirmeye Geçiş ve Bankacılık Sektörü....	44
1.2.1. Risk Kavramı ve Doğuşu	45
1.2.2. Risk Çeşitleri	47
1.2.2.1. Sistematik Riskler	47
1.2.2.1.1. Enflasyon Riski	49
1.2.2.1.2. Faiz Oranı Riski	49
1.2.2.1.3. Pazar Riski	50
1.2.2.1.4. Politik Risk	50
1.2.2.1.5. Döviz Kuru Riski	51
1.2.2.2. Sistematik Olmayan Risk	51
1.2.2.2.1. Faaliyet Riski	51
1.2.2.2.2. Yönetim Riski	51
1.2.2.2.3. İş ve Endüstri Riski	52
1.2.2.2.4. Finansal Risk	52
1.2.3. Bankacılık Sektörü'nde Karşılaşılan Riskler	53
1.2.3.1. Finansal Riskler	53
1.2.3.1.1. Bilânço Riskleri	53
1.2.3.1.2. Sermaye Yeterliliği Riski	54

1.2.3.1.3. Kârlılık Riski.....	55
1.2.3.1.4. Kredi Riski.....	55
1.2.3.1.5. Piyasa Riski.....	55
1.2.3.1.6.Likidite Riski.....	56
1.2.3.2. Operasyonel Riskler.....	56
1.2.3.2.1. Teknoloji Riski.....	56
1.2.3.2.2. Personel Riski.....	56
1.2.3.2.3. Organizasyon Riski.....	57
1.2.3.2.4. Yasal Risk.....	57
1.2.3.3. Diğer Riskler.....	57
1.2.3.3.1. Politik Risk.....	57
1.2.3.3.2. İtibar Riski.....	58
1.2.4. Türkiye’de Bankaların Karşılaştığı Riskler.....	58

2. BÖLÜM
RİSK YÖNETİMİ
BANKACILIK SEKTÖRÜ'NDE FAİZ ORANI - KUR RİSKİNİN YÖNETİMİ
ve BASEL II

2.1. Bankacılık Sektörü'nde Karşılaşılan Riskler	59
2.1.1. Kredi Riski	60
2.1.2. Piyasa Riski.....	61
2.1.3. Likidite Riski.....	62
2.1.4. Operasyonel Risk	64
2.1.5. Diğer Riskler	64
2.2. Risk Yönetimi Ve Gelişimi.....	65
2.3. Risk Yönetiminin Amacı ve Süreci.....	68
2.4. Bankacılıkta Risk Yönetimi	71
2.4.1. Bankacılıkta Risk Yönetimi Amacı ve Süreci	71
2.4.2. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Temel İlkeleri	74
2.4.3. Bankacılıkta Risk Yönetimi Sürecinde Yönetim Kurulunun Önemi.....	74
2.5. Faiz Oranı Riski	75
2.5.1. Faiz Oranı Risk Yönetimi	75
2.5.2. Faiz Oranı Riskinin Ölçümü	78
2.5.2.1 GAP Analizi(Vade Borçluk Analizi)	79
2.5.2.2. Durasyon GAP Analizi	81
2.5.3. Faiz Oranı Risk Yönetiminde Kullanılan Teknikler	85
2.5.3.1. Swap Tekniği	87
2.5.3.1.1. Faiz Swap'ı	87
2.5.3.2. Opsiyon Tekniği.....	90
2.5.3.2.1. Faiz Oranı Opsiyonu	91
2.5.3.3. Forward Tekniği.....	92
2.5.3.3.1. Faiz Oranı Forward Sözleşmeleri	93
2.5.3.4. Futures Tekniği	94
2.5.3.4.1. Faiz Futures Sözleşmeleri	95
2.5.4. Faiz Riski Yönetiminin Önemi	95
2.6. Kur Riski	96

2.6.1. Kur Riski Yönetimi	99
2.6.1.1. Standart Yöntem	99
2.6.1.2 Riske Maruz Değer Yöntemi	100
2.6.2. Kur Riski Yönetiminde Kullanılan Teknikler	101
2.6.2.1 Döviz Swap'ı	101
2.6.2.2. Döviz Opsiyonu	103
2.6.2.3. Vadeli Döviz İşlemleri	103
2.6.2.4.Döviz Gelecek Sözleşmeleri	104
2.6.2.5. Taban – Tavan Anlaşmaları	105
2.7. Bankalarda Sermayenin Yeri	105
2.8. BASEL I Uzlaşısı (Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı) ve Özellikleri	107
2.8.1. BASEL II Uzlaşısı (Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı) ve Özellikleri	110
2.10. BASEL II'ye Yönelik Hazırlıklar ve Eleştiriler	118
2.10.1. Basel II'ye Yönelik Hazırlıklar	118
2.10.2. Basel II'ye Yönelik Eleştiriler	119
2.11. BASEL II, Bankalar Ve Türkiye	119
2.11.1. Basel II ve Bankalar	119
2.11.2. Basel II ve Türkiye	127

3. BÖLÜM**BANKALARDA FAİZ ORANI ve KUR RİSKİNİN YÖNETİMİ ve
HİPOTETİK BİR UYGULAMA**

3.1. Faiz Oranı Risk Analizi.....	128
3.2. Kur Riski Analizi	141
4. SONUÇ	146
6. KAYNAKÇA	150
KİŞİSEL BİLGİLER.....	159

TABLOLAR

Sayfa

Tablo 1: Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kurulan İlk Bankalar.....	13
Tablo 2: Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Şube Açan İlk Yabancı Bankalar.....	14
Tablo 3: Türkiye’de Kurulan İlk Milli Sermayeli Bankalar.....	15
Tablo 4: 1923–1933 Döneminde Kurulan Milli Sermayeli Bankalar.....	16
Tablo 5: 1923–1933 Döneminde Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar.....	17
Tablo 6: 1944–1960 Döneminde Türkiye’de Kurulan Bankalar.....	20
Tablo 7: 1960–1992 Döneminde Kurulan Bankalar.....	22
Tablo 8. 2008 Yılı İtibariyle Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar ve Şube Sayıları.....	27
Tablo 9: Faiz Değişiminin Banka Bilânçolarına Etkisi.....	80
Tablo 10: Basel I’e göre Risk Ağırlıkları ve Risk Grupları.....	109
Tablo 11: Basel II Uygulama Takvimi.....	117
Tablo 12: Faize Duyarlı Varlıklar (2000).....	130
Tablo 13: Faize Duyarlı Borçlar (2000).....	131
Tablo 14: Faize Duyarlı Varlıklar (2001).....	131
Tablo 15: Faize Duyarlı Borçlar (2001).....	132
Tablo 16: Faize Duyarlı Varlıklar (2002).....	132
Tablo 17: Faize Duyarlı Borçlar (2002).....	133
Tablo 18: Faize Duyarlı Varlıklar (2003).....	133
Tablo 19: Faize Duyarlı Borçlar (2003).....	134
Tablo 20: Faize Duyarlı Varlıklar (2004).....	135
Tablo 21: Faize Duyarlı Borçlar (2004).....	135
Tablo 22: Faize Duyarlı Varlıklar (2005).....	136
Tablo 23: Faize Duyarlı Borçlar (2005).....	136
Tablo 24: Faize Duyarlı Varlıklar (2006).....	137
Tablo 25: Faize Duyarlı Borçlar (2006).....	137
Tablo 26: Faize Duyarlı Varlıklar (2007).....	138
Tablo 27: Faize Duyarlı Borçlar (2007).....	138

Tablo 28: X İşletmesinin Durasyon GAP Analizi Değerleri (2000-2007).....	139
Tablo 29: Döviz Kurları ve Bankanın Kambiyo Kâr/Zararı (2000–2007).....	142
Tablo 30. Variables Entered/Removed.....	143
Tablo 31. Model Summary.....	144
Tablo 32. ANOVA(b).....	144
Tablo 33. Coefficients(a).....	145

ŞEKİLLER**Sayfa**

Şekil 1: Bankacılık Sektörü'nde Karşılaşılan Riskler.....	59
Şekil 2: Faiz Oranı Risk Yönetiminde Kullanılan Türev Ürünler.....	86
Şekil 3: Faiz Oranı Swap'ının Genel İşleyişi.....	89
Şekil 4: Basel I ve Basel II İlişkisi.....	116

I.BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜ, RİSKLER VE BANKACILIK SEKTÖRÜ'NDE KARŞILAŞILAN RİSKLER

1.1. Bankacılık Sektörü

Bankacılık sektörünü incelemeyden önce bankacılık sisteminin doğuşuna neden olan para kavramı, bankaların da içerisinde yer aldığı finansal sistem ve banka ile bankacılık kavramları üzerinde durmak yerinde olacaktır.

1.1.1.Para Kavramı, Finansal Sistem, Banka ve Bankacılık

Finansal sistem ve finansal sistemin önemli kurumlarından olan bankalardan söz etmeden 'Para' kavramına değinmek gerekmektedir.

Para, mal ve hizmet değişiminde genel olarak kabul edilen herhangi bir şeydir (Parasız, 2005: 9).

Günümüzde para ekonomisinin sahip olduğu boyutların genişlemesi paranın işlevlerini genişletmiştir. Bu yüzden paranın üç geleneksel işlevine ek olarak üç modern işlevi de eklenmiş bulunmaktadır.

Paranın geleneksel işlevleri;

- Hesap Birimi Olarak Para: Para bir ekonomi içinde kıymetlerin ortak ölçüsü görevini görür. Başka bir deyişle tüm mal ve hizmetlerin kıymeti parayla belirlenir. Değeri sık sık değişim gösteren bir para iyi bir kıymet ölçüsü değildir. Fakat paranın kıymetinin sıkı sıkıya sabit ve değişmez olması da beklenmemelidir. Çünkü böyle bir parayı bulmaya olanak yoktur. Paranın kıymetinin az çok istikrarlı olması yeterlidir.

- Değişim Aracı Olarak Para: Modern ekonomilerde alışverişler malın mal ile veya hizmet ile değiştirilmesi şeklinde olmamaktadır. Malın önce paraya dönüştürülmesi sonra da para aracılığıyla arzulanan malın satın alınması şeklinde olmaktadır. Bir paranın iyi bir değişim aracı olması için değişimlere yetecek kadar çok, fakat bunları çığrından çıkartmayacak kadar da az olması gerekmektedir.

- Tasarruf Aracı Olarak Para: Paranın tasarruf aracı olması onu yalnızca değişimlere aracılık yapan bir araç olmaktan çıkarıp özel bir talep konusu olan bir servet şekli olmasına neden olmuştur.

Paranın Modern İşlevleri;

- Ekonomik Faaliyetleri Teşvik Edici Veya Köstekleyici Olarak Para: Paranın ekonomide işlemleri kolaylaştırıcı, yatırımları finanse edici ve üretimi teşvik edici önemli işlevleri bulunmaktadır.

Para arzında bir artışın ve bunun sonucunda faiz oranlarında önemli bir düşüşün ortaya çıktığını varsayalım. Bunun sonucu olarak ekonomide fiyat artışları meydana gelebilir. Ancak bu durum öyle çok kesin bir olgu değildir. Ekonomik birimler yüksek fiyatlar karşısında para ankeslerine ilavede bulunmazlarsa mal talebinde bir azalış olacaktır. Şiddetli ve sürekli depresyon dönemleri dışında ekonomik birimlerin likit ankeslerini takviye etme yönüne gidecekleri varsayımını gerçekleşme olasılığı zayıftır. Tersine ekonomik birimler, istedikleri her zaman sıkıntıya katlanmaksızın düşük faizle ödünç para bulabileceklerinden emin olduklarından veya ileride fiyatlarda ortaya çıkacak yükselmelerden korktuklarından ellerindeki işletilmeyen para ankeslerini azaltacaklardır. Bunun sonucu olarak mal talebindeki bir artış aynı anda hem tüketim hem de yatırım harcamalarını arttıracaktır (Parasız, 2005: 11).

- Gelirleri Yeniden Dağıtma Aracı Olarak Para: Banka kredileri paranın gelir yaratıcı etkisinden yararlanan özel kişi ve işletmelere iş hacimlerini ve net kârlarını arttırmalarına izin vermektedir.

Enflasyon döneminde kredi politikasının gelirleri yeniden dağıtıcı bir etkisi de bulunmaktadır. Sabit gelir ve tasarruf sahiplerinin satın alma güçleri azalmaktadır. Buna karşılık ödünç alanlar ise enflasyondan yararlanırlar. Çünkü almış oldukları borçları ileriki bir zaman diliminde değeri düşmüş olan para ile ödeyeceklerdir. Böylece bu kişiler veya işletmeler lehine satın alma gücü yeniden dağıtılmış olacaktır.

- Nüfuz Aracı Olarak Para: Parasal dengesizlik dönemlerinde, bazı paralar nüfuz aracı olabilmektedirler.

Bu alanda en önemli örnek bankalardır. Bankalar çeşitli faaliyetlere kredi verilmesini kabul ya da reddederek ekonomiye yön vermektedirler. Ayrıca bankalar, bazı sektörlerde yeni teknolojilerin gelişmesine katkıda bulunabilir, bazı işletmelerin iflasına engel olabilirler.

Batıda kâğıt paraların basılması ve kullanılması 17. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır. İlk kâğıt paranın 1690'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde 'Massechusetts Hükümeti', İngiltere'de ise 'Goldsmiths'ler tarafından basıldığı ve dolaşıma çıkarıldığı, 1694 yılında İngiliz Merkez Bankası ve daha sonra diğer ülke merkez bankalarının kurulması ile yaygınlaştığı görülmektedir (<http://kultursorulari.blogcu.com> ,30.10.07)

Osmanlı Devleti'nde Tanzimattan önce kâğıt para çıkarıldığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Tanzimat yönetiminin 1840 yılında çıkardığı kâğıt paraya 'Kaime-i mutebere-i nakdiye' denilmiştir. Bunlar, para olmaktan çok faiz getiren borç senedi veya hazine bonusu niteliğinde olmak üzere çıkarılmıştır.

Bu paralar matbaa baskısı olmayıp el yazısı ile düzenlenmiş ve her birine resmi mühür basılmıştır.Paraların faiz oranı %8, süresi 8 yıl ve tutarı toplam 160.000 lira idi(<http://www.kktcmb.trnc.net> , 31.10.07).

Paranın, bir devletin hakimiyet ve bağımsızlık sembolü olması nedeniyle bir an önce kendi parasını bastırmayı hedefleyen Türkiye Cumhuriyeti, 15 Ocak 1925 tarih ve 701 sayılı 'Mevcut Evrak-ı Nakdiye'nin Yenileriyle İstibdaline Dair Kanun'u' çıkararak ilk Türk banknotlarını bastırmaya karar vermiştir (<http://www.kktcmb.trnc.net> ,31.10.07).

Banknot ıkarma imtiyazı, yabancı sermaye ile kurulmuş Osmanlı Bankası'nda bulunmakta idi. 11 Haziran 1930 tarihinde 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu kabul edilmiş kuruluş için gerekli hazırlıklar tamamlanarak 3 Ekim 1931 tarihinde TCMB fiilen görevine başlamıştır. Bankanın kurulması ile dolaşımda bulunan banknotlar Merkez Bankası'na devredilmiş karşılığında da hkmetten aynı tutarda %1 faiz oranlı hazine tahvili alınmıştır.

1958 yılında Banknot matbaası kurulana kadar olan zaman diliminde banknotlar Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İngiltere'de basılmıştır

Finansal Sistem, satın alma gücünün tasarruf sahiplerinden alınarak yatırıma veya son tüketicie aktarılmasını sağlayan kuruluşlar bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Finansal sistem, ekonomideki fon arz ve talebini dengeleyen, fonları zaman, miktar, vade ve kişiler bakımından kullanılabilir duruma getirme fonksiyonunu gören bir sistemdir. Bu sistem sayesinde fertlerin tasarrufları yatırımlara kanalize edilmektedir. Bu sistemi oluşturan kuruluşları ise bankalar ve banka olmayan mali aracı kuruluşlar olarak sınıflandırmak mümkündür (Eyüpgiller, 1982: 70).

Tarihi süreç içerisinde para, banka ve finansal piyasalar sürekli gelişme eğilimi göstermişlerdir. Özellikle 19. y.y.'ın başlarından itibaren lkelerarası ticari ilişkilerin çok yönlü olarak gelişmesi, sanayileşmenin kazandığı önem, yatırım seviyesindeki artışlar, özellikle Batı Avrupa lkelerinde para piyasasının düzenlenmesini ve bir döviz piyasasının oluşmasını zorunlu kılmıştır(Turan,1980:3).

Bu zorunluluk finansal piyasalardaki gelişmelerin de itici gücüdür. Tabii ki, finansal piyasaların gelişmesi konusu uluslar arası para sistemindeki gelişmelerle sıkı sıkıya bağlılık göstermektedir. Bu nedenle finansal piyasaların gelişmesini uluslar arası para ve sermaye piyasalarındaki gelişmelerle birlikte düşünmek gerekir (Akdiş, 2000: 6).

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde istikrarlı kalkınma ve büyümenin şartlarından birisi sağlam bir finansal yapının oluşmasından geçmektedir.

Tarihsel bir perspektif içinde incelendiğinde, Türkiye’de finansal sistemin gelişmesine en önemli katkının banka sistemi tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (Pekkaya, 1998: 1).

Bankalar günümüz ekonomilerinin vazgeçilmez elemanlarından birisidir. Yerine getirmekle yükümlü oldukları fonksiyonlar açısından ülke ekonomisi içerisinde üstlendikleri rol bankaları, ulusal ve uluslar arası seviyede kendine özgü mali kuruluşlar duruma getirmiş bulunmaktadır.

‘Banka’ teriminin İtalyanca ‘Banco’ kelimesinden türetildiği tahmin edilmektedir. Banka kelimesi ticari konularda ve günlük yaşamımızda en çok kullandığımız kelimelerden birisi olmasına rağmen her yerde bankanın farklı bir tanımı ile karşılaşılmaktadır.

Banka ile ilgili bazı tanımları inceleyecek olursak;

Bankalar gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarını toparlayarak bunları gelir sağlayıcı işlere kredi yoluyla kanalize eden, ödemelerde aracılık yapan, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmelerdir (Altan, 2001: 21).

Banka, halkın belli bir zaman içinde harcamadığı paraları kabl ederek, bunları nema getirir şekilde ikraz ve plase eden, ödemelere aracılık, para nakli, senet tahsili ve emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören bir işletme olarak tanımlayabiliriz (Zarakoğlu, 1976: 3).

Banka; sermaye, para ve kredi üzerine her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel ve tüzel kişilerin, devletin ve işletmelerin bu alandaki her türlü

ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışan bir iktisadi kuruluştur (Kocaimamoğlu, 1980: 69).

Banka, sermaye, para ve kredi üzerine her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, gerçek ve tüzel kişilerin, devletin ve işletmelerin bu alandaki her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışan iktisadi kuruluştur (Uçar, 1999: 4).

Tüm bankaların yerine getirdiği ortak fonksiyonlar şunlardır:

- Gerçek ve tüzel kişilerin ihtiyaç fazlası paralarını mevduat olarak toplamak,
- Mevduat olarak toplanan fonları kredi ve plasman olarak kullanmak,
- Mevduat sahiplerine ve diğer ilgililere havale, senet tahsili ve kiralık kasalar gibi çeşitli bankacılık hizmetleri götürmek.

Bankalar kişilerin ve işletmelerin belli bir süre harcamadıkları paraları vadeli veya vadesiz mevduat şeklinde toplayarak karşılığında bir takım hizmetler sunarlar (Hatiboğlu, 1964: 12). Bankalar bu işlemde kazanç sağladıkları gibi ülke ekonomisine de hizmet etmiş olurlar.

Mevduat olarak toplanan fonları, bankaların kredi ve plasman olarak kullanmaları büyük oranda yasalarla denetim altına alınmıştır.

Bankalar mevduat ve kredi alışverişinin yanı sıra, havale işlemleri, kiralık kasalar, senet tahsili, menkul kıymetlerin saklanması, sigorta işlemlerine aracılık, ihracat ve ithalat hizmetleri ve çeşitli konularda danışmanlık gibi pek çok hizmeti de yerine getirirler. Ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine paralel olarak gün geçtikçe bu hizmetlere yenileri eklenmektedir (Aktuğlu, 1981: 15).

Bankalar ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olduklarından, ülke ekonomisinde çok önemli yere sahiptir. Ülkenin kalkınmasına, tasarrufların sağlanmasına mekan hazırlamaları önemini daha da arttırmıştır. Para ve sermaye piyasalarındaki faaliyetlerin büyük bir bölümüne bankacılık sektörü yön vermektedir.

Yine mali politikaların belirlenmesinde en büyük görev bankalara düşmektedir (Ekmekçi, 2002: 43).

1.1.1.1.Dünya’da Bankacılığın Gelişimi

Dünyada bankacılığın gelişimini ticaret bankacılığının gelişimi ve merkez bankacılığının gelişimi olmak üzere iki ana başlık altında incelemek mümkündür.

1.1.1.1.1. Ticaret Bankacılığının Gelişimi

Bir şeyin ödünç veya emanet alınıp, verilmesi olayını banka hizmetlerinin başlangıcı olarak kabul edersek, bankacılığın M.Ö. 2000’li yıllarda başladığını söyleyebiliriz. Babil ve Sümer medeniyetlerinde kredi ve mevduat işleri yapan, tarım kredisi veren kişi ve kuruluşların bulunduğu tahmin edilmektedir. Daha sonra ise Eski Mısır, Yunan ve Roma medeniyetlerinde genellikle din adamlarının ve bazı kuruluşların bankacılık faaliyetlerini geliştirdikleri görülmüştür.

Paranın bir değişim aracı olarak ortaya çıkması ticaretin gelişmesine neden olmuştur. Gelişen ticaret ise, para ile ilgili sorunları ortaya çıkarmış ve bu durum Orta Çağ İtalyası’nda sarrafların doğmasına yol açmıştır. Sarraflar, onikinci yüzyılda ‘bancherius’ adını almışlardır. Banka bugünkü adını, bu kişilerin önlerine koydukları masanın adı olan ‘Banco’ sözcüğünden almış bulunmaktadır.

Zamanla çalışma alanlarını genişleten bancherius’ler para ticareti yanında kredi ticareti de yapmaya başlamışlardır. Mevduat almaları, transfer işlemlerini gerçekleştirip kredi vermeye başlamaları, bu kişileri belirli bir yerde ikamete zorlamış ve bunu sonucu olarak da geleceğin banka işletmelerinin temeli atılmıştır.

Mali krizden dolayı 1500’lü yıllarda Venedik’teki bancherius’lerin tümünün iflas etmesi, 1581 yılında Venedik’te Banco Della Piazza del Rialto isimli ilk resmi bankanın kurulmasına neden olmuştur. Ve böylece Venedik dahilinde özel bankacılık kaldırılmıştır. Banco del Rialto’ya mevduat kabul etme, bu mevduatın bir şahıstan

diğerine aktarılmasına aracı olma görevi verilmiş fakat topladıkları mevduatı kullanması yasaklanmıştır. Daha sonra ise, Banco del Rialto, ikinci resmi banka olan Banco del Giro ile birleşerek Venedik Bankası halini almıştır. Bu bankanın virman ve mahsup işlerinden başka, kredi işlemleri de yapmaya başlaması gemi sahiplerine ve deniz aşırı ticaretle meşgul kimselere açtığı orta vadeli donatım kredileriyle ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa'ya çok miktarda altın ve gümüş getirilmesinin yanı sıra, Avrupa'da kullanılan sikkelerin çok farklı değerinde olması, bir takım sonuçlara yol açmıştır. Bundan dolayı çözüm bulabilmek amacıyla 1609 yılında Hollanda'da Amsterdam Bankası kurulmuştur. Bankaya mevduat kabul etme ve ödeme yapma görevi verilmiş, kredi faaliyetlerinde bulunması ise yasaklanmıştır. Yatırılan sikke veya külçe altına karşılık olarak banka, mudilerine ödemedede bulunmuştur.

Amsterdam Bankası hesaplarını 'Florin Banco' denen sabit kıymetli bir para üzerinden tuttuğu için bankacılıkta önemli bir adım atmış, kısa sürede Avrupa'nın en önemli bankası haline gelmiştir. Daha sonra var olan bir takım baskılar ve özel izinle bankanın kredi vermeye başlaması, Fransa ile yapılan savaşlarda Hollanda'yı desteklemek amacıyla altın stokunu eritmesi 1814 yılında kaldırılmasına neden olmuştur. Bir süre sonra yerine banknot ihracı yetkisine sahip Felemenk Bankası kurulmuştur.

Amsterdam Bankasının faaliyetleri kurulan diğer bankalara örnek olmuştur. Bunlardan en önemlisi 1619 tarihinde kurulan Hamburg Bankası'dır. Banka kabul ettiği para, altın külçe ve eşyaya karşılık defterlerinde 'Marc Banco' üzerinden sabit kıymetli bir hesap açarak, tüm işlemlerini bu hesap üzerinden yürütmüştür. Bankanın hesapları Hamburg belediyesinin garantisi altına alınmış böylece halkın da bir nevi güveni kazanılmıştır. Ancak 1875 yılına doğru banka paritesini yitirmiş bir süre sonra da faaliyetine son vermek zorunda kalmıştır.

Böylece Orta Çağ sonlarında para değıştiricileri (Banherius) ile başlayan bankacılık, tevdiat ve transfer faaliyetleriyle gelişme kaydetmiş ve kredi imkânları yaratan iskonto işlemleriyle bu gelişimini sürdürmüş bulunmaktadır.

İlk emisyon bankaları olarak nitelendirilen Stockholm Bankası ve İngiltere Bankasının (Bank of England) bankacılık tarihinde önemli bir yeri vardır. Özellikle 1694 yılında kurulan İngiltere Bankası kuruluşundan itibaren devlet hazinesinin bankası ve en büyük yardımcısı olmuş İngiliz bankacılığının temelini oluşturmuştur(Sills,1968:8).

Fransız ihtilaliyle başlayan yeni fikirler, sanayi devrimi ile gelişerek modern bankacılığın doğuşuna neden olmuştur. Emisyon bankalarının para ve kredi konusunda oynadığı rol diğer ülkelere de örnek olmuş, on dokuzuncu yüzyılda hemen hemen bütün Avrupa ülkeleri, İngiltere Bankası örneğinden hareketle emisyon bankaları kurmuşlardır. Böylece ondokuzuncu yüzyılın başından itibaren modern anlayışa uygun, anonim şirket statüsü, çok şubeli bankalar yasaların denetiminde kurulmaya ve faaliyetlerini sürdürmeye başlamışlardır (Geylan, 1985: 8).

Her türlü bankacılık hizmeti yanında mali piyasaları düzenleme görevini de üstlenen bankalar, zamanla birleşerek büyük holdingler meydana getirmişler, uluslararası piyasalara açılmışlardır (Coen, 1974: 435).

1.1.1.1.2. Merkez Bankacılığının Gelişimi

Altın standardının uygulandığı dönemlerde bugünkü anlamda bir merkez bankasına ihtiyaç bulunmamaktaydı. O nedenle de altın para standardını uygulayan ABD ve Kanada da merkez bankası yoktu. Merkez bankalarının düzenlemeleri gereken altının milli kurun istikrarı konusu, kamu otoritelerinin serbest altın alım satımı ile sağlanıyordu.

Dünya bankacılığının bugünkü anlamda gelişmesi ancak 1870'li yıllardan sonra gerçekleşmiştir. İngiltere ve İsveç'te 17.y.y.'ın sonlarında kurulmuş merkez bankaları dışında hiçbir ülke 19. y.y.'ın başına kadar böyle bir deneye girmemiştir. 1980 yılından itibaren ise, merkez bankalarının kuruluşları hız kazanmıştır. Fransal (1800), Finlandiyal (1811), Hollanda (1814), Norveç (1817), Avusturya (1817), Danimarka (1818), Belçika (1850), Rusya (1860), Almanya (1876), Avusturya-Macaristan (1877), Japonya (1882), İsviçre (1907) merkez bankalarını kurmuşlardır.

İspanya, Portekiz, Romanya, Bulgaristan, Sırbistan, Fas, Mısır, Osmanlı'da ise, merkez bankaları veya merkez bankaları rolünü benimseyen bankalar söz konusu olmuş, ancak bu kuruluşlar merkez bankacılığı anlamında önemli ve fonksiyonel olmamışlardır. ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan, Arjantin, Brezilya ve Meksika gibi ülkelerin altın standardının uygulandığı 1890–1914 yılları arasında dahi merkez bankaları olmamıştır. 1694 yılında kurulan İngiltere Merkez Bankası ise 1844 yılında emisyon tekeline sahip kılınmış ve 1945'e kadar bankanın hisse senetleri sahipleri tarafından yönetilmiştir (Akdiş, 2000: 7).

İlk kurulan merkez bankaları bugünkü anlamda bir merkez bankası olarak işlev görmemiş olsalar da, emisyon yetkilerine sahip bulunmaları, bankalar üzerinde düzenleyici işlemlerin bulunması gibi araçları ile finansal sistemin ayrılmaz bir ögesi olmuşlar ve günümüzdeki hali almışlardır.

1.1.1.2.Türk Bankacılık Sektörü'nün Gelişimi

Türkiye'de özellikle batı ülkelerindeki gibi, banka dışı finansal araçların gelişmiş olmaması nedeniyle, bankalar finansal sistemin omurgasını oluşturmakta ve ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve kullanım dağıtılması açısından önemli rol oynamaktadır (Parasız, 2000: 108).

Türkiye'de bankacılığın doğuşu ve gelişimini, Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak iki bölümde ele alabiliriz.

1.1.1.2.1.Cumhuriyet Döneminden Önce Bankacılık

Türkiye'deki ilk bankacılık uygulamalarına Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Dönemi sonrası'nda rastlanmaktadır.

Dünya'da gerçek anlamda bankacılık faaliyetlerinin sarraflarla başladığını, daha sonra sarrafların bancherius'lere, ardından da kurumlara dönüştüğünü görmüştük. Osmanlı İmparatorluğu'nda da aynı gelişmeyi izlemek mümkündür. Orta çağda gelişmeye başlayan sarraflık mesleğini, genellikle Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlıklar yürütmüştür. Sarrafların ilk görevi, Osmanlı parası ile yabancı ülke paralarını değiştirmek olmuş, bir süre sonra banker adını alarak, devlete borç para vermek ve vergi gelirlerine karşılık kredi açmak gibi işlemleri de üstlenmişlerdir. Bankerlerin iş yerlerini çoğunlukla Galata semtinde kurmaları 'Galata Bankerleri' adını almalarına neden olmuştur. Osmanlı devletinin tüm gelirini Galata bankerlerine kaydırması, bankerlerin 1842 yılında birlikler kurarak müşterek hareket etmelerine yol açmıştır (Artun, 1980: 22).

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk kâğıt para 1840 yılında çıkarılmış olup paranın değerindeki düşmeyi önlemek amacıyla Osmanlı Devleti'nin J. Allean ve Th. Baltazzi adlı iki Galata bankeriyle anlaşması ülkede banka adlı ilk kuruluşu ortaya çıkarmıştır. Bu anlaşmanın başarıya ulaşması ve yenilenmesi üzerine bu iki banker, devletin de yardımıyla, 1847 yılında İstanbul Bankasını kurmuşlardır. Banka birçok güçlüğe rağmen sterlin ile kuruş arasındaki pariteyi korumaya çalışmış, 1852 yılında paranın değerindeki düşüşe engel olmadığı için iflasa sürüklenmiştir.

Kırım Savaşı'ndan sonra 1856–1875 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'nde borçlanma bankacılığı adı altında bir dönem başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı Bankası'na borç vermek ve faiz geliri etmek amaçlı olarak yerli ve yabancı sermayeli dokuz banka kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun borç yükünün atış göstermesi 1881 yılında Duyun-u Umumiye' idaresinin kurulmasına neden olmuştur. Belirli düzeyde bir borcun silinmesi karşılığında Osmanlı Devleti'nin gelir kaynaklarının denetimi ve borçlarının idaresinin bir uluslar arası kuruluşa devir edilmesi Avrupalı sermayedarların ilgisini çekmiştir. Böylece ülkeye yabancı sermaye akımı başlamış, kısa zamanda yabancı sermayeli ve yabancı sermaye iştirakli bankalar kurulmuş ve birçok yabancı banka Osmanlı Devleti sınırları içinde şube açmıştır. Kendi ülkelerinin çıkarlarını ön planda tutarak çalışan bu bankalar, yabancı sermayenin desteklendiği böyle bir dönemde geniş faaliyet alanı bulmuşlardır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nde bankacılık alanında görülen en büyük gelişme 1917 yılında İtibari Milli Bankası'nın kurulmuş olmasıdır. Bir takım imtiyazlarla ve 400.000 lira sermaye ile kurulan bu bankanın hisseleri ada yazılı ve Türk vatandaşlarına ait olmuştur. İtibari Milli Bankası 1927 yılında İş Bankası ile birleşerek bu isim altındaki çalışmalarına son vermiştir.İtibari Milli Bankasını diğer bankalar izlemiş 1911-1923 yılları arasında çeşitli şehirlerde on dokuz banka kurulmuştur.Bunlardan yalnız on dördü Cumhuriyet dönemine intikal etmiş içlerinden çok azı ise faaliyetlerine devam etmiştir (Geylan, 1985: 10).

Tablo 1. Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kurulan İlk Bankalar

Kuruluş Tarihi	Bankanın Adı	İtibari Sermaye	Açıklama
1847	İstanbul Bankası	-----	1852 yılında faaliyeti sona ermiştir.
1856	Bank-ı Osmanî	500 bin£	1863 yılında Bank-ı Osmani Şahaneye katılmıştır.
1863	Bank-ı Osmanî Şahane	10 milyon£	Osmanlı Bankası A.Ş. unvanı ile Türkiye'de faaliyetini devam ettirmiştir.
1864	Şirketi Umurniye-i Osmaniye Bankası	2 milyon£	1893 yılında faaliyetini durdurmuştur.
1865	Şirketi Maliye-i Osmaniye Bankası	1 milyon £	Kuruluşundan kısa bir süre sonra faaliyetini tatil ederek işlerini Osmanlı Bankasına devretmiştir.
1869	İtibari Umumi-i Osmani Bankası	5 milyon FF	1899 yılında tasfiye olmuştur.
1871	Avusturya-Osmanlı Bankası	2.5 milyon £	1874 yılında Osmanlı Bankasına katılmıştır.
1872	Avusturya-Türk Bankası	2 milyon £	1873 yılında tasfiye olunmuştur.

1872	İkinci İstanbul Bankası	1 milyon £	1894 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi'ne katılmıştır.
1872	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	600 bin £	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
1888	Selanik Bankası	2 milyon FF	Uluslar arası Endüstri ve Ticaret Bankası adı altında faaliyetine devam etmiştir.
1891	Midilli Bankası	264 bin lira	1909 yılında faaliyeti sona ermiştir.
1909	Türk Milli Bankası	1 milyon £	1913 yılında tasfiye olunmuştur.
1910	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	550 bin lira	1914 yılında tasfiye olunmuştur.
1910	Osmanlı Ticaret Bankası	110 bin lira	1914 yılında tasfiye olunmuştur.

Kaynak: (Tunay, 2005: 196).

Tablo 2. Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Şube Açan İlk Yabancı Bankalar

Bankanın Adı	Merkezi	Şube Açtığı Tarih
Credit L.Yonnais	Fransa	1875
Deutsche Palastine Bank	Almanya	1899 Bankanın Kuruluş Yılı
British Orienteal Bank	İngiltere	1900 Bankanın Kuruluş Yılı
Anglo-Palestine Company	İngiltere	1902 Bankanın Kuruluş Yılı
Atina Bankası	Yunanistan	1904
Wiencr Bank Verein	Avusturya	1905
Deutsche Orient Bank	Almanya	1906
Societa Commerciale d’Oriente	İtalya	1907
Deutsche Bank	Almanya	1909
Banko Di Roma	İtalya	1911
Banka Commerciale İtalyana	İtalya	1919
Banka Marmaroş Blank ve Şürekası	Romanya	1919

Hotantse Bank Üni. N.V.	Hollanda	1921
Memaliki Şarkiye Fransız Bankası	Fransa	1922
American Express Co.	A.B.D.	1922
Şarki Karip Ticaret Bankası	İngiltere	1922
İyonian Bank Limited	İngiltere	1922

Kaynak: (Tunay, 2005: 197)

Tablo 3. Türkiye’de Kurulan İlk Milli Sermayeli Bankalar

Bankanın Adı	Kuruluş Tarihi	Açıklama
İstanbul Bankası	1911	1934 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
Konya İktisadi Milli Bankası	1912	1959 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
Adapazarı İslam Ticaret Bankası	1913	Türk Ticaret Bankası Adıyla Faaliyetine Devam Etmiştir.
Karaman Milli Bankası	1913	1937 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
Emvali Gayrimenkule ve İkrizat Bankası	1914	1942 Yılında Faaliyeti sona Ermıştır.
Milli Aydın Bankası	1914	Tarişbank Unvani ile Faaliyetine devam etmiştir.
Akşehir Bankası	1916	1960 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
İtibari Milli Bankası	1917	1927 Yılında T. İş Bankası ile Birleşmiştir.
İktisadi Milli Bankası	1917	Faaliyeti Sona Ermıştır.
Manisa Bağcılar Bankası	1917	T. Bağcılar Unvanını Aldıktan Sonra 1984 Yılında 84/7567 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Faaliyeti Durduruldu.
Konya Ahali Bankası	1917	1945 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
Ticaret ve İtibari Umumi Bankası	1918	Faaliyeti Sona Ermıştır.
Türkiye Umumi Bankası	1918	Faaliyeti Sona Ermıştır.
Eskişehir Çiftçiler Bankası	1919	1926 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
Adapazarı Emniyet Bankası	1919	1971 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
Konya Türk Ticaret Bankası	1920	1943 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
İktisat Türk A.Ş.	1920	1933 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
Bor Zürra ve Tüccar Bankası	1922	1961 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.

Kaynak: (Tunay, 2005: 198)

1.1.1.2.2.Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Cumhuriyetin ilanından sonra Türk Bankacılığı'nda yeni bir atılım dönemi başlamış, milli bankaların sayısı kısa bir sürede hızla artmıştır. 1923-1932 döneminde, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yılında, çok sayıda yerel bankanın kurulması en önemli kurumsal gelişme olarak gösterilebilir. Bu dönemde 27 yerel banka faaliyete geçmiştir. 1923 yılında Türkiye'de faaliyette bulunan 13 yabancı bankaya ek olarak, söz konusu dönemde altı yabancı banka da şube açarak, Türk Bankacılık Sistemine dâhil olmuştur (Tunay, 2005: 200).

Tablo 4. 1923–1933 Döneminde Kurulan Milli Sermayeli Bankalar

Bankanın Adı	Merkezi	Kuruluş Tarihi	Açıklama
Akhisar Tütünöler Bankası	Akhisar	1924	T.Tütünöler Bankası olarak Faaliyetine Devam Etmiştir.
T.Ticaret ve Sanayi Bankası	İstanbul	1925	1932 Yılında Faaliyeti Sona Ermiştir.
Karaman Çiftçi Bankası	Karaman	1925	1934 Yılında Faaliyeti Sona Ermiştir.
İstanbul Esnaf Bankası	İstanbul	1925	1934 yılında Faaliyeti Sona Ermiştir
Afyon Teraki Servet Bankası	Afyon	1926	1978 Yılında Hisarbank İsmi Almış ve 1983 Yılında TC Ziraat Bankası'na devredilmiştir.
Aksaray Halk İktisat Bankası	Aksaray	1926	1936 Yılında Faaliyeti Sona Ermiştir
Niğde Çiftçi ve Tüccar Bankası	Niğde	1926	1939 Yılında Faaliyeti Sona Ermiştir
Eskişehir Bankası	Eskişehir	1926	Faaliyeti Devam Etmiştir.
Akseki Ticaret Bankası	Akseki	1927	1959 Yılında Tasfiye Edilmiştir.
Nevşehir Bankası	Nevşehir	1927	1948 Yılında Faaliyeti Sona Ermiştir
Ermanak Ahali Bankası	Ermanak	1927	1948 Yılında Faaliyeti Sona Ermiştir
Kocaeli Halk Bankası	İzmit	1927	Banka Daha Sonra da Türk Ekonomi Bankası Adı Altında Faaliyetine Devam Etmiştir.
Denizli İktisat Bankası	Denizli	1927	Faaliyetine İktisat Bankası Olarak Devam Etmiştir.
Trabzon Tasarruf ve İkra Sandığı	Trabzon	1928	1929 Yılında Trabzon Adını Almış ve 1937 Yılında Faaliyeti Sona

			Ermıştır
Trabzon İktisat Limited Şirketi	Trabzon	1928	1929 Yılında Karadeniz Bankası Adını Almış ve 1937 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır
Bor Esnaf Bankası	Bor	1928	1950 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır.
Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası	Ürgüp	1928	1949 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır
Şarki Karaağaç Bankası	Ş.Karaağaç	1928	1962 Yılında Sağlık Bankası İsmi Almış ve 1975 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır
Türkiye İmar Bankası	İstanbul	1928	Faaliyetine Devam Etmiştir.
İzmir Esnaf ve Ahali Bankası (Egebank)	İzmir	1928	Egebank Adı ile Faaliyetine Devam Etmiştir.
Elazığ İktisat Bankası	Elazığ	1929	1980 Yılında Odibank İsmi Almış ve 1983 Yılında TC Ziraat Bankası'na devredilmiştir.
Lüleburgaz Birlik Ticaret	Lüleburgaz	1929	1964 Yılında İnfisah Etmiştir.
Mersin Ticaret Bankası	Mersin	1929	1940 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır
Üsküdar Bankası	İstanbul	1929	1933 Yılında Adapazarı Türk Ticaret Bankası ile Birleşmiştir.
Kastomonu Bankası	Kastomonu	1930	1938 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır
Diyarbakır Bankası	Diyarbakır	1931	1939 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır
Kırşehir Ticaret Bankası	Kırşehir	1931	1939 Yılında Faaliyeti Sona Ermıştır

Kaynak: (Tunay, 2005: 199)

Tablo 5. 1923–1933 Döneminde Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar

Bankanın Adı	Merkezi	Türkiye’de Şube Açtığı Tarih
Hrisovaloni Bankası(Banque Chrisoveloni)	Bükreş-Romanya	1924
Bank Belj Pur Letranje	Brüksel-Belçika	1924
Umumi Ticareti Hariciye Bankası	Paris-Fransa	1925
SSCI Ticareti Hariciye Bankası	Moskova-Sovyet Rusya	1925

İtalyan Şark Bankası	Milano-İtalya	1925
Bank-Franko Azyatik	Paris-Fransa	1929

Kaynak: (Tunay, 2005: 200)

1929 yılında baş gösteren dünya ekonomik bunalımı, Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı bankaların faaliyetlerini de olumsuz etkilemiş ve 1929 sonrası dönemde Türkiye’de kurulmuş veya Türkiye’de şube açarak faaliyet gösteren bazı bankalar faaliyetlerine ara vermiştir. Daha sonra bu bankaların bazılarının faaliyetleri durdurulmuştur. Böylece, 1933 yılı sonunda Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı bankaların sayısı ona düşmüştür.

Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki ulusal bankacılık uygulaması ‘milli ekonominin kurulması ve geliştirilmesi için milli bir bankacılık oluşturulması gerektiği’ düşüncesi çerçevesinde şekillenmiştir. İş bankası, Emlak bankası ve Emlak ve Kredi Bankası, Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası önemli dönüm noktaları olarak kabul edilmektedir. 1931 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın kurulması bankacılık sisteminin gelişimi açısından diğer önemli dönüm noktasıdır.

Cumhuriyet döneminde özel sermaye ile kurulan ilk büyük milli banka 26 Ağustos 1924’de faaliyete geçen Türkiye İş Bankası’dır. Bu banka, Avrupa ülkelerinde özellikle Fransa’da faaliyet gösteren iş bankaları örnek alınarak kurulmuştur. İş bankası, her türlü banka işlemleri yapmak; tarım, sanayi, madencilik, enerji üretimi ve dağıtımını, bayındırlık işleri, nakliyecilik, sigortacılık, turizm, ihracat alanlarında her türlü teşebbüs kurmak veya iştirak etmek; malların üretim ve tedariki için ortaklık kurmak veya bu maksatla kurulan ortaklıklara katılmak ve sınai ve ticari işlemleri gerek kendi hesabına gerekse yerli ve yabancı kuruluşlarla birlikte veya bu kuruluşların hesabına gerçekleştirmek gibi yetkilerle donatılmıştı. Böylece İş Bankası’nın klasik ticaret bankacılığının yanında, sınai ve ticari yatırımlara da katılarak ülkenin ekonomik gelişmesine katkıda bulunması hedeflenmekteydi. Diğer taraftan, 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde bir sanayi bankasının kurulması önerilmiş ve bu kapsamda 1925 yılında Türkiye Sınai ve Maadin Bankası kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin hızla imar edilmesi kapsamında, inşaat sektörüne kredi sağlanması ve taşınmaz mallardan oluşan ulusal servete bir hareket kazandırılması amaçlarıyla 1927 yılında 844 sayılı Kanunla Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bu bankanın kuruluşunda var olan bir diğer amaç ise; Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren Şer'îye Mahkemelerinin idaresinde bulunan Eytam Sandıkları'nda biriken tasarrufların ülkenin imarı konusunda kullanılmasıydı. Emlak ve Eytam Bankası'nın sanayileşmiş bazı batı ülkelerindeki emlak bankaları türünde ve fonksiyonlarında bir banka olması hedeflenmekteydi. Fakat istenen gelişmeyi ve etkinliği gösteremediğinden, tüm varlık ve yükümlülükleriyle 1946 yılında 4947 sayılı Kanunla kurulan T. Emlak Bankası'na devredildi. 1988 yılında, Anadolu Bankası ile birleşti ve T. Emlak Bankası A.Ş. adını aldı. 2001 Krizi sonrası dönemde kamu bankalarının özelleştirilmesine hız verilmesiyle, 6 Temmuz 2001 yılında Emlak Bankası'nın bankacılık izni kaldırılmış ve mal varlıkları ile çalışanlarının bir kısmı Ziraat Bankası'na devredilmiştir.

1933–1945 dönemi, özel yasalarla kurulmuş devlet bankaları dönemi olarak nitelendirilmektedir. 1933 yılında Sümerbank ve Belediyeler (İller) Bankası, 1935 yılında Etibank, 1938 yılında Denizcilik Bankası (Denizbank) ve Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. Bu bankaların kurulmasıyla, ülkede yetersiz seviyede bulunan sermaye birikimini devlet öncülüğünde yok etmek ve ülkenin kalkınmasını hızlandırmak amaçlanıyordu. Sümerbank sınai kalkınmayı desteklemek; Denizcilik Bankası denizciliği geliştirmek, sivil ve ticari deniz filosunun güçlendirilmesini ve finanse edilmesini sağlamak; Halk Bankası küçük esnaf ve sanatkarlara kredi vermek; Etibank maden ve enerji tesisleri kurarak bunları işletmek; Belediyeler Bankası yerel yönetimleri kalkındırmak, çağdaş imar planları hazırlamak ve alt yapı hizmetlerini ilerletmek misyonlarını üstlenmiş bulunmaktaydı.

Tek parti dönemi olarak bilinen 1933–1945 yılları arasında, özel kanunlarla kurulmuş olan devlet bankalarının sayısı artmış, buna karşılık 1923-1933 yılları arasında kurulan birçok yerel banka kapanmış ve yabancı bankaların Türkiye'deki faaliyetleri azalmıştır. 1939–1945 yılları arasında devam eden ve tüm dünyayı hem siyasi hem de ekonomik olarak olumsuz etkileyen II. Dünya Savaşı'nın bu

gelişmelerde büyük etkisi bulunmaktadır. Türkiye savaşa girmemiş olmamasına rağmen, komşu ülkeleri içine alan savaştan büyük ölçüde etkilenmiştir.

Tablo 6. 1944–1960 Döneminde Türkiye’de Kurulan Bankalar

Bankanın Adı	Kuruluş Tarihi	Açıklama
Yapı Kredi Bankası	1944	Faaliyetine Devam Etmiştir.
Türkiye Garanti Bankası	1946	Faaliyetine Devam Etmiştir.
Akbank	1948	Faaliyetine Devam Etmiştir.
Türkiye Kredi Bankası	1948	1966 Yılında Tasfiye Edilmiştir.
Tutum Bankası	1948	1963 Yılında Tedrici Tasfiyeye Tabi Tutulmuştur.
Niğde Bankası	1948	1960 Yılında Tasfiye Edilmiştir.
Türkiye Eski Muharipler Tasarruf ve Bankası (Muha Bank)	1950	1959 Yılında T. Birleşik Kredi Bankası Adı Altında, Tümsü Bankla Birleşmiş ve 1961 Yılında Tasfiyeye Alınmıştır.
T. Sınai Kalkınma Bankası	1950	Faaliyetine Devam Etmiştir.
Göynük Sanayi ve Kredi Bankası	1951	1957 Yılında Tasfiye Edilmiştir
Doğubank	1952	1961 Yılında Tedrici Tasfiyeye Tabi Tutulmuştur.
Denizcilik Bankası	1952	17.11.1992 Gün ve 92/3744 BKK ile Emlak Bankası’na Devir Edilmiştir.
Türk Express Bankası	1953	1962 Yılında Anadolu Bankası Adı Altında Buğday Bankası ile Birleşmiştir.
İstanbul Bankası	1953	24.11.1983 Tarihinde TCZB’na Devredilmiştir.
Demirbank	1953	Faaliyetine Devam Etmiştir.
Türk Yapı Bankası	1954	1958 Yılında Tasfiye Olunmuştur
Şekerbank	1954	1954 Yılında Kurulan Pancar Bankası Şekerbank’ın nüvesini teşkil etmiş, Şekerbank halen faaliyetini sürdürmektedir.
Türkiye Vakıflar Bankası	1954	6219 Sayılı Özel Kanunla Kurula Banka Faaliyetine Devam Etmektedir.
İşçi Kredi Bankası	1954	1983 Yılında Faaliyeti Dururulmuştur.
Buğday Bankası	1955	1962 Yılında Anadolu Bankası Adı Altında Türk Ekspres Bankası ile Birleşmiştir.
Türkiye Turizm Bankası	1955	Aktif ve Pasifi ile Birlikte 7470 Sayılı Kanunla Turizm Bankasına İntikal Etmiştir.
Pamukbank	1956	Faaliyetine Devam Etmiştir.
Raybank	1956	1964 Yılında Tedrici Tasfiyeye Tabi Tutulmuştur.
Esnaf Kredi Bankası	1957	1961 Yılında Tedrici Tasfiyeye Tabi Tutulmuştur.

Tümsü Bank	1957	Tümsü Bank, 1959 Türkiye Birleşik Tasarruf Bankası Adı Altında Muha Bank ile Birleşmiş ve 1961 Yılında Tasfiyeye Alınmıştır.
İzmir Halk Sandığı	1957	31.12.1963 Tarihinde Tüzel Kişiliği Sona Ermıştır.
Sanayi Bankası	1958	1973 Yılında Tedrici Tasfiyeye Tabi Tutulmuştur.
Maden Kredi Bankası	1958	1973 Yılında Tedrici Tasfiyeye Tabi Tutulmuştur
Çaybank	1958	20.04.1992 Tarihinde Derbank Adını Alarak 30.06.1992 Tarihinde Faaliyete Geçmiştir.
Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası	1959	Muha ve Tümsü Bankaların Birleşmesiyle Kurulan Bu Banka 1961 Yılında Tasfiyeye girmiştir.
Türkiye Öğretmenler Bankası	1959	21.05.1992 Gün ve 92/3067 Sayılı BKK ile Türkiye Halk Bankası'na Devredilmiştir.

Kaynak: (Tunay, 2005: 202)

1946 yılı sonrasında hem bu savaşın son bulması hem Türkiye'nin çok partili döneme geçmesiyle birlikte özel sektör ve bankacılık faaliyetleri canlanmaya başlamıştır. Ayrıca bu dönemde günümüze kadar gelen milli sermayeli özel ticari bankaların kuruldukları görülmektedir.

1944-1960 yılları arasında ağırlıklı olarak özel sektör tarafından kurulan milli bankaların geliştiği bir dönem olarak değerlendirilse de ;özel kanunlarla Türkiye Öğretmenler ve Türkiye Vakıflar Bankası'nın kurulması kamu bankacılığının gelişimini sürdürdüğünü göstermektedir.

Tablo 7. 1960–1992 Döneminde Kurulan Bankalar

Bankanın Adı	Kuruluş Tarihi	Merkezi
A.Milli Sermayeli Özel Ticari Bankalar		
1.Adabank	1985	İstanbul
2.Alternatifbank	1992	İstanbul
3.Bank Express	1992	İstanbul
4.Finansbank	1987	İstanbul

5.Koçbank	1985	İstanbul
6.Marmara Bankası	1988	İstanbul
7.Tasarruf- Kredi Bankası	1992	İstanbul
8.Tekstil Bankası	1986	İstanbul
9.Toprakbank	1992	İstanbul
10.Türk Boston Bank	1991	İstanbul
11.Dışbank ‘Türk Dış Ticaret Bankası’	1964	İstanbul
12.Impexbank ‘Türkiye İthalat ve İhracat Bankası’	1984	İstanbul
13.T. Konut End. Ve Ticaret Bankası ‘Kentbank’	1992	İstanbul
14.TYT Bank (Faaliyeti 11.04.1994 Gün ve 94/5456 Sayılı BKK ile durdurulmuştur.)	1988	İstanbul
B.Yabancı Sermayeli Özel Ticari Bankalar		
1.Arap Türk Bankası	1977	İstanbul
2.Bank Indosuez Türk	1991	İstanbul
3.BNP-Ak Dresner Bank	1985	İstanbul
4.Birleşik Körfez Bankası	1988	İstanbul
5.Chemical Bank	1991	İstanbul
6.Midland Bank	1990	İstanbul
7.Turkish Bank	1991	İstanbul
8.Türk Sahura Bank	1985	İstanbul
9.Bank of Bahrain and Kuwait A.Ş.	1992	İstanbul
C.Yatırım ve Kalkınma Bankaları		İstanbul
1.Avrupa Türk Yatırım Bankası ‘Eurotürk Bank’	1990	İstanbul
2.Birleşik Yatırım Bankası	1989	İstanbul
3.Park Yatırım Bankası	1992	İstanbul
4.Sınai Yatırım ve Kredi Bankası	1963	İstanbul
5.Tat Yatırım Bankası	1992	İstanbul
6.Tekfenbank	1989	İstanbul
7.Türk Merchant Bank	1988	İstanbul
8.Yatırım Bank	1987	İstanbul
9.Türk Eximbank T.İhracat ve Kredi Bankası	1987	Ankara

10. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	1976	Ankara
D. Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar		
1. Bank Melat	1982	İstanbul
2. Citibank N.A.	1981	İstanbul
3. Habib Bank	1983	İstanbul
4. Kıbrıs Kredi Bankası	1989	İstanbul
5. Saudi American Bank	1985	İstanbul
6. Societe Generale SA.	1990	İstanbul
7. The Chase Manhattan Bank N.A.	1984	İstanbul
8. Westdeutsche Landesbank	1986	İstanbul
9. Credit Lyonnais	1988	İstanbul

Kaynak: (Tunay, 2005: 204)

1961 yılından sonra, yerel ve küçük ticaret bankalarının yoğun rekabete bağlı olarak tasfiyesi ile çok şubeli büyük bankacılığa doğru bir gelişim baş göstermiştir. Özellikle, 1958 yılında çıkartılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu sonrası bankacılık sektörü’nde artan rekabet koşulları bu eğilimin temel nedeni olarak gösterilmiştir. 1975 yılından sonra para ve kredi piyasası’nda yapılan yeni düzenlemelerle, kredilerin spekülasyon alanlarından üretken ve planlı kalkınma sürecini destekleyici alanlara yönlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu dönem, devletin bankalar ve kredi düzeni yoluyla yatırımları toplum yararına yönlendirme ve plan disiplini sağlama imkânlarını güçlendirme yollarının arandığı bir dönem olarak ifade edilebilir (Tunay, 2005: 203).

Bu planlı dönemde bankacılık sektörü, büyük oranda devlet kontrolünün ve etkisinin altında kalmıştır. Banka komisyonları, kredilere uygulanacak faiz oranları, banka komisyonları, kredi limitleri devlet tarafından belirlenmiş bankaların asıl işlevleri kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanı ile sınırlandırılmıştır. Bu planlı dönemde, yeni yabancı banka ve özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir. Bunun sonucu olarak da; bankacılık sektörünün sınırlı kaynaklarının mevcut bankalar aracılığıyla planlarda belirlenen amaçlar doğrultusunda kullanılmasına çaba gösterilmiştir.

1970'lerde sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması ve ticari işletmelerin yeterince kaynak bulamamaları sonucunda pahalı da olsa banka kredisine dayalı finansman yöntemi ön plana çıkmış; böylece holdingler arasında bankaları kontrol altına alma rekabeti doğmuştur. Bu gelişmenin sonucu, kredi piyasasında aksak rekabet olgusunun ortadan kalkmasıdır. 1980 dönemi öncesinde sektördeki ticaret bankalarının sayısı kırkı geçmesine rağmen, sistemdeki kaynakların birkaç banka üzerinde yoğunlaştığı gözlemlenir.

1980'li yıllar Türkiye ekonomisinin dönüşüm yılları olarak adlandırılmaktadır. İthal ikameci sanayileşme stratejisi yerini ihracat öncelikli yeni bir sanayi anlayışına bırakmıştır. Bu yaklaşım, temel olarak piyasa ekonomisinin esasları üzerine oturturulmuş, ekonominin yeniden yapılandırılması için esnek döviz kuru, pozitif reel faiz politikaları, mali piyasaların serbestleştirilmesi ve derinleştirilmesine dönük düzenlemelerle desteklenmiştir.

1985 yılında yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu ile uluslararası denetim ve gözetim sistemi ve uluslararası bankacılık standartları ulusal bankacılık sistemine tanıtılmış, tek düzen hesap planı uygulamasına başlanılmış, banka bilançoları dış denetime tabi olmuş, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu kurulmuş ve donuk kredilere daha gerçekçi karşılık ayrılması uygulamasına başlanmıştır. Yine bu dönemde, bankalar arası para piyasasının (Interbank) kurulması, Merkez Bankası'nın açık piyasa işlemlerine başlaması (1987), yerleşiklere döviz tutma ve döviz tevdiat hesabı açma izni verilmesi, döviz piyasası kurulması (1988), döviz işlemleri ve sermaye hareketlerinin serbest bırakılması (1989), TL'nin konvertibilitesinin ilan edilmesi (1990), yabancılara Türkiye'de menkul kıymet yatırımı yapma, TL ve döviz tevdiat hesabı açma hakkı tanınması, Merkez Bankası'nın para programı uygulamasına başlaması (1990) ve elektronik fon transfer sistemlerine işlerlik kazandırılması (1992) diğer önemli gelişmeler olarak sıralanabilir (Tunay, 2005: 206).

Mali piyasalarda serbestleşmeye yönelik olarak yapılan düzenlemeler, bankacılık sektörü üzerinde büyük etkiler yaratmıştır. Sektöre yeni yerli ve yabancı bankaların girmesiyle ve faiz hadleri üzerindeki sınırlamaların kaldırılmasıyla rekabette bir artış gözlemlenmektedir. Bu rekabetin en önemli sonucu ise, klasik mevduat bankacılığı anlayışının yerini kaynak ve yatırım çeşitliliğinin artış gösterdiği bir bankacılık anlayışına bırakması olmuştur.

Hem teknolojik altyapıdaki hem de piyasa yapısında gelişmeler, toptancı bankacılık yapan az şubeli küçük ve orta ölçekli bankaların artması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yabancı bankaların toptancı bankacılık piyasasında uzmanlaştıkları gözlemlenmiş ve Türk bankaları ise, ulusal piyasada perakendeci ve toptancı bankacılık uygulamalarının yanında, yurtdışında banka ve şube kurma yollarıyla da uluslar arası piyasalara açılmışlardır.

1990'lı yıllar Türk bankacılığı için bunalım yıllarının başladığı bir dönem olarak görülmektedir. 1994 yılında yaşanan kriz sonrasında bankacılık sisteminin yeniden yapılanma gereksiniminin kendini gösterdiği belli olsa da, köklü tedbirler alınamamıştır. Bunun sonucu olarak da, bu sorunlar birikerek 2000'li yılların başlarında daha çok hasarlar oluşmasına neden olmuştur.

Hızla artan kamu kesimi borçlanma gereği ve bütçenin finansmanında kamu bankaları kaynaklarının kullanılması bu süreci hızlandırmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde banka sistemi çok ciddi bir sistemik riske maruz kalmış, banka sisteminin yeniden yapılandırılması, bankaların mali bünye sorunlarının çözülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu amaçla Bankalar Kanunu'nda köklü değişiklikler yapılmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesine ve denetimine yeni bir yaklaşım getirilmiştir. Düzenlemelerde ve denetim anlayışında uluslararası kabul görmüş prensiplere önemli ölçüde yaklaşmıştır (www.tbb.org.tr ,08.07.07).

Sermaye yeterliliğini karşılayamayan bankalar Fon'a alınmıştır. Fon'a alınan bankalar ile kamu bankalarının görev zararlarını Hazine üstlenmiştir. Faaliyetini sürdüren bankalar yeni bir anlayışla denetime ve yeniden sermayelendirmeye tabi

tutulmuştur. Krediler yeniden sınıflandırılmış, sorunlu krediler tanınmış, karşılık yönetmeliğine göre gerekli karşılıklar ayrılmıştır. Uzun yıllar yüksek enflasyon ortamında çalışan bankaların bilançoları, enflasyona göre güncellenmiştir. Tüm bu uygulamalar bankaların mali yapılarının daha gerçekçi bir görünüm almasını sağlamıştır. Mali bünyenin güçlenmesi için zamana, çok hassas bir uygulamaya ve yönetime gereksinim vardır(www.tbb.org.tr ,08.07.07).

Her ülke bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında, değişik yöntemler izlemektedir. Bu yöntemler o ülkenin sosyo-politik ve makro ekonomik yapısına bağlı olarak dikkatlice seçilmesi gereken yöntemlerdir. Ancak tüm yöntemlerde, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmada temel ilkeler değişmemektedir. Bu temel ilkeler genel olarak dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar (Erdoğan, 2002: 8);

- Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma ve düzenlemelerde birinci aşama olarak; bankacılık sektörüne güvenin yeniden kazandırılması amaçlanmalıdır. Böylece, krizin ileri boyutlara ulaşması engellenerek, yapılması gereken diğer yeniden yapılandırma çalışmaları için zemin hazırlanmış olacaktır.

- İkinci aşama olarak; yapılacak yasal düzenlemeler ile bankaların daha güçlü ve daha sağlam bir yapıya kavuşmaları amaçlanmalıdır. Böylece, bankaların sermaye yeterlilikleri ve sektördeki faaliyetleri yeniden düzenlenecektir.

- Üçüncü aşama olarak; bankalara kaynak aktarımı şeklindeki mali önlemler sonrasında, bankaların mali yapıları güçlenecek ve ödemeler sisteminin düzenli çalışması sağlanacaktır.

- Yeniden yapılandırma ve düzenlemeler çerçevesindeki son aşama ise, yapısal önlemlerin devreye sokulmasıdır. Bu son aşamayla birlikte, kriz sonrası iyice bozulan bankacılık sektörünün yapısı, alınacak yapısal önlemler ile daha verimli ve sağlıklı bir hale getirilebilecektir.

2008 yılına baktığımızda bankalarla ilgili en güncel verileri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

Tablo 8. 2008 Yılı İtibariyle Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar ve Şube Sayıları

Banka Adı	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube Sayısı	Yurtdışı Şube Sayısı
Mevduat Bankaları	33	7967	50
Yabancı Bankalar	18	1871	13
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	52	1

Kaynak: www.tbb.org.tr

1.1.1.3.Banka Türleri

Banka sınıflandırılması için herkes tarafından kabul görmüş bir sınıflandırma yapılamamaktadır. Burada çeşitli kriterlere göre yapılmakta olan banka sınıflandırmalarını ele alacağız.

1.1.1.3.1.Hukuki Kuruluşlarına Göre Bankaların Sınıflandırılması

Hukuki kuruluşlarına göre bankaları üç başlık altında toplamak mümkündür.

1.1.1.3.1.1.Bireysel Girişimler Şeklinde Kurulmuş Bankalar

Tek ya da daha fazla şahsın özel firma ya da şahsi ortaklık şeklinde kurup işlettikleri bankalardır. 19.yüzyılın ortalarından itibaren tüm ülkelerde, bankaların sermaye şirketi şeklinde kurulması mecburiyeti kabul edilmiş ve bundan dolayı da, ülkemizde bu nitelikte bir banka türü bulunmamaktadır.

1.1.1.3.1.2.Ticaret Şirketleri Şeklinde Kurulmuş Bankalar

Günümüzdeki bankalar, sermaye şirketi şeklinde kurulmuş bankalardır. Kanunlar da bankaların sermaye şirketi şeklinde kurulmalarını zorunlu hale getirmiştir. Türk Bankalar Kanunu da bankaların, anonim şirket olarak kurulması zorunluluğunu getirmiştir.

1.1.1.3.1.3. Kanunla Kurulmuş Özel Statülü Bankalar

Birçok ülkede, belirli bankacılık hizmetlerine duyulan gereksinim göz önüne alınarak özel yasalarla, sermayesinin tamamı veya bir kısmı devlete ait olan bankalar kurulmuştur. Ayrıca merkez bankaları da her ülkede özel yasalarla kurulmuş bankalardandır.

1.1.1.3.2. Sermaye Kaynaklarına Göre Bankaların Sınıflandırılması

Sermaye kaynaklarına göre bankaları üç başlık altında toplamak mümkündür.

1.1.1.3.2.1.Özel Sermaye İle Kurulmuş Bankalar

Sermayeleri, özel şahıslara veya özel sermaye ile kurulmuş ticaret şirketlerine ait olan bankalardır. Genellikle ticaret bankalarının büyük bir kısmı özel sermaye ile kurulmuş bankalardır (Birdal, 1993: 5).

1.1.1.3.2.2. Devlet Sermayesi ile Kurulmuş Bankalar

Sermayeleri hazineye veya diğer kamu tüzel kişilerine ait olan bankalardır ve çoğunlukla özel statülü bankalardır. Belli başlı bazı bankacılık hizmetleri ekonomik gelişme, kalkınma ve sosyal adalet açısından çok büyük önem arz etmesine rağmen, özel sermaye açısından karlı bir yatırım konusu olmamaktadır. Böyle bir durumda devlet, banka kurarak, milli ekonominin gelişmesine hizmet etmektedir. Türkiye'deki Halk Bankası ve Ziraat Bankası buna örnek olarak gösterilebilir.

1.1.1.3.2.3. Karma Sermayeli Bankalar

Sermayeleri belirli oranlarda devlet ile özel bireyler arasında paylaşılmış olan bankalardır. Özel veya kamu sermayesinin yetersizliği, devletin o bankacılık hizmetini denetim altında tutma ihtiyacı, özerk ve verimlilik ilkesine dayanan bir banka yönetimi gerçekleştirebilmek amacıyla bu bankalar kurulmaktadır. Türkiye'de bu bankalar örnek olarak Merkez Bankası ve İş Bankası verilebilir.

1.1.1.3.3. Bankaların Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması

Bankaları fonksiyonlarına göre yedi başlık altında toplamak mümkündür.

1.1.1.3.3.1. Ticari Bankalar

Ticaret bankalarının borç verdikleri kaynakların oluşumu açısından mevduat bankaları olarak adlandırılmasının yanında borç verme işlemlerinde özellikle geçmişte, daha çok kullandıkları yöntem bakımından 'İskonto Bankaları' da denir. Bu her iki ad ticaret bankalarının ve genel olarak bankacılığın tarihi gelişim sürecini göstermesi bakımından önemli olduğu gibi, ticaret bankalarının çalışma düzenlerini göstermesi bakımından da önemlidir (Çolak, Öcal, 1999: 37).

Tasarruf toplayan ve cari hesapları tutan ticari bankalar borç verme, yatırım yapma, kişiler ve kurumlar arasında mali işlemleri kolaylaştıracak hizmetler sunma gibi işlevleri yerine getirir. Verdikleri borç ve krediler için belli bir faiz alan bankalar, diğer hizmetleri için de harç alırlar (<http://www.gauvision.org>, 16.07.07).

Tüm ticaret bankalarının belli iki fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar borç almak ve borç vermektir. Ticari bankaların banka sistemi içerisinde en önemli faaliyetlerinden birisi de kaydi para yaratmalarıdır. Kaydi para, bankaya yatırılan mevduatın kanuni karşılık miktarı düşürüldükten sonra tekrar kredi olarak verilmesi sonucu oluşmaktadır. Kaydi para özellikle çek sisteminin etkin bir şekilde uygulandığı gelişmiş ülkelerde büyük öneme sahiptir.

1.1.1.3.3.2. Ziraat Bankaları

Tarımsal üretimin diğer ticari ve endüstriyel faaliyetlerden farklı bir nitelik taşıması dünyanın her ülkesinde hükümetleri tarımsal kredi ile uğraşan özel bankaları kurmaya ya da bu amaçla yardımlar yapmaya itmiştir. Tüm ülkelerde bu bankalar devlet sermayesiyle ve himayesiyle kurulmuşlardır.

Ziraat bankaları tarımla uğraşan kesime kredi açan ve onlara bazı tarımsal araç ve gereçlerin temininde yardımcı olan kuruluşlardır (Geylan, 1985: 15).

Avrupa ülkelerinin birçoğunda zirai kredi devletin kurduğu, desteklediği merkezi bir bankanın denetiminde tüm ülkeye yayılmış kooperatifler tarafından verilmektedir. Türkiye'de ise, Ziraat Bankası ve onun denetimi altında kurulan Tarım Kredi Kooperatifleri Ziraat Bankaları'na örnek olarak verilebilmektedir.

Her ülkede yasalarla düzenlenen ve denetlenen tasarruf bankalarının yatırım alanı genellikle ipotek karşılığı gayrimenkul kredileri, devlet tahvilleri ve isim yapmış güvenilir şirketlerin hisse senedi ve tahvil piyasasıdır (Topçu, 1983: 11).

Türkiye’de İstanbul Emniyet Sandığı haricinde gerçek anlamda tasarruf bankası kurulmamıştır.

1.1.1.3.3.3 Halk Bankaları

Halk bankaları, küçük esnaf ve zanaatkârların mesleki kredi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş özel yapılı bankalardır.

Başka bir deyişle; halk bankaları, el emeği ve bireysel çabayla çalışan, küçük esnaf zanaatkârların orta vadeli araç-gereç kredisiyle, kısa vadeli çalışma kredisi ihtiyacını karşılayan kuruluşlardır.

Diğer bankaların küçük kredi taleplerini riskli ve maliyetli bulması, çok çeşitli yardım sandıklarının ve halk bankalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye’de küçük esnaf ve zanaatkârların kredi ihtiyacını Esnaf Kefalet Kooperatifinin aracılığıyla Halk Bankası karşılamaktadır.

1.1.1.3.3.4. Yatırım Bankaları

19. yüzyılda ticaretin gelişmesiyle kişisel kazançların da artış göstermesi yatırım bankalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yatırım kurumları olan yatırım ve kalkınma bankaları sermaye piyasasında faaliyet gösterirler. İşletmelere orta ve uzun vadeli krediler açarak yatırımlara destek sağlayan finansman kurumlarıdır.

Başka bir deyişle; yatırım bankaları ticari ve sınai işletmelerle, devlet teşebbüslerinin sermaye ve yatırım ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olan kuruluşlardır (Geylan, 1985: 14).

Yatırım bankacılığının tarihi, ticari bankacılığın gelişim ile aynı ana denk gelmiş ve birlikte yürümüştür. Çünkü ilk bankanın kuruluşundan itibaren uzun ve orta vadeli krediler işlemi bankacılık sistemi içerisinde yer almış ve gelişimini ticari bankacılıkla birlikte geliştirmiştir.

1.1.1.3.3.5.Sınai Kredi Bankaları

Bu bankaların amacı, sınai işletmelere orta ve uzun vadeli yatırım ve işletme sermayesi sağlamaktır. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarında sınai kredi bankaları önemli yer tutmakta ve devlet tarafından destek görmektedirler.

Türkiye’de sınai kredi bankalarına örnek olarak, 1950 yılında yabancı sermayenin de iştirak ile kurulan ‘Türkiye Sınai Kalkınma Bankası’nı ve 1963 yılında kurulan ‘Sınai Yatırım ve Kredi Bankası’nı gösterebiliriz.

1.1.1.3.3.6. İpotek Bankaları

Her çeşit gayrimenkul malın ipoteği karşılığında orta ve uzun vadeli olarak kredi veren kuruluşlardır. İlk başlarda ipotek karşılığı zirai ve sınai krediler veren ipotek bankaları, daha sonra konut kredisi alanında çalışmalarına ağırlık vermiş ve Emlak Kredi Bankaları adını almıştır. İnşaat ve kont kredilerinin uzun vadeli ve düşük faizli olması bu bankalara devlet desteğinin bir takım imtiyazların tanınmasına yol açmıştır (Urgancı, 1982: 76).

Diğer bankacılık faaliyetlerini yerine getiren emlak ve kredi bankalarının fonları, kendi öz sermayeleri, uzun vadeli mevduat toplayarak ve tahvil çıkararak sağladıkları yabancı kaynaklardan oluşmaktadır.

Türkiye’de Emlak Kredi Bankası, kurduğu inşaat firmalarıyla konut üretip satarak, yapı kooperatifleri aracılığıyla düşük faizli ve uzun vadeli kredi vererek uzun bir sür bu görevi yerine getirmiştir.

1.1.1.3.3.7. Merkez Bankaları

Merkez bankalarının yerine getirdiği fonksiyonlar devlete bağımlı olmayı gerektirir. Bundan dolayı birçok ülkede merkez bankaları devlet tarafından kurulmuştur. Halktan mevduat toplamayan ve onlara doğrudan kredi vermeyen bu bankalar devletin ve sistem içerisindeki diğer bankaların likidite ihtiyacını karşılamaktadır.

Banknot çıkararak ülke ekonomisinin para ve kredi ihtiyacını karşılamak, izlenen ekonomik politikalar çerçevesinde para ve kredi hacmini ayarlamak, devletin hazine işlerini ve mali danışmanlığını yapmak, bankaların mevduat karşılıklarını ve nakit rezervlerini muhafaza etmek, bankalar arasındaki alacak ve borçların takas ve mahsup işlerini yapmak, ülkenin altın ve döviz rezervlerini korumak, uluslar arası ödemelere aracı olmak, bankalara reeskont yoluyla kredi açmak merkez bankalarının başlıca görevleri arasındadır (Ongur, 1982: 27).

1.1.1.4. Bankaların Ekonomideki Temel İşlevleri

Bir bankanın ekonomi içerisindeki yerini 3 temel işlev yansıtmaktadır. Bunlar (Yüksel, 2002: 8):

1. Güven İşlevi: Yatırımcılar, paralarını güven duydukları yerlere yatırmak isterler. Bankalar, yatırımları kendilerine çekmek için güven uyandırmak zorundadırlar. Bunun için de;

- Çalışan uzmanlığı,
- Kredi verilirken gösterilen özen,
- Verilen kredilerin güvenceye alınması,
- Bankaların devlet tarafından denetlenmesi gerekmektedir.

2. Taşıma İşlevi: Bankaların küçük yatırımları bünyelerinde toplayarak bu yatırımları ekonomi için işlevsel büyük yatırımlara dönüştürmeleridir.

3. Dönüştürme İşlevi: Borçlu ve alacaklı arasındaki çatışmaların en başında borcun süresi ile ilgili anlaşmazlıklar gelir. Bu yüzden bankalar topladıkları mevduatlar ile verdikleri kredilerin vadeleri arasında uyum sağlamak zorundadırlar.

1.1.1.5. Bankaların Fonksiyonları

Ticaret Bankalarının fonksiyonlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1.1.1.5.1. Fon Sağlama Fonksiyonu

Ekonomik amaçlı diğer işletmelerle benzer şekilde, bankalarda da kullanılan fonlar iki kaynaktan sağlanmaktadır. Bunlar;

- Öz sermaye
- Yabancı Kaynaklar

Ticaret bankalarının kendi öz sermayeleri dışında, borçlanmak yoluyla fon sağlamaları ve bu amaçla girişmiş oldukları işlemlere 'Argajman İşlemleri' denilmekte ve borçlanma yoluyla fon sağlama üç ayrı şekilde gerçekleşmektedir.

- Tahvil İhracı Yoluyla Borçlanma
- Merkez Bankası'ndan Borçlanma
- Mevduat Kabulü Amacıyla Borçlanma

1.1.1.5.2. Fon Kullanma Fonksiyonu

Bankalar, hem kendi kaynaklarından hem de yabancı kaynaklardan sağladıkları fonları 'Plasman İşlemleri' yardımıyla kullanmaktadır. Belirli bir maliyetle sağladıkları fonları, belirli bir gelir karşılığında kullanma yoluna gitmeleri, bankaların fon kullanma fonksiyonunu oluşturmaktadır.

Sağlanan fonlar aşağıdaki belirtilen şekillerde kullanılmaktadır: (Altuğ, 2000: 20).

- Bankalar, nominal para çekilişlerini karşılamak amacıyla kanunlarla ve özel politikalarıyla belirlenen miktarlarda nakit mevcudu bulundurmaktadır. Kasa hesabı, T.C. Merkez Bankası'ndaki serbest ve bloke paralar ve diğer bankalardaki hesaplardan oluşan bu nakit mevcuduna kasa durumu ya da ankes adı verilmektedir.

- Bankalar, sağladıkları fonların bir kısmını kredi vermek amacıyla kullanmaktadır. Bankaların kredi işlemleri, büyük ölçüde ilgili mevzuatın sınırlayıcı hükümlerine ve yetkili kamu makamlarının denetimine tabidir.

- Bankalar, sağladıkları fonların bir kısmını, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 12. maddesinde belirtilen esaslara göre ve faaliyetlerini sürdürmeleri için gerekli hizmet binaları ve araçlar gibi sabit varlıklara yatırmaktadır.

Bankalar, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 12. maddesinde yer alan hükümler doğrultusunda çeşitli sahalardaki işletmelere iştirak etmektedir.

1.1.1.5.3. Hizmet Fonksiyonu

Bankacılık sektörü aynı zamanda bir hizmet sektörüdür. Ekonomik hayatta ticaret alanında meydana gelen gelişmelerin etkisi, bu hizmetlerin boyutlarını geliştirmiş ve bankaları özel servisler kurmak zoruna bırakmıştır.

Banka hizmetlerinin başlıcaları; para gönderilmesine aracılık hizmetleri, müşterilerin üçüncü şahıslardan olan alacaklarının tahsiline aracılık hizmetleri, ithalat ve ihracat işlemlerine aracılık hizmetleri, kiralık kasa işlemleri, istihbarat hizmetleri, kredi kartı hizmetleri, faiz temettü kuponu tahsilatı vb. olarak örneklenebilir (Altuğ, 2000: 21).

Toplumun çeşitli alanlarında satın alma gücünün yeni gereksinimlere yol açması, mevduat ve kredi işlemlerinde, rekabet döneminin başlaması, hizmetlerin sunuluş biçimi de etkilemiştir. Bu gelişmenin sonucu olarak bankaların karşılaştıkları en büyük sorun, modern bilgisayar teknolojisini kurarak müşteri hizmetlerini hızlı ve güvenilir biçimde yerine getirmek olmuştur. Buna ek olarak da fazla bilgi topluluğundan, yönetim bilgilendirme amaçlı olanların ayrılması, iç raporlama sistemi olarak yöneticilerin alacakları kararlarda kullanılması, banka fonksiyonlarının yerine getirilmesinde büyük önem kazanmıştır.

1.1.1.6. Bankaların Temel Yetki Alanları

Bankaların sahip oldukları yetkiler aşağıdaki gibidir (<http://www.tcmb.gov.tr>, 16.07.2007).

- Türkiye’de banknot ihracı imtiyazı tek elden Banka’ya aittir.
- Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler.
- Banka, Kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanmaya, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da doğrudan belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir.
- Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür.
- Banka, mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve diğer kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistiki bilgi toplamaya yetkilidir.

1.1.1.7. Türk Bankacılık Sektörünün Avrupa Birliği’ne Uyumu

Türkiye’de uygulanan ekonomik politikalar nedeniyle, finans sektöründe yaşanan belirsizlikler uzun vadeli planlar oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Bu durum,

finans sektörünün en önemli kısmını oluşturan bankaların pazar riskinde ve sistematik riskde artışa neden olmakta ve bankaların büyüme stratejileri önünde bir engel oluşturmaktadır. Türk bankacılık sektörü, AB üyesi ülkelerin bankacılık sektörü ile karşılaştırıldığında göreceli olarak çok küçük kalmaktadır. Bu sebeple Türk bankacılık sektörünün AB standartlarına ulaşabilmek için iç pazarda birleşme yoluna giderek büyüme tercihlerini geliştirmeleri ve uluslararası piyasalarda da etkin hale gelmeleri ve rekabet güçlerini arttırmaları gerekmektedir. Türk bankacılık sektörünün AB bankaları ile rekabet edebilme gücünü engelleyen en önemli faktörlerden biri de yüksek maliyetlerdir. Bunun için en başta şubeleşme oranlarını optimum düzeye çekmek, personelin etkin ve verimli çalışmasını sağlamak gerekmektedir. Özellikle de kamu sermayeli bankaların personel sayısı ile ilgili düzenlemelere hız kazandırmak zorunlu hale gelmektedir (Hız, 2002: 140).

1.1.1.8. Türk Bankacılık Sektörü'nde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar

Türk bankacılık sektörü, gerek mali, gerekse kurumsal yapıları itibariyle göz ardı edilemeyecek bir seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk bankacılık sektörünün gelişimini etkileyen bazı olumsuzluklarında mevcut olduğu bilinen bir gerçektir. Türk bankacılık sektörünün başlıca temel sorunları; ekonomik istikrarsızlık, mali riskler, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, teknolojideki hızlı gelişmeler, öz kaynakların yetersizliği ve yeniden yapılanma sorunları şeklinde sıralanabilir. (Parasız, 2000: 125).

Bu sorunların başında da, yüksek oranlı enflasyonun neden olduğu ekonomik istikrarsızlık gelmektedir. Böyle bir durumda bankacılık sektörü, genişleyen kamu finansman açıkları ile birlikte kronikleşen yüksek enflasyonun etkisiyle istikrarlı bir gelişme sürecine girememiştir. Ayrıca, yüksek enflasyon ve ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar döviz kuru ve faiz riskini arttırırken, sektör büyük ölçüde nakde dayanan öz varlıklarını enflasyona karşı korumada zorlanmaktadır (Parasız, 2000:126).

Sektörde karşılaşılan bir diğer sorun da, mevduat maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere rağmen, ticaret bankalarının fon kaynaklarının en önemlisi, topladıkları mevduatlardır. Sektörde mevduata uygulanan faiz oranları kaçınılmaz biçimde enflasyon oranları ile

yakın ilişki içindedir. 1980’li yıllardan itibaren faizlerin serbest bırakılmasıyla, faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken, mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişmesi sonucu, mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır. Kaynak maliyeti aynı zamanda, toplam disonibilite ve mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu ve TMSF primleri yüzünden de yükselmektedir. Ayrıca Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, diğer giderler, Kaynak Kullanım Destekleme Fonu primleri, gider vergisi kesintilerinden oluşan vergi yükleri, kaynak maliyetinin yükselten diğer unsurlardır. İşletme maliyetleri de yüksek kaynak maliyetleri içerisinde yer almaktadır. İşletme giderleri içerisinde en önemli payı ise, personel giderleri oluşturmaktadır. Türk bankacılık sektöründe, 1980 öncesi koşullarında mevduat toplayabilmek için şube ağını genişletmek ve yeni personel istihdam etmek rasyonel kabul edilirken, 1980’li yıllardan itibaren reel pozitif faiz politikası ve otomasyondaki gelişmeler, birçok şubeyi kârlı olmaktan çıkarmıştır. Yüksek kaynak maliyetine neden olan bir diğer unsurda, bankacılık sektöründe yaşanan otomasyon alanındaki gelişmelerdir. İnternet bankacılığı ile birlikte banka şubelerinin bilgisayar ağı ile donatılması ve ATM sayısındaki hızlı artışlarda, sektördeki maliyetlerin artmasına neden olmuştur(<http://www.paribus.tr> , 01.03.08).

Teknolojideki hızlı gelişmeler de sektörün karşılaştığı bir diğer sorundur. Son yıllarda ülkemiz bankacılığının teknoloji kullanımında artan bir yoğunluk yaşanmaktadır. Bankalar uzun süredir müşterilerin hizmetinde olan ATM, POS, telefon ve bilgisayar bankacılığı gibi klasik teknolojik ürünlerini yeni ürünlerle ve yeni hizmet anlayışları ile hızla zenginleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda, tüm bankaların vizyonunda elektronik bankacılık kavramı ilk sıralarda yer almaktadır. Bankalar müşterilerine daha iyi hizmetler sunabilmek ve 24 saat hizmet verebilmek amacıyla “Çağrı Merkezleri”, “İnternet Bankacılığı”, “Müşteri İlişkileri Yönetimi” gibi yeni uygulamaları devreye koymaktadırlar(<http://www.paribus.tr> , 01.03.08).

Öz sermaye yetersizliği de sektörde bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni, sektörde yer alan bankaların bazılarının hem güçlü sermaye

yapılarının olmayışı hem de aktif büyüklüklerinin etkili olmayışıdır. Ayrıca bir başka neden olarak da öz sermayenin getirisi az olan duran varlıklara yatırılmasıdır.

Bir diğer önemli sorun da, sektörde yaşanan haksız rekabet koşullarıdır. Mali piyasalardaki düzenlemelerin azaltılması ve tanıtılan yeni finansal ürünler ticari bankaların faaliyet alanlarını ve sunabilecekleri hizmetleri genişletirken, bu kurumların üzerindeki rekabet baskısını da arttırmıştır. Yoğun rekabet ortamı fon maliyetlerini yükseltirken, müşteriler de daha fazla getiri sağlayan kurumlara yönelmişlerdir. Rekabette kuşkusuz fiyat önemli bir etken olmakla birlikte, rekabet gücünü belirleyen tek etken değildir. Hizmet kalitesi, hizmetin çeşitliliği, yapısı, müşterinin gereksinimlerini karşılayan hizmetlerin sunulması, teknoloji, reklâm vb. bütün bunlar rekabet gücünü etkilemektedir (Berk, 1999, 116). Rakiplerin sundukları hizmetlerin bilinmesi, pazara yeni girenlere karşı pazarda mevcutların olası tepkileri, alabilecekleri önlemler, hizmet satmak isteyen her bankanın dikkate alması gereken etmenlerdir. Uygulamada kural olarak sektörün pazar büyümesi azaldıkça, sabit masraflar yükseldikçe, kredi müşterilerinin özellikleri farklılaştıkça ve bu hizmetlerin önemi arttıkça, mevcut bankaların tepkileri gittikçe kuvvetlenmektedir. Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankaların, ülkemiz bankacılık sektöründe rekabet ortamının geliştirilmesine ve “rekabet gücünün arttırılması” kavramına önemli katkıları olmuştur(<http://www.paribus.tr.googlepages.com> , 01.03.08).

1.1.1.9. İzmir İktisat Kongresi ve Bankacılık Sektörü'ne Etkileri

Kongre İzmir'de, işçi, çiftçi, tüccar ve sanayici kesiminden oluşan toplam 1135 temsilcinin katılması ile 17 Şubat 1923'te toplandı.

İzmir İktisat Kongresi'nin toplanma amacını aşağıdaki gibi belirtmek mümkündür:

1. Ekonomik kalkınma için ortak hedeflerin saptanması,
2. Ekonomik hedeflere ulaşmak için gerekli yöntem ve kaynakların saptanması,
3. Yeni Türkiye Devleti'nin ekonomik programının saptanması,

4. Siyasi bağımsızlık için şart olan ekonomik bağımsızlığın nasıl sağlanacağını belirlemesidir.

Kongre sonunda alınan kararlar "Misak-ı İktisadi" olarak adlandırılmıştır. Misak-ı İktisadi Kararları'nı aşağıdaki gibi belirtmek mümkündür:

1. Özel sektörün kuramadığı işletmeleri devlet kuracak,
2. Özel teşebbüse kredi sağlanacak bir banka kurulacak,
3. Öncelikle ham maddesi yurt içinde yetişen ve yetiştirilebilen sanayi dalları kurulacak,
4. Kısa sürede küçük işletme ve el tezgâhlarından büyük işletmelere geçilecek,
5. Dış rekabete dayanabilmek için sanayi bir bütün halinde kurulacak,
6. Yabancıların kurduğu tekellerden kaçınılacak.

İzmir İktisat Kongresi'nden 1933 yılına kadar yaşanan gelişmeler arasında bankacılık sektörü ile ilgili olarak aşağıdaki aşamaları göstermek mümkündür:

1. Bankacılık geliştirildi. Para işlerinin düzenlenmesi amacıyla merkez bankası kuruldu.
2. İşverenlere kredi sağlanması amacıyla 26 Ağustos 1924'te Atatürk tarafından ilk özel banka olan Türkiye İş Bankası kuruldu.
3. 19 Nisan 1925'te Türkiye Sanayi ve Maden Bankası kuruldu.

1.1.1.10. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Bankacılık Sektörü'nde Yabancı Sermaye

Türkiye'de yabancı sermayeye ilişkin olarak kabul edilen ilk yasal düzenleme 1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik kanunudur. Ancak o yıllarda yaşanan siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar, bürokratik güçlükler, yetersiz iktisat politikaları uygulamaları, yetişkin insan gücü eksikliği ve altyapı noksanlığı gibi nedenlerle, 1980 yılına kadar yabancı sermaye yatırımı girişi sağlanamamış ve o yıla kadar verilen toplam yabancı sermaye izinleri 228 milyon doları aşmamıştır. 24 Ocak 1980 tarihli ekonomik istikrar tedbirleri ve 8/168 sayılı yabancı sermaye

çerçeve kararnamesi gibi düzenlemeler ile ÷lkemize yabancı sermaye girişı teşvik edilmiş ve bu tarihten sonra yabancı sermaye girişı teşvik edilmiş ve bu tarihten sonra yabancı sermaye yatırımlarında önemli artışlar gör÷lmüştür (<http://www.econturk.org> ,07.03.08).

Yabancı bankalar, ölçek ekonomilerinden, farklılaştırma ve riski yayma özelliklerinden ve uluslararası finansman merkezleriyle doğrudan bağlantılarından dolayı, en son kredi araçlarını ve teknolojisini hızla transfer edebilmekte ve diğerk yabancı bankaların gelişini teşvik ettiğinden, yoğunlaşma oranını azaltarak fiyat rekabetine neden olmaktadır. Bu özelliğesahip yabancı bankalar, artan rekabet yoluyla ulusal bankacılık sektörünün yapısını değıştirmektedir. Bankacılık sektöründeki rekabetin devamı ya da artışı, teorik olarak marjinal bankaların piyasadan çekilmesine ya da, hizmetlerin daha kaliteli sunulmasına yol açacaktır. Türkiye'de bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik gerçekleştirilen düzenlemeler, etkin gözetim ve denetimin gerçekleştirilmesi, uluslararası düzenlemelere büyük ölçüde uyumun sağlanması ve makro ekonomik istikrarın sağlanması yönündeki çabalar önümüzdeki dönemde daha fazla yabancı bankanın ve sermayenin ÷lkemize ve sektörümüze olan ilgisi için uygun ortam yaratabilecektir. Bu ortam, Türkiye'deki bankaların da arzu ettiğis bir ortamdır. Yabancı bankalardan ve sermayeden beklenen faydanın sağlanması için liberalizasyon sürecinin ve bununla ilgili ihtiyatlı düzenlemelerin doğru zamanda gerçekleştirilmesi, doğru denetim sisteminin oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Yabancı bankaların veya içinde yabancı katkısı olan bankaların kârlarını Türkiye'de tutmayacakları, dışarıya transfer edecekleri ve dolayısıyla ÷lkenin kaynak kaybına uğrayacağı iddiaları da gerçekçi değıldir. İster yerli, ister yabancı olsun, her işletme kaynaklarını en kârlı ve en güvenli ÷lkeye götürecektir. Bu yalnız bankalar için değıl, bütün sektörler için doğrudur. Eğer Türkiye istikrarlı, güvenli ve elbette kârlı bir yatırım ortamı yaratabilir ve bunu sürdürebilirse, yabancı sermayeli bir bankanın ÷lkeyi terk etmesi zaten beklenemez. Tam aksine bu bankaların sayıları, getirdikleri ek sermaye miktarları ve uluslararası hizmet piyasalarında Türkiye için sağlayacakları pazar payı giderek artacaktır. Birçok bankacılık otoritesine göre yabancı bankaların piyasa paylarının artması bir anlamda ÷lkede istikrar ve güven olduğunu göstermektedir.

Uluslararası derecelendirme kuruluşu Fitch yabancı bankaların gelecek ve kârlılık gibi iki temel ögeye odaklandığına dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Yabancıların gelmesi sığ durumdaki Türk mali piyasalarının derinleşmesine ve krizlere daha dayanıklı hâle gelmesine imkan tanıyacaktır. Bu durum faizlerin daha da düşmesi ve kredi piyasasının canlanmasını da beraberinde getirecektir. Şeffaflık konusuna büyük önem veren yabancılar bu anlamda da ülkeye katkı sağlayacaktır. Yine kredi kartı ve ipoteklere daha uygun faizle kredi verebilen yabancıların bir diğer önemli getirisi yeni hizmetler ve teknolojilerin ülkeye transferi olarak öne çıkmaktadır (<http://www.bilgiyonetimi.org> ,07.03.08).

Başka bir deyişle, 1990'lı yıllardan itibaren birçok ülkede uygulanan serbestleşme politikaları ile yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurmalarına imkân tanıyan düzenlemeler, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri, uluslararası sermaye akımları, teknolojik yenilikler özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların sektördeki payının önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, yakın dönemde bir çok gelişmekte olan ülkede yapısal değişiklikler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanmasının ardından Avrupa Birliği'nden müzakere tarihi alınmasıyla birlikte atağa kalkan yabancıların son gözdesi Türkiye olmuştur (<http://www.bilgiyonetimi.org> ,07.03.08).

Uzunca bir süredir Türkiye'nin gündeminde bulunan yabancı sermaye olgusu üzerinde, önceleri genellikle finans dışındaki sektörler için durulurken; konu, 2001 yılındaki ekonomik bunalımın tetiklemesiyle bankacılık sektöründe açığa çıkan çöküşle birlikte finansal hizmetler sektörünün de gündemine girdi. Demirbank'ın İngiliz sermayeli HSBC tarafından satın alınması bu yeni gündemin habercisiydi. Ardından İtalyan UniCredito – Koçbank, BNP Paribas – TEB, Fortis – Dışbank, UniCredito/Koç – YKB, Rabobank – Şekerbank arasındaki devirlerle ya da devir söylentileriyle Türk bankacılığında yabancı sermaye konusu ekonomik gündemin en üst sırasına yerleşmiştir (www.akcaoglu.net , 07.03.08).

1.1.1.11. 24 Ocak 1980 Kararları ve Bankacılık Sektörü

24 Ocak 1980 tarihinde ekonomik literatüre geçen ve yapısal dönüşümleri içeren bir programdır.

24 Ocak 1980 Kararlarından önceki dönemde dışa kapalı ithal ikâmecî yapının hâkim olduğu Türk ekonomisinde; bu tarihten sonra dış ticaretin serbestleştirildiği ve teşvik edildiği bir devre yaşanmıştır(<http://www.akcaoglu.net/>,01.03.08).

24 Ocak 1980 kararlarından en fazla etkilenen sektörlerden biri de bankacılık sektörü olmuştur.

1980’li yıllarda bankacılık sektöründe uygulanan serbestleşmeye yönelik politikaların temel unsurları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (<http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr>,01.03.08).

- Seçici kredi politikalarının kaldırılması,
- Faiz oranlarının serbest bırakılması
- Reel olarak pozitif düzeye erişmesinin yolunun açılması,
- Sektöre yeni banka girişlerinin kolaylaştırılması,
- Yabancı bankaların Türkiye’de faaliyet göstermeleri için uygun bir ortamın hazırlanmasıdır.

- Bunların dışında bankacılık sektörünün uluslararası piyasalardan fon tedarik etmesi serbest bırakılmış, sektörde yer alan bankaların yabancı para cinsinden işlem yapmalarına izin verilmiş, bankaların uluslararası kriterlere uygun yapılanma içerisine girmesine yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır.

1990’ların başından itibaren bankacılık sektöründe devlet eliyle ve büyük oranda kamu kağıtlarından elde edilen karlarla hizmetler sürdürülmüştür. Asli görevi mevduata makul düzeyde faiz verip, söz konusu mevduatı reel sektöre kredi şeklinde kullanırmak olan bankacılık sektörü, yüksek reel faizlerle kamuyu finanse etmiştir(<http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr>,01.03.08).

Türkiye’de 1980 sonrasında yaşanan finansal gelişmeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir(<http://www.akademiegitim.com.tr> ,01.03.08):

- Mevduat ve kredi faiz oranları serbestleştirilmiştir,
- Bankaların ve mevduat sahiplerinin döviz işlemlerine getirilen kısıtlamalar kaldırılmıştır,
- Kişilere portföylerinde döviz bulundurma imkânı tanınmıştır,
- Mali piyasalarda gerçekleşen işlemler ile buradan elde edilen gelirlerin üzerindeki vergiler azaltılmıştır,
- Aracılık hizmetlerinin maliyetleri düşmüştür,
- Mali sistem kurumsallaştırılmıştır,
- Yabancı ve yerli bankaların mali sisteme katılmalarına ilişkin getirilen kısıtlamalar azaltılmıştır,
- Menkul kıymet piyasaları oluşturularak, şirketlere yeni finansman kaynakları yaratılmıştır,
- TL piyasasının oluşturulması ve benzeri gelişmeler olmuştur.

1.1.1.12. 5’er Yıllık Kalkınma Planları ve Dokuzuncu Kalkınma Planı Çerçevesinde Bankacılık Sektörü

Türkiye’ye baktığımızda, dünyada plancılık anlayışının ilk uygulandığı ülkelerden birinin Türkiye olduğunu görmekteyiz. Cumhuriyetimizin kuruluşuyla birlikte 1923’te İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır ve bu toplantıda Türk ekonomisinin nasıl bir yol izleyeceği belirlenmeye çalışılmış, liberal ekonomi politikaları aracılığıyla kalkınmanın gerçekleştirilmesi yolunda görüşler ağırlık kazanmıştır. Ancak, daha sonraki dönemlerde ve özellikle 1929 ekonomik buhranı ile birlikte, devletin öncülüğünde bir kalkınma anlayışının hayata geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yani, bir taraftan dış koşullar, diğer taraftan, o günkü ülkenin iç koşulları, özel girişimin ve sermaye birikiminin yetersizliği, nitelikli iş gücü ve alt yapının yetersizliği nedeniyle devletin kalkınma sürecinde öncülük yapması gerektiği bir kesin kanaat olarak ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde, 1929 ekonomik buhranının etkilerinin de derinleşmesiyle birlikte, Türkiye, dünyada ilk kalkınma planı hazırlayan ülkelerden biri olmuştur ve 1933-1937 yılları arasında uygulanmak

üzere Birinci Beş Yıllık Sanayi Planını hazırlamıştır (<http://www.siyasal.org,07.03.08>).

Ülkemizdeki birinci beş yıllık kalkınma planı 1963-1967, ikinci beş yıllık kalkınma planı 1968-1972, üçüncü beş yıllık kalkınma planı 1973-1977, dördüncü beş yıllık kalkınma planı 1979-1983, beşinci beş yıllık kalkınma planı 1985-1989, altıncı beş yıllık kalkınma planı 1990-1994, yedince beş yıllık kalkınma planı 1996-2000, sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2001-2005, dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı 2007-2013, yıllarını kapsamaktadır.

2007–2013 yıllarını kapsayan dokuzuncu kalkınma planı öncesi Türkiye’de ekonomik ve sosyal gelişmeler arasında bankacılık sektörü ile ilgili gelişmeler yaşanmıştır. Bankacılık sektörü yeniden yapılandırılmıştır. Kamu bankalarının sermayelerinin güçlendirilmesi ve görev zararı alacaklarının tasfiye edilmesiyle birlikte sistemi bozucu etkilerinin en aza indirilmesi, TMSF bünyesine alınan bankaların yeniden yapılandırılması, özel bankaların kendi kaynakları ile sermayelerini arttırmalarına ve risklerini sınıflandırmalarına ağırlık verilmesi, söz konusu yapılandırmanın temel sonuçları olmuştur (<http://www.sp.gov.tr> , 07.03.08)

Dokuzuncu kalkınma planı çerçevesinde finansal sistem içerisinde bankacılık sektörü ile ilgili olarak plan ve tahminlere ilişkin olarak aşağıdaki maddeleri göstermek mümkündür(<http://www.sp.gov.tr> , 07.03.08):

- Yeni piyasa ve ürünlerin geliştirilmesi ve mali sistemin derinliğinin artırılması kapsamında; altın bankacılığının gelişimi desteklenecek, şirketlerde azınlık hisse sahiplerinin hakları geliştirilecek, Körfez ülkelerinde oluşan sermaye birikiminden yararlanmak amacıyla bu bölgelere yönelik mali enstrümanlar ihraç edilecektir.

- Finansal hizmetlerde etkin kaynak tahsisini sağlayacak şekilde işlem ve aracılık maliyetleri ile bürokrasinin azaltılması sağlanacaktır.

- Müşteri haklarına ve bilincine yönelik şeffaf, adil ve teşvik edici uygulamalar güçlendirilecektir.

1.1.1.13. Devletleştirmeden Özelleştirmeye Geçiş ve Bankacılık Sektörü

Ekonomilerin kalkınıp gelişmesinde finansal sistem ve finansal sistemin içerisinde özellikle bankalar önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de bankacılık faaliyetlerinin doğuşu ve gelişimi izlendiğinde, bu faaliyetlerin yabancılar tarafından yürütüldüğü görülmektedir.

Türkiye’de finans sektörü içerisinde kamu bankaları topladıkları mevduat ve kullandırdıkları krediler açısından önemli bir yere sahiptirler. Bankacılık sektörü’ndeki yeniden yapılandırma çerçevesinde kamu bankalarının yerinin, başta rekabet olmak üzere, hukuksal düzenlemeler, yönetsel yenilikler açısından incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda kamu bankalarının özelleştirilmesi aşamasında ve sonrasında bir takım sorunlar yaşanmaktadır.

Bankanın yapısındaki ve işleyişindeki eksiklikleri ortadan kaldırmak için yapılan çalışmalar sonucunda etkinlik sağlanamazsa bankanın durumunda bir iyileşme söz konusu olmamaktadır.

Özelleştirmeden beklenen verimliliğin sağlanabilmesi için, özelleştirmeye yönelik amaçların doğru belirlenmesi, uygun yöntemlerin uygulanması ve politik müdahalelerden kaçınılması yerinde olacaktır.

Kamu bankaları özel görevler için kurulmakla birlikte, zaman içerisinde özel ticaret bankalarının yaptıkları işlemleri de yapmaya başlamışlardır. Kamu bankalarının sermaye yapısı rekabetçi olmalarını engellemektedir. Kamu bankalarının finansman açısından devlete bağlı olması, politik baskılarla karşılaşmaları bu bankaların etkinliklerini azaltmakta, finansal yapılarını bozarak zararlar karşılıklı karşıya kalmalarına ve sermaye sorunu yaşamalarına sebep olmaktadır (Uzunoğlu, 1996: 21).

Bankacılık sektörü’ndeki özelleştirme programının temel hedefi, bütün kamu bankalarının özelleştirilmesi ve sistemdeki tüm bankaların eşit koşullarda rekabet edebileceği bir ortamın hazırlanması olmalıdır. Böyle bir uygulamada devlete düşen

görev, sadece etkin bir denetim mekanizması kurmaktır (Akıllıoğlu ve diğerleri, 1996: 25).

Özelleştirme çalışmalarını gerçekleştirmeden önce bankacılık sektörünün kurumsal yapı analizi en iyi şekilde yapılmalı ve çalışmalara bu şekilde başlanmalıdır. Bunun sonucunda bankacılık sektörünün özelleştirilmesiyle sağlanacak etkinlik artışı ile birlikte bankacılık sektörü güçlenecektir.

1.2.1.Risk Kavramı ve Doğuşu

Dünyada son dönemlerde her alanda ortaya çıkan değişim, belirsizliklerin de artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte artan belirsizlikler karar verenler açısından riskleri arttırmıştır. Bunun sonucunda risk kavramı ve risk yönetimi daha önemli hale gelmiştir. Günümüzde yönetim kavramı, giderek sorundan daha çok risk kavramı üzerinde yoğunlaşmış ve sorunun kaynağını ortadan kaldırma yeteneklerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Belirsizlik ortamında geleceğin öngörülebilmesi, üzerinde en çok durulması gereken alanlardan biridir. Küreselleşme ile birlikte belirsizlik kavramı daha da karmaşıklaşmıştır. Karmaşıklaşan belirsizlik ortamında öngörme, kestirme, tahmin yöntemleri geliştirilmeli ve olaylar tesadüfe bırakılmamalıdır (Fıkrkoca, 2003: 7–8).

‘Risk’ kavramını birkaç şekilde tanımlayacak olursak;

Risk, beklenen veya umulan bir sonuçtan sapma ihtimalinin mevcut olduğu bir hali anlatır(Altıntaş,2006:1).

Risk, planların başarısız olma olasılığı, hatalı karar verme tehlikesi, zarar verme veya kâr etmeme gibi durumlardır (Bolak, 2004: 3).

Başka bir deyişle Risk, kesin olmayan bir durumun meydana gelme halidir (Niehaus, 1999: 3).

Bir işletme açısından riskin ne olduğuna bakacak olursak; bir işletmenin karşı tarafla yapmış olduğu veya işletme bünyesindeki işlemler ve sözleşmeler nedeniyle gelecekte zarara uğrama olasılığı ve tehlikesidir (Babuşcu, 2005: 4).

Risk kavramının 14–15. yüzyıllarda kullanılmaya başlamasına rağmen risk alanındaki asıl çalışmaların Rönesans döneminde başladığı bilinmektedir.

17. yüzyılın ortalarına doğru Fransız matematikçisi Pascal kendisine sorulan bitmemiş bir şans oyununda oyuncuların biri önde iken, iki oyuncu arasında payın nasıl bölüşüleceği sorusu karşısında oluşturduğu mantık ve geliştirdiği teori bugün ulaşılan risk kavramının en önemli temellerinden birini atmıştır. Bu sayede insanların ilk kez rakamların yardımı ile karar verilip gelecek için tahminde bulunabilecekleri düşünülmüştür. Zamanla matematikçiler bu ilk olasılık teorisini, bilgileri düzenleme ve yorumlama için kullanılan bir sistem haline dönüştürmüşlerdir. Böylece risk yönetiminin temelleri de atılarak geliştirilmeye başlanmıştır (Babuşcu, 2005: 6).

Daha sonra bu gelişmeler devam ederek, oyun teorisinden kaos teorisine kadar, risk yönetiminde kullanılan olguların temeli 17. ve 18. yüzyıllardaki gelişmelere dayanmıştır.

1950’li yıllarda, Harry Markowitz esas olarak portföy yönetimine ilişkin olarak güne kadar geliştirilen düşüncelerin hep geleceğe dönük tahminler içermesine rağmen risk kavramına hiç değinmediğini tespit etmiştir. Markowitz riski ölçme konusunda adım atarak optimal portföy oluşturma tekniklerini formüle etmiştir. Portföyü farklı yatırım araçlarına dağıtarak riski azaltmak üzerine geliştirdiği teori, sonraları ‘Modern Portföy Teorisi’ olarak anılmaya başlanmıştır (Babuşcu, 2005: 6).

Başka bir deyişle; Markowitz’in (1952) çalışmasına göre; Portföy seçim süreci iki aşamaya ayrılabilir. İlk aşama; gözlem ve deneyim ile başlamaktadır ve mevcut menkul kıymetlerin gelecekteki performanslarına ilişkin inançlar sona ermektedir. İkinci aşama; portföyün gelecekteki performansına ilişkin amaca yönelik inançlar ile başlamaktadır ve portföy seçimi ile sona ermektedir (Erişmiş, 2007: 6).

Kısaca; Markowitz 1952 yılında gerçekleştirmiş olduğu araştırmasında; portföy seçim sürecinin ikinci aşamasını incelemiştir. Markowitz; mantıklı bazı arsayımlar altında getiri oranına ait varyansın, portföy riskinin anlamlı bir ölçüsü olduğunu göstermiştir (Norton ve Reilly, 1995: 148).

Daha sonra James Tobin, 1958 yılında Markowitz'in teorisine en likit ve risksiz varlık olan nakit parayı da eklemiştir. Tobin'in kuramına göre; yatırımcılar temelde yaptıkları tercihlerinde birikimlerini risksiz bir yatırım aracı ve riskli varlıklardan oluşan bir portföye bölüştürmektedirler. Yatırımcı kendi risk tercihinine göre varlıklarını dağıtmalıdır.

1.2.2. Risk Çeşitleri

Risk çeşitlerini sistematik riskler ve sistematik olmayan riskler olmak üzere iki ana başlık altında incelemek mümkündür.

1.2.2.1. Sistematik Riskler

Firma dışındaki piyasa, enflasyon, faiz oranları gibi faktörlerden kaynaklanan ve firma tarafından kontrol edilemeyen risk türüdür (Ercan, Ban, 2005: 178).

Başka bir deyişle; sistematik risk, kredi piyasalarında veya varlık piyasalarında finansal firmaların iflası tehlikesine yol açan ve bunun yayılarak ödemeler mekanizmasında ve finansal sistemin sermaye tahsis kapasitesini kesintiye uğratma tehlikesi yaratan miktarlarda ve fiyatlarda beklenmeyen değişmeler yaratan finansal yaratan finansal piyasalardaki bozulmaları ifade etmektedir (Karacan, 1996: 30).

Sistematik riskin kaynakları ekonomik, sosyal ve politik çevrede meydana gelen değişikliklerdir. Piyasadaki menkul kıymetlerin tümü, farklı oranlarda olmakla birlikte, sistematik riskten aynı doğrultuda etkilenirler başka bir deyişle; hepsinin fiyatı yükselir veya hepsinin fiyatı düşer. Bunun sonucu olarak da; menkul kıymetler

arasında çeşitlendirmeye gitmek sistematik riskin yok edilmesine olanak vermeyecektir.

Menkul kıymet yatırımcıları açısından bakıldığında öncelikli olarak üzerinde durulması gereken risk sistematik risktir. Çünkü sistematik olmayan risk, getirileri arasından negatif korelasyon bulunan menkul kıymetlerin oluşturduğu portföyler vasıtasıyla azaltılabilmektedir. Ancak Pazar riski olarak adlandırdığımız sistematik olmayan riski azaltmak mümkün olmamaktadır. Bu nedendir ki pazar riski transfer edilmeye çalışılır ve bu amaçla çeşitli finansal enstrümanlar geliştirilir.

Riskin ölçülmesinde kullanılan en önemli ölçü standart sapmadır. Standart sapma, bir serinin değerlerinin ortalamadan sapmalarını ölçmek için kullanılmaktadır. Buna göre bir finansal varlığın getirilerinin beklenen getirisinden ne derecede saptığı standart sapma ile hesaplanır. Bu o menkul kıymetin volatilitesi yani riskini gösterir. Standart sapma ile hesaplanan bu risk, varlıkla ilgili ‘Toplam Riski’ ifade eder (www.kutuphanem.net, 07.03.08).

Sistematik risk ölçüsü, beta katsayısı, piyasa portföyünün getiri oranlarında meydana gelen değişmelere bağlı olarak, hisse senedi getirilerinde meydana gelen değişiklikler arasındaki ilişkiyi gösterir.

Beta katsayısı, bir hisse senedinin piyasa ile birlikte hareket etme eğilimini veya piyasaya göre değişkenliğini göstermektedir.

Beta katsayısı, istatistiksel olarak, bir menkul kıymetin sağladığı getiri (r_i) ile piyasa portföyü getirisi (r_m) arasındaki kovaryansın, piyasa getirisinin varyansına oranıdır (Cuthbertson, 1996:24).

$$\beta = \frac{\text{COV}_{(J,m)}}{\sigma_m^2}$$

1.2.2.1.1.Enflasyon Riski

Satın alma riski olarak da ifade edilebilen bu risk türü, fiyat değişmelerinden kaynaklanan satın alma gücündeki potansiyel kayıplar olarak da tanımlanabilmektedir.

Yatırımcılar, yaptığı yatırımın karşılığı olan paranın, reel olarak satın alma gücünün azalmasını istemezler. Yatırımcı ileriye dönük enflasyon tahminlerinde bulunarak bunu yatırım kararlarına yansıtır ve enflasyon oranlarının düşük seyrettiği durumlarda enflasyon tahminindeki hata payı genelde düşük olurken yüksek enflasyonun seyir ettiği durumlarda geleceğe yönelik enflasyon tahminlemedeki hata payı daha yüksek olabilmektedir.

Tahvil gibi sabit getirili ve uzun vadeli menkul kıymetler ile hisse senedi gibi değişken getirili menkul kıymetlerin enflasyondan etkilenmeleri zaman zaman farklılık göstermektedir. Faiz oranları sabit kalmak koşuluyla enflasyon oranındaki artış reel getiriye azaltacaktır.

1.2.2.1.2. Faiz Oranı Riski

Bir yatırımın değerinde, piyasadaki faiz oranlarındaki değişmeye bağlı olarak düşme olasılığı faiz oranı riski olarak ifade edilir(Ercan, Ban,2005:179).

Borçlanma araçlarında gözlenen en önemli risk türü faiz oranı riskidir. Bir borçlanma aracının piyasa fiyatı, nakit akışlarının vadelerine uygun piyasa faiz oranlarıyla iskonto edilmeleriyle elde edilmektedir. Buna göre, piyasa faiz oranlarının düzeyindeki değişimler, borçlanma araçlarının fiyatlarını değiştirecek demektir. Faizlerin vade yapısının değişimi başka bir deyişle, getiri eğrisinin aşağı veya yukarı kayması yaklaşık tüm borçlanma araçlarının fiyatlarını aynı yönde etkileyecektir.

Bu risk türü, hem yatırımcılar hem de ihracatçılar için geçerli olmaktadır. İhracatçılar açısından faiz oranlarının değişimi, bir yandan fon elde etme

maliyetlerini, diğer yandan da faize duyarlı varlıkların getirisini etkilemektedir. Bu durum, eğer varlıklardan elde edilecek gelirler, yükümlülükleri karşılamakta kullanılacaksa önem kazanmaktadır.

Uzun vadeli borçlanma araçlarının fiyatları, faiz oranlarındaki değişimlere karşı, kısa vadeli borçlanma araçlarına göre daha duyarlıdır.

1.2.2.1.3. Pazar Riski

Bankaların bilânço içi ve bilânço dışı hesaplarında takip ettikleri varlık ve pozisyonların cari Pazar değerinin düşmesi nedeniyle zarara uğraması ihtimali olarak tanımlanmaktadır(Altıntaş,2006:241).

Geçerli bir ekonomik nedene bağlanmamakla birlikte daha çok psikolojik etkiler sonucu, finansal varlık fiyatlarında görülen düşüşler, yatırımcılar açısından bu risk türün oluşturmaktadır.

Bazı yatırımcıların büyük miktarda hisse senedi satmaya kalkışması veya bir takım siyasi gelişmeler bu tip olaylara yol açabilmektedir. Pazar riski daha çok hisse senetlerinin fiyatları üzerinde etkili olabilmektedir (Bolak, 2004: 6).

1.2.2.1.4. Politik Risk

Politik risk, siyasi koşullardaki değişmelerin menkul kıymetler pazarı üzerindeki etkisini tanımlayan bir risk türüdür(Ceylan ve Korkmaz,2000:276).

Politik risk, özel sektör bankacılığı işlemlerine politik müdahale riskidir. Bu tür müdahale, faiz oranı veya döviz kuru kontrollerinden bir bankanın millileştirilmesine kadar uzanır (Parasız, Ofset, 2000: 186).

Bir ekonominin var olabilmesi için, özellikle siyasi istikrarın tam olarak sağlanmış olması gerekmektedir.

1.2.2.1.5. Döviz Kuru Riski

Esnek döviz kuru sisteminde belli bir parada herhangi bir net kısa veya uzun pozisyonda olmak bankaları döviz kuru riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Döviz kurlarında meydana gelen değişimlerin, banka aktif ve pasif hesaplarını etkilemesi sonucu, maruz kalınan riski ifade eder. Ulusal paranın yabancı para karşısında değer kazanması durumunda, aktifinde döviz fazlası olan banka, aynı döviz için daha az ulusal para elde edeceği için zarar; pasifinde döviz fazlası olan banka ise aynı borcunu daha az ulusal para ödeyerek kapatabileceği için kar elde edebilir. Ulusal paranın değer kaybetmesi durumunda ise, bunun tam tersi gerçekleşecektir (Teker, 2006: 7).

1.2.2.2. Sistemik Olmayan Risk

Endüstri ve ekonominin genelinde meydana gelen olaylara değil de, ihracıcısının durumunda meydana gelen değişime bağlı olarak borçlanma belgelerinin, hisse senetlerinin veya bunların türevlerinin fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalardan doğan risklerdir (Aksoy, 1990: 215).

1.2.2.2.1. Faaliyet Riski

İşletmelerde sabit getirilerin yüksek olması faaliyet riskini arttırmaktadır. Ayrıca sabit giderlerin yüksek olması başabaş noktasını yükseltmekte ve üretimin, satışların düşük olduğu zamanlarda da aynı sabit giderlerin karşılanması zorunluluğunun bulunması satışlardaki dalgalanmalar karşısında net kardaki dalgalanmaların da büyük olmasına yol açmaktadır. Bu durum hisse senedi getirilerinde önemli bir risk unsuru yaratmaktadır (Bolak, 2004: 7).

1.2.2.2.2. Yönetim Riski

Bir işletmenin kötü yönetilmesinin sonucunda ortaya çıkabilecek bir risk türüdür. Çünkü işletmelerin başarıları büyük ölçüde yönetim kadrolarının başarılarına bağlıdır.

Yönetim riski, hisse senedi yatırımcılarını tahvil yatırımcılarından daha çok etkileyen bir risk türüdür. Bundan dolayı, hisse senedine yatırım yapan kişiler ve kurumlar, yatırım yapabilecek olan işletmenin yöneticilerinin yeteneklerine ve kalitesine büyük ölçüde önem verirler (Kepekçi, 1983: 127).

1.2.2.2.3. İş ve Endüstri Riski

Bazen bir veya birkaç iş kolundaki işletmelerin satışları, kârları ve dolayısıyla hisse senedi fiyatları çeşitli nedenlerle büyük ölçüde dalgalanmalar gösterir. Bu endüstri/endüstriler dışındaki iş kolları söz konusu faktörlerden etkilenmez. Örnek olarak, tüketici zevklerindeki değişimler, artan dış rekabet, iş kolundaki grevler, hammadde sağlanmasındaki güçlükler gibi faktörler belirli iş kollarındaki işletmelerin satış ve kârlarını etkiler ve bu işletmeler tarafından ihraç edilmiş olan menkul kıymetlerin fiyatlarında değişimlere yol açar (Bolak, 2004: 7–8).

Endüstriyel işletmelerin riskleri, faaliyette buldukları endüstri kolunun özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

Endüstriyel riskin tespit edilmesinde göz önünde bulundurulması gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bunlar:

- Endüstrinin büyümesi
- Endüstri sürekliliği
- Endüstri satışlarının ve kazançlarının istikrarlı olması
- Endüstri kazançların yakın gelecekteki durumu
- İşçi ve işveren arasındaki ilişkiler
- Rekabet içinde gerçekleşen satışlar
- Hükümete karşı gösterilen tutum olarak sıralanabilir.

1.2.2.2.4. Finansal Risk

İşletmelerin finansal kaldıraç derecelerinin yükselmesi yani, banka kredileri, tahviller gibi faiz yükümlülüğü getiren borç kalemlerinin artması, bu yükümlülüğün

yerine getirilememesi olasılığını da arttırır. Buna finansal risk adı verilir. Hisse senedi yatırımlarında finansal risk daha yüksektir. Firmanın durumu ne olursa olsun, tahvillere olan faiz borcunu ödemek zorundadır, ancak bu faiz borcunun büyüklüğü, hisse senedi sahiplerine kalacak kârda büyük dalgalanmalara yol açabilir (Bolak, 2004: 7).

Başka bir deyişle, tahvil ve hisse senedi karşılaştırıldığında, tahvilin, hisse senedine göre daha az finansal risk taşıdığı görülür. Çünkü işletmenin durumu ne olursa olsun, tahvil sahiplerine olan faiz borcu öncelikli olarak ödenir.

1.2.3. Bankacılık Sektörü'nde Karşılaşılan Riskler

Bankacılık risklerini finansal riskler, operasyonel riskler ve diğer riskler başlıkları altında inceleyebiliriz:

1.2.3.1. Finansal Riskler

Yatırım yapılan kıymeti ihraç eden şirketin mali yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda oluşan risk türüdür. Hisse senedi yatırımlarında finansal risk daha yüksektir.

Finansal riskleri 5 gruba ayırarak inceleyebiliriz.

1.2.3.1.1. Bilânço Riskleri

Bilânçonun yapısından kaynaklanan risklerdir başka bir deyişle, aktif ile pasifin dengeli olmayışından kaynaklanır.

Özellikle maliyetli pasiflerle getirili aktiflerin faiz oranlarında, döviz kurlarında değişim olabileceği ve vade yapısının uyumlu olup olmadığı dikkate alınmadan, açık pozisyonlar yaratılarak pazarlanmış olmalarından; menkul kıymetler ve kredi portföyünün oluşturulmasında risk dağılımı ve risk farklılaştırılmasına önem verilmeyişinden; yeterli serbest sermaye olmadan riskli plasmanlar yapılması ve öz sermayeye göre fala borçlanılmış olmasından kaynaklanır. Yani, bu risklerin nedeni iyi bir aktif-Pasif yönetimi yapılmamasıdır (Babuşcu, 2005: 27).

Bilânço yapısından kaynaklanan risklerden kaçınmak için aktif-pasif yönetimi stratejilerinin uygulanması gerekmektedir. Buna göre, fonlama ihtiyacı takip edilerek bilânço kalemlerinin yapısına göre vade riskine karşı tedbir alınmalı ve gerekiyorsa belli bir zararı göze alarak bilânço yapısı değiştirilmelidir.

Yönetim kurulu bankanın aktifinin ne kadar kredi, ne kadar menkul değer ve ne kadar iştiraklerden oluşacağını yasal zorunlulukları da göz önüne alarak belirlemelidir.

Aktifteki büyümenin pasif tarafında nelerle fonlanacağını yine bu kurulda ana hatlarının çizilmesi gerekmektedir. Mevduatın, alınacak kredilerin ve öz sermaye artışlarının kararı bankanın stratejileri doğrultusunda belirlenmelidir. Alınan bu kararların tutarlılığı ve seyri ise her hafta toplanacak aktif-pasif kurulu tarafından izlenmeli ve gelişmeler yönetime rapor edilmelidir (Babuşcu, 2005: 27).

1.2.3.1.2. Sermaye Yeterliliği Riski

Bankalar yabancı kaynak birikimiyle çalışan kurumlar olmalarına rağmen kanuni zorluklar nedeniyle sermayelerini belli bir seviyenin üzerinde tutmak zorundadırlar. Bu zorunluluk genelde bankaların öngörülemeyen zararlarını telafi edebilme kabiliyetlerini arttırmaları ve kamunun çıkarlarını yakından ilgilendiren bankacılık sektöründe olası krizlerin önüne geçilmesi için öngörülmüştür (Babuşcu, 2005: 28).

Sermaye yeterliliğinin temel sorusu, hangi düzeydeki sermaye, bütün risklerin zararlarını da kapsayacak biçimde, sürdürülebilir ve kabul edilebilir, ödeme güçlüğü olmayan düzeyi temsil eder olmaktadır.

Sermaye yeterliliği Yönetim Kurulu tarafından bankanın karşılaşacağı riskler de göz önüne alınarak birlikte belirlenmelidir. Bu belirleme yapılırken üstlenilen riskin yanında, ortaklara olan taahhütler, kârlılık, yapılacak sabit yatırımlar ve benzeri gibi birçok konuyu göz önüne almak gerekir.

1.2.3.1.3. Kârlılık Riski

Kârlılık, bankaların risk taşıma kapasitesi ve sermaye artırımlarıyla birebir yakından ilişkilidir. Ayrıca bir bankanın var olma amacının yanında, bankanın taşıyabileceği riski ve sermayesini artırma kapasitesini de gösteren bir sonuçtur.

Bu risk çeşidi ile anlatılmak istenen, yönetimin gelir kaynaklarını iyi belirleme ve faaliyetlerini yüksek getirili alanlara yönlendirebilme yetenekleri ve esnekliğidir.

Bu risk yönetilirken, gelir ve gider kalemlerinin içeriği ve kalitesi, bankanın karlılık riski ile mücadele ederken dikkate alınması gereken önemli kriterlerdir. Bankanın gelir ve gider kaynaklarının iyi bilinmesi gerekmektedir. Gerekli olduğu zamanlarda maliyetlerin nasıl düşürüleceği ve daha karlı alanlara fon aktarılıp aktarılmaması kararları, bankanın karlılığı için oldukça önemlidir.

1.2.3.1.4. Kredi Riski

Finansal işlemlerde bulunan kişi veya kuruluşlardan birinin, karşı tarafa olan yükümlülüklerini yerine getirememesinden kaynaklanan potansiyel kayıp ‘kredi riski’ olarak adlandırılır (Bolak, 2004: 10).

Kredi riskinin ortaya çıkmasının iki önemli nedeni bulunmaktadır. Kredi riskinin nedenlerinden birisi karşı tarafın yeterli ödeme gücüne sahip olmasına karşın borcunu ödemeye niyetinin bulunmaması, diğeri ise, karşı tarafın borcunu ödemeye yeterli nakit bulunmayışı veya fon yaratma gücünün olmayışıdır. Kredi riskiyle en çok karşı karşıya kalan kurumlar finansal kurumlar, özellikle de ticari bankalardır.

1.2.3.1.5. Piyasa Riski

Bankalar, iyi tanımlanmış piyasalarda alıp satılan menkul kıymetlerle ilgili olarak piyasa riskine maruz kalırlar. Herhangi bir menkul kıymetin değeri; fiyatın, kuponun, kupon sıklığının, faiz oranının, zamanın bir fonksiyonu olmaktadır.

Piyasa riski genel tanımıyla –kredi riski haricinde- faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimleri sonucunda finansal varlıkların değerlerinde meydana gelebilecek değişimler nedeniyle oluşacak kayıp olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2002: 10).

Piyasa riski, portföy içindeki varlık ve yükümlülüklerle ilişkin olarak işlemlerin yapılması süresi içinde portföyün piyasa değerinde meydana gelebilecek olası değer kaybını ifade eder.

1.2.3.1.6. Likidite Riski

Bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirecek likiditeye sahip olmaması, nakit giriş ve çıkışları arasındaki dengesizlikler veya kaynak ve kullanımlar arasındaki vade uyumsuzluğundan kaynaklanan fonlama yükümlülüğünü makul bir maliyetle yerine getirememesi, yükümlülüklerini yerine getirememesi sebebiyle varlıklarını piyasa fiyatının altında elden çıkarma riskiyle karşı karşıya kalması ihtimallerini anlatır (Altıntaş, 2006: 7).

1.2.3.2. Operasyonel Riskler

Diğer finansal risk türlerine göre sayısallaştırılması ve ölçümü çok zor olmasına karşın, operasyonel risk de bir kurumun geleceğini tehdit eden önemli risklerden biridir. Operasyonel risk, işlem süreçlerindeki veya yönetim sistemlerindeki düzensizlikler nedeniyle meydana gelebilecek finansal kayıplar olarak tanımlanmaktadır (Bolak, 2004: 12).

Operasyonel riskleri 4 gruba ayırarak inceleyebiliriz:

1.2.3.2.1. Teknoloji Riski

Bilgisayar ve iletişim sistemlerindeki teknik sorunlar ve aksamalar, virüs problemleri, yetersiz ya da eskimiş sistemlerden kaynaklanan risklerdir.

1.2.3.2.2. Personel Riski

Banka yönetiminin ve personelin yetersizliğinden, ihmalinden veya görevlerini kötüye kullanmalarından, bilerek ve isteyerek suç sayılan eylemleri gerçekleştirmelerinden kaynaklanan risklerdir. Bu riske neden olan faktörler içerisinde ise personelin bilgi ve tecrübe yetersizliği, motivasyon eksikliği, aşırı iş yükü, personelin düzensiz yer değişimi, iş yerinin elverişsizliği ya da düzeninin iyi kurulmamış olması gibi nedenler sayılabilir.

1.2.3.2.3. Organizasyon Riski

Banka örgüt yapısı ve işleyişiyle ilgili sorunlardan doğan risklerdir. Örgüt içindeki kademeler arasındaki bilgi akışının yetersizliği, yetki sınırlarının kesin olmaması, işleyiş değişikliklerinden doğan belirsizlikler bu risk grubunda incelenmektedir.

1.2.3.2.4. Yasal Risk

Bankalar, yeni işlere girerken veya uluslar arası bankacılık faaliyetlerinde yasal risklerle karşılaşır. Bunun nedeni söz konusu faaliyetlerin yabancı unsur taşımaları ve buna bağlı olarak birden fazla hukuk düzenini ilgilendirmeleridir.

1.2.3.3. Diğer Riskler

Diğer riskleri de politik ve itibar riski olarak iki gruba ayırmak mümkündür.

1.2.3.3.1. Politik Risk

Politik Risk, normal olarak bir hükümetin bir ticari bankaya olan borcunu ödememesi demektir. Politik risk, özel sektör bankacılığı işlemlerine politik müdahale riskidir.

Şirketler rekabet üstünlüğü elde etmek ve karlılıklarını arttırmak, istikrar sağlamak ve uluslararası ekonomik entegrasyonda güçlü bir yer kazanmak amacıyla

uluslar arasılaşma sürecinden geçerler. Çokuluslu şirketleri uluslararası arenada, bu avantajların yanı sıra bazı tehlikeler de bekler: yatırım yapılan ülkede meydana gelebilecek yasal, etik, kültürel, politik vs. nedenlerden meydana gelebilecek anlaşmazlıklar bunlardan bazılarıdır. Şirketler genel olarak Politik Risk adı altında toplanan ve uluslararası ticaretten doğan bu gibi risklerle başa çıkmak ve minimum zarar görmek amacıyla bazı önlemler almak, taktikler kullanmak durumundadırlar (<http://www.ozyazilim.com> ,04.11.07).

1.2.3.3.2. İtibar Riski

İtibar riski, para kaynakları ve müşterilerin kritik kaybına yol açan önemli menfi kamuoyu riski olarak tanımlanmaktadır. İtibar riski tüm banka operasyonları hakkında kalıcı bir menfi imaj yaratan eylemler olabilir ve bunlar bankanın müşteri ilişkileri kurma ve koruma yeteneğini önemli ölçüde zayıflatır. İtibar riski aynı zamanda, bankanın eylemleri, kendi operasyonunun devamlılığı için kritik olan fonksiyonları icra etme hakkında kamuoyunun güvenini kaybettirirse de meydana gelebilir. İtibar riski, bankanın kendi yaptığı eylemler veya üçüncü şahısların eylemlerine tepkilerde de ortaya çıkabilir. Artan itibar riski, diğer risk kategorilerinde, özellikle operasyonel riskte artan riske maruz kalma veya problemlere neden olabilmektedir.

Bankanın sistemine ister harici ister dâhili taarruz sonucu olsun, önemli bir güvenlik ihlali, bankaya halkın güvenini sarsabilir. İtibar riski ayrıca, bir hizmet ile sorunlar yaşayan ancak ürün kullanımı ve problemi çözme prosedürleri hakkında yeterli bilgi verilmeyen müşterilerin bulunduğu durumlarda da ortaya çıkabilir.

1.2.4. Türkiye’de Bankaların Karşılaştığı Riskler

Genelde gelişmiş piyasalarda ticari bankaların aldığı en büyük risk, kredi riskidir. Türkiye’de ise durum biraz farklıdır. Türk bankalarının genelinde şu anda kredi portföyü görsel olarak küçük olduğundan ve pek çok banka az sayıda ve seçkin şirketle ya da müşteriyle çalıştığından, en büyük risk kredi riski değildir. Enflasyonun çok yüksek olması ve kamu kesiminin açıkları, bankaların bono ve repo

portföylerinin çok büyük olmasına ve de yabancı para ile büyük oranda fonlamalara sebep olmuştur. Bu da Türk bankalarının genelinin aldığı en büyük riskin, faiz oranı ve yabancı para kurunun volatilitelerinden doğan piyasa riski olduğunu gösterir. Son aylarda yaşanan reel faiz oranlarındaki düşüş bu doğrultuda devam ederse bu durum tasarruf eğilimini azaltırken, ekonomideki canlanma kredi talebini arttıracaktır. Yani Türk bankaları kredi portföylerini büyütecek, dolayısıyla daha fazla kredi riski alacaklardır (www.baskent.edu.tr ,04.11.2007).

2. BÖLÜM

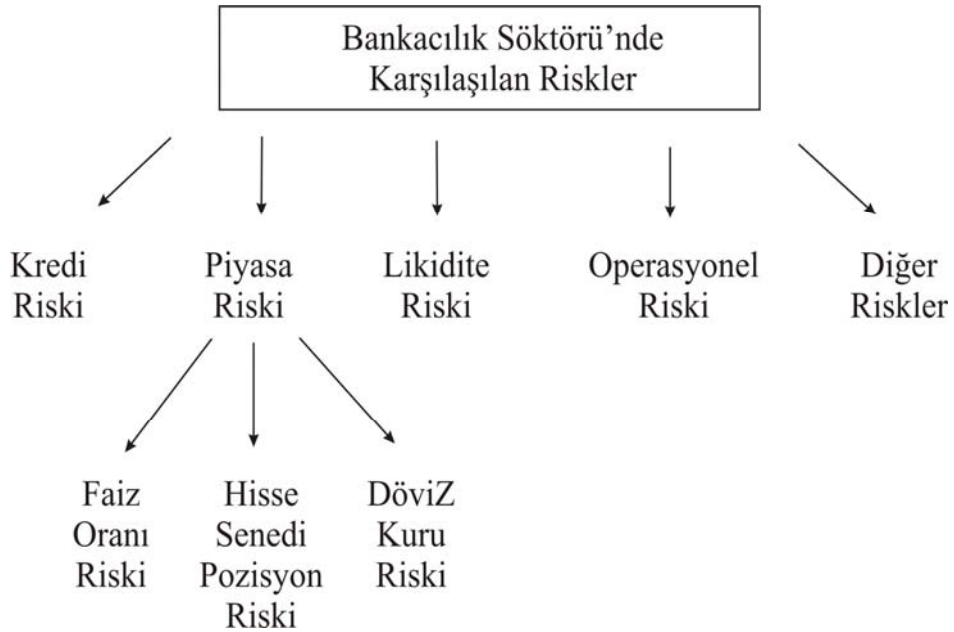
RİSK YÖNETİMİ

BANKACILIK SEKTÖRÜ'NDE FAİZ ORANI - KUR RİSKİNİN YÖNETİMİ ve BASEL II

2.1. Bankacılık Sektörü'nde Karşılaşılan Riskler

1. bölümde 'Risk Çeşitleri' çerçevesinde genel olarak tanımlanan bankacılık sektörü'nde karşılaşılan riskler bu bölümde bir daha incelenecek olup tez çalışmasının asıl konusu olan 'Faiz Oranı ve Kur Riski' ile bu risk çeşitlerinin yönetimi üzerinde durulacaktır.

Bankacılık Sektörü'nde karşılaşılan riskleri aşağıdaki şekilde bir arada görmek mümkündür.

Şekil 1. Bankacılık Sektörü'nde Karşılaşılan Riskler

2.1.1. Kredi Riski

Kredi kavramı genel olarak gerçek ve tüzel kişilere sözleşmeler çerçevesinde verilen borçlar olarak bilinmekle birlikte gerçekte kapsamı çok daha geniştir. Kredinin kapsamı konusunda en iyi kaynak Bankalar Kanunu Madde 11'de belirlenmiştir. Buna göre (Babuşcu, 2005: 99);

‘...Bir bankanın vereceği nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayri nakdi krediler, satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulundurmaya suretiyle ya da herhangi bir şekil ve suretle vereceği ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler ve ortaklık payları izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır.’ olarak belirlenmiştir.

‘Kredi riski’ kredi müşterilerinin bankaya karşı olan yükümlülüklerini kısmen veya tamamen, zamanında veya hiç yerine getirmemeleri sebebiyle bankanın zarara uğrama tehlikesi olarak tanımlanır (Altıntaş, 2006 :355).

Kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi, kontrol edilmesi ve raporlanmasına yönelik yazılı politika ve prosedürlerin oluşturulması kredi riski yönetiminin vazgeçilmez unsurudur. Kredi politikaları, bankanın kredilendirme faaliyetlerine ilişkin çerçeveyi çizmelidir. Politikalar, farklı ürün, sektör, coğrafi bölge, bağlantılı krediler gibi unsurlar dikkate alınarak uygun risk limitlerinin ve portföy kompozisyonlarının oluşturulmasına yönelik hedefleri belirlemelidir. Bankalar kendi içsel risk limitlerinin denetim otoritelerince belirlenen limit ya da kısıtlamalarla uyumlu olmasını sağlamalıdır (Candan, Özün, 2006: 116).

Kredi riski, ülkemiz bankalarının risk ölçme, izleme ve raporlama süreçleri konusunda en çok hassasiyet gösterdikleri risk kategorisidir.

2.1.2. Piyasa Riski

Piyasa riski, en genel tanımıyla, herhangi bir finansal kuruluşun, bilânço içi ve bilânço dışı hesaplarında tuttuğu pozisyonlarında, piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalini ifade etmektedir.

Bu riskleri şu şekilde açıklamak mümkündür (<http://sadiuzunoglu.trakya.edu.tr,29.03.08>):

- Birinci risk; faiz oranlarındaki değişme nedeniyle oluşur. Önerilen sermaye standartları, iyi belirlenmiş piyasa fiyatlarına sahip olan bonolar ve borç senetleri gibi işlem gören borç senetlerinin faiz riskini ele alır. Sonuçta öneri, bankaların karşı karşıya kaldığı faiz riskinin yalnızca bir bölümünü karşılar ki faiz oranlarındaki değişimin kredi ve mevduatlar üzerindeki etkisi göz ardı edilir. (Basel Komitesi, tüm banka için faiz oranı etkisini gösteren data toplamak için taslak önermiştir. Bu taslak yalnız bilgi içindir ve bir açık risk hesaplaması veya kapital giderini içermez.)

- Piyasa riskinin ikinci kaynağı; hisse senedi (sermaye) fiyatlarındaki değişmelerdir. Bu Amerikan bankaları için geçerli görünmemektedir. Bu yüzden yeni standartlar, bankacılık firmalarının tüm tamamlayıcılarına birleştirilmiş bir temel üzerinde uygulanabilir. Amerika'da ve diğer birçok ülkede bazı bankalar risk limiti için broker veya yatırım bankacılık birimleri ile birlikte üyeliğe kabul edilirler (örneğin tüm holding şirketleri) ve bu yüzden yeni sermaye standartları önemli olabilir. İlave olarak bazı ülkelerde (Almanya gibi) bankalara direk olarak hisse senedi edinme izni verilir; bu gibi ülkelerde işlem yapan Amerikan bankalarının üyeleri, hisse senetlerinin mevcut sahipliği ve diğer hisse senetleriyle ilişkili araçlara sahip olabilirler.

- Üçüncü kaynak; döviz kuru riskidir. Bazı bankalar yabancı para ile adlandırdıkları varlık ve yükümlülüklerle sahiptir. Bu dövizlerin fiyatları değiştiğinde

bankalar kazanç elde edebilirler veya zarara uğrayabilirler. Diğer piyasa riskleri ile birlikte, Basel komitesi bankaların bu tür kayıplara karşı korunmak için sermaye tutmalarını önerir. Borç ve öz kaynak risk önerilerine benzemeksizin döviz kuru önerisi; döviz kuru riskinin tüm kaynaklarını dikkate alır.(Yalnızca işlem gören menkul kıymetlerin payı için değil)

Piyasa riskinin ölçümünde alım-satım portföyünün riski dikkate alınır. Basel II Uzlaşısı'nın tanımına göre, alım-satım portföyü, alım-satım amacıyla (alım-satım ve satılmaya hazır menkul kıymetler hesapları) veya alım-satım hesaplarındaki diğer unsurlara finansal koruma sağlamak amacıyla tutulan finansal varlık ve emtia pozisyonlarından oluşur. Bu pozisyonun alım-satım portföyünde değerlendirilebilmesi için, bu pozisyondaki varlıkların alımı veya satımı üzerinde herhangi bir kısıtlama olmaması veya söz konusu pozisyonun tamamen finansal koruma altına alınabilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, pozisyonlar sıklıkla ve doğru bir şekilde değerlendirilmeli; portföy aktif bir şekilde değerlendirilmelidir (Candan, Özün, 2006: 45).

2.1.3. Likidite Riski

Likidite, bankanın sürekliliği için gereklidir. Likidite, bir bankanın varlık artışlarını karşılayacak fonları sağlayabilme ve yükümlülüklerini vadesinde yerine getirebilme gücüdür. Likidite analizi bankanın anlık likidite pozisyonunun takibinden öte fonlama ihtiyaçlarının farklı senaryolar altında nasıl değişebileceğinin incelenmesini gerektirir (Candan, Özün, 2006: 292).

Kısacası vadesi gelen borçları tam ve zamanında ödeyebilme yeteneği diye tanımlanan likidite, daha geniş anlamda işletme aktiflerinin daha akışkan, daha kısa vadeli ve daha kolay paraya dönüştürülebilecek şekilde düzenlenerek, pasiflerle vade uyumlu hale getiren, dengeli bir finansman politikası izlenmesi anlamında kullanılan bir kavramdır. Bir ticari bankada likidite kavramı ile bankanın nakit kullanımları ifade edilir. Likidite yönetimi ise bankanın bilançosunda likidite giriş ve çıkışlarının dengelenmesidir (Öcal, Çolak, 1999: 201).

Likidite, bankanın varlıklarını belirli bir anda kayba uğramadan nakde dönüştürme yeteneğinin ölçütüdür. İki farklı likidite riski kaynağından söz edilebilir (Candan, Özün, 2006: 299):

- Fon ihtiyacından kaynaklanan likidite riski: Nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle maddi yükümlülüklerin makul bir maliyet ile yerine getirilememesi riskidir.

- Piyasa likiditesi riski: Piyasadaki likidite düzeyinin yetersiz olması veya piyasalarda oluşan engeller nedeniyle banka pozisyonlarının makul bir fiyattan veya yeterli miktarda nakde dönüştürülememesinden kaynaklanan zarar ihtimalidir.

BIS tarafından da geliştirilen prensipler çerçevesinde her bankanın bir likidite riski yönetim süreci olmalıdır. Likidite riski bankaların karşı karşıya oldukları risklerin en önemlilerinden biridir. Bu nedenle bankanın risk yönetim süreci likidite riskini tanınamalı, ölçmeli, incelemeli, izlemeli ve kontrol etmelidir. Yönetim, bankanın likidite riskinin öncelikli kaynaklarını tam bir şekilde tanımlamalı ve sayıya dökebilmelidir. Bunun için de yönetim hem var olan riskleri hem de yeni iş olanakları ve yasal düzenlemelere bağlı riskleri anlamalıdır (Babuşcu, 2005: 60).

Likidite yönetimin ana amacı, net likit aktiflerin negatif olduğu durumun ortaya çıkmamasının engellenmesidir.

Likidite riski, bankaların aracılık işlevini yerine getirebilmek, daha doğrusu bankacılık yapabilmek için mecburen üstlendikleri en temel risktir. Bankalar aracılık işlevini yerine getirirken (Altıntaş, 2006: 111–112);

- Farklı yerlerden topladıkları tasarruf fazlasını farklı yerlerde bulunan ve fon ihtiyacı içindeki müşterilerine ödünç vermek suretiyle,

- Farklı ve genellikle küçük miktarlarda topladıkları mevduatı bir havuzda toplayıp daha büyük miktarlarda ödünç vermek veya yüksek miktarlarda temin ettikleri kredileri daha küçük miktarlarda ödünç vermek suretiyle,

- Farklı vadelerle topladıkları fonları farklı vadelerle ödünç vermek, özellikle de kısa vadelerle toplanan mevduatla daha uzun vadeli ödünç vermek suretiyle,
- Vadesiz veya belli bir vadede geri ödenmek üzere topladıkları mevduat ve diğer yabancı kaynakları duran varlıklara yatırmak suretiyle, bakımından yaptıkları dönüşümlerle likidite riskini üstlenirler

2.1.4. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, uzun dönemde ‘kredi riski’ ve ‘piyasa riski’ dışında kalan diğer risklerin toplamı olarak tanımlanmış, üstelik ölçülmesi mümkün olmayan bir risk türü olarak tanımlanmıştır (Altıntaş, 2006 : 461).

Basel II uzlaşısında ‘operasyonel risk’, ‘yetersiz veya başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemlerden veya dışsal olaylardan kaynaklanan kayıp riski’ olarak tanımlanmıştır (Altıntaş, 2006: 461).

Operasyonel risk, yönetiminin en zor tarafı, bankaların operasyonel riski daha önce tanınamaları, ölçmeleri ve gerekli sermayeyi ayırmaları mümkün olmamaktadır. Etkin bir operasyonel risk yönetimi için bankaların operasyonel riske neden olan faaliyetlerini tanımlamaları, operasyonel risk noktalarını belirlemeleri, kayıplarını en doğru şekilde tahmin ederek gerekli sermayeyi ayırmaları gerekmektedir (Teker, 2006: 8).

2.1.5. Diğer Riskler

Risk yazınında, yukarıda ele aldığımız riskler dışında, tarif edilen pek çok risk türü bulunmaktadır. Bankanın faaliyetlerindeki başarısızlık veya mevzuata aykırı işlemler sebebiyle bankaya duyulan güvenin azalması sonucu ortaya çıkan ‘itibar riski’ yanlış veya eksik yasal bilgi veya belgeye dayanılarak işlem yapılması sonucu kayba uğrama tehlikesini anlatan ‘yasal risk’ karşılıklı girişilen işlemlerde bankanın yükümlülüğünü yerine getirmesine rağmen karşı tarafın yükümlülüğünü yerine

getirememesinden veya vadesi dolan işlemlerde karşı taraf yükümlülüğünü yerine getiren kadar veya teslimdeki gecikme sırasında fiyatlarda meydana gelen düşüşler nedeniyle uğranabilecek zararı anlatan ‘karşı taraf’ ve /veya ‘takas ve teslim riski’ bunlardan bazılarıdır (Altıntaş, 2006: 8).

2.2. Risk Yönetimi Ve Gelişimi

Uluslar arası mali piyasalar 80 ve 90’lı dönemlerde önemli bir geçiş dönemi geçirmiştir. Bu dönemde bankacılık işlemleri sayısındaki önemli artış ve işlerin daha karmaşık bir hal alması, piyasadaki rekabet koşullarının artış göstermesi, geleceğin belirsizliği ve benzeri nedenler bankaların çeşitli risklerle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur.

Bu dönemde özellikle genel hatlarıyla aşağıdaki olgular risk yönetimi kavramının doğuşuna neden olmuştur (Babuşcu, 2005: 9–10):

- **Küreselleşme:** Bu dönemde yaşanan en önemli değişim, uluslararası piyasaların küreselleşmesidir. Bütün dünyadaki piyasalar, sermayenin serbest dolaşımındaki engelleri zaman içinde ortadan kaldırarak daha geniş bir piyasa şekline dönüşmüşlerdir. Bu, dünyanın bir bölgesinde ortaya çıkan sorunların başka bir bölgedeki piyasalara ve yatırımcılara ve yatırımcılara yansması gibi bir sonucu da beraberinde getirmiştir.

- **Uluslar arası Piyasalardaki Oynaklık:** Piyasa fiyatlarının inişli bir seyir izlemesi anlamına gelen piyasalardaki oynaklık arttığında piyasa katılımcıları da daha büyük belirsizlikler ve buna bağlı risklerle karşı karşıya kalmışlardır.

- **Yeni Yatırım Alternatiflerinin Ortaya Çıkması:** Bu dönemde finansal piyasalardaki globalleşme, ürün çeşitliliğindeki artış ve ürün yapılarının karmaşıklaşması, korunma amaçlı türev enstrümanların da çeşitliliğini arttırmış ve kullanımı yoğunlaşmıştır. Türev enstrümanlar, finansal piyasalarda riski azaltmak için giderek daha geniş olarak kullanılmakla birlikte bu defa bu enstrümanlardan kaynaklanan riskler artmaya başlamıştır.

- **Risklerde Artış:** Dünyada kredi arzındaki artış, kaynak fazlalığını ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucu kaynaklar daha riskli alanlara yönelmeye başlamış ve kaynak aktaranların üstlendikleri riskler de artmıştır. 1980 ve 1990'lı yılları kapsayan dönemde, finansal risklerdeki artışın bir diğer sebebinin de uluslar arası rekabet artışı olduğu görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin aynı alanda rekabet etmeye başlaması ve büyük ölçekli bankaların bankacılık sektörü dışındaki finansal kurumlarla da yoğun rekabete girişmeleri, özellikle kredi riskinin daha karmaşık hale gelmesine sebep olmuştur.

Bunların sonucunda riskler yok edilemese bile yönetilmesi zorunluluk haline gelmiştir.

Risklerin her zaman var olduğu ve olacağı kesindir. Önemli olan risklerin var olduğunu kabul ederek önlemler almaktır.

Kârlılığa ve likiditeye ilişkin kararlar daima belirsizlik koşulları altında alınmaktadır. Tahmin ile gerçekleşmenin aynı ölçülerde olmaması veya tahmin hatası bir kayıp yaratıyorsa risk ortaya çıkmaktadır. Özellikle bankalarda yanlış tahminlere dayanarak alınan kararlar, sadece bankanın kârlılığı için değil bankanın likiditesi için de risk yaratırlar. Bankaların hem likit kalması hem de kârlılığı garanti etmek amacıyla, mevcut risklere karşı uygulanan politikalar demeti risk yönetimi olarak adlandırılır.

Risk yönetimi hangi risklerin önemli olduğunun belirlendiği ve bu riskleri bertaraf edebilmek için strateji ve planların geliştirildiği proaktif süreçtir (Babuşcu, 2005: 7).

Risk yönetimi hızlı kararlar ve faaliyetlerle sürekli olarak risklerin belirlendiği, hangi risklerin öncelikle çözümlenmesi gerektiğinin belirlendiği, risklerle başa çıkmak için stratejiler ve planların geliştirilerek uygulandığı bir sistemdir. Belirsizlikleri ve belirsizliğin yaratacağı olumsuz etkileri daha kabul edilebilir düzeye indirgemeyi hedefleyen bir disiplindir. Risklerin probleme veya

tehlikeye dönüşmeden belirlenmesi ve en aza indirgenmesi, faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesini kapsamaktadır. Risk yönetiminin temel hedef, karar verme mekanizmaları için riskleri görünür ve ölçülebilir hale getirmek, subjektifliği azaltmaktadır (Kahraman, 2000: 48).

Risk yönetimi, riskleri tamamen ortadan kaldıramaz, sadece zarar düzeylerini azaltır. Başka bir deyişle; risk yönetimi, bir işletmenin taşımak istemediği risklerin en uygun risk yönetim teknikleri ve maliyetleri ile işletme için olumsuz etkilerini sınırlandırmak ve sadece taşınan risklerin karşılığında kâr elde etmesini sağlamak olarak tanımlanır (Bolak, 2004: 81).

Risk yönetimi, çağdaş kuruluşlar için temel becerilerden birisidir. Karşı karşıya kaldıkları riskleri kadere bırakan kuruluşlar ile iyi risk yönetimi yapabilenler arasında, alacakları ödül ve ceza bakımından keskin ayrımlar bulunmaktadır. Teknolojik ilerleme ve küreselleşme olguları, bankaların faaliyetlerindeki belirsizliği ve maruz kaldıkları sistemik risklerin doğasını kalıcı şekilde değiştirmiştir (TBB Raporu, 2004: 2).

Risk Yönetimi bankanın karlılığını olumsuz yönde etkileyecek risk faktörlerinin belirlenmesi, ölçülmesi ve en alt düzeye indirilmesi sürecidir. Risk Yönetimi tüm banka düzeyinde uygulanmalı, farklı risk faktörlerinin birbirleri ile etkileşimleri göz önünde bulundurulmalıdır (<http://www.riskyonetimi.com>,25.05.07).

Günümüzde finansal kuruluşların stratejik planlarında risk yönetimi çok önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle, bankalar, kuvvetli ve etkin bir risk yönetimi sayesinde bir yandan piyasaların yaşadığı olağanüstü durumlarda bankanın karşılaşılabileceği kayıpları azaltırken diğer yandan da riske göre düzenlenmiş getiri analizleri ve daha kârlı ürünler ile büyüyerek hissedarlarına değer katarlar.

Risk yönetimi, bir kuruluşun karşı karşıya kaldığı tüm riskler ile ilgilidir. Risk yönetiminin temel amacı, kârlılık düzeyini arttırabilmek için sermaye, getiri ve

riski birbirleri ile ilişkilendirirken, piyasada sürekli artış gösteren ve çeşitlenen zor talepleri tahmin edebilecek bir risk yönetim sisteminin oluşturulmasıdır.

Risk yönetiminin etkinliği ile ilgili diğer bir kavram risk stratejisidir. Kurum üst yönetimler tarafından taahhüt edilen, tanımlı, yazılı hale getirilmiş ve kurum faaliyetleri ile bağlantıları kurulmuş bir risk stratejisinin varlığı, etkin risk yönetimi için zorunludur. Bununla birlikte risk stratejisinin doğru oluşturulması da önemlidir (Fıkrkoca, 2003: 47):

Bu çerçevede risk stratejisi (Babuşcu, 2005: 8):

- Kurum kültürü ile uyumlu olmalı,
- Uygulamadan uzak olmalı,
- Karar verenlerin tamamı tarafından bilinmeli,
- Koşullar çerçevesinde sürekli geliştirilmelidir.

Risk yönetiminde kabul edilen üç temel ilke vardır (Babuşcu, 2005: 17):

- Risk yönetiminin ağırlık noktasını her bir işlemin riskinden çok, işlemlerin bütününe meydana getirdiği risk oluşturmalıdır. Risk yönetimi tek tek işlemlerden çok, işlemlerin bütününe yönelik olmalıdır.

- Değişik riskler birbirini hızlandırarak daha da büyüebilirler. Kümülatif risk, kabul edilebilir riski yani bankanın toplam zarar potansiyelini geçmemelidir.

- Kabul edilebilir risk, öz kaynaklar ve likit kaynaklarla ilişkilendirilmeli ve maksimum alınacak risk bu rezervlere göre belirlenmelidir.

2.3. Risk Yönetiminin Amacı ve Süreci

Risk yönetiminin odaklandığı nokta riski ortadan kaldırmaktan ziyade, riski yöneterek getiriye ve sermayeyi optimum düzeyde kullanmaktır. Risk yönetiminde belirli bir miktar sermaye ayrılır, risk üstlenilir ve getiri de sermaye ile elde edilmeye çalışılır.

Risk yönetim süreci temelde 5 aşamadan oluşur (Babuşcu, 2005: 12–15):

- **Risklerin Tanımlanması**

Risklerin tanımlanması safhasında bir bankanın maruz kaldığı risklerin özellikleri tanımlanır ve bütün birimlerce bu hususlarda bilgi sahibi olunması sağlanır.

- **Risk Politikaları ve Uygulama Usullerinin Oluşturulması**

Risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usulleri yönetim kurulu tarafından oluşturulan ve üst düzey yönetim tarafından uygulanan yazılı standartları içerir.

- **Risklerin Ölçümü, Analizi ve Azaltımı**

Risklerin ölçülmesi safhasında, maruz kalınan risklerin belirli ölçüler veya kriterler kullanılarak sayısal veya analitik bir biçimde ifade edilmesi sağlanır. Maruz kalınan risklerin tutarlı bir biçimde değerlendirilmesi ve yönetime imkânına sahip olunması için riskin değişik boyutları arasında bir kıyas imkânı yaratacak ve risk kavramını performans ölçümü ve öz sermaye temin kararlarında bir unsur haline getirecek ve bir risk ölçüm metodolojisi geliştirilir(Babuşcu, 2005:13).

Risk analizi, tüm risklerin ve bu risklerin yönetilebilmesine ilişkin kâr ve maliyet hesaplamalarını maliyet hesaplarının ve riskin kontrol edilebilirlik derecesini belirlenmesini içerir. Kontrol edilebilir risklerin nasıl azaltılabileceği değerlendirilir. Kontrol edilemeyen, risk yaratma olasılığı olan işlemlerin hacmi öz sermayenin gücü dikkate alınarak belirlenir. Risk Azaltma faaliyetleri kurumun riskten kaçınmak, riski azaltmak riski üstlenmek seçenekleri arasındaki kararlarına bağlı olarak planlanır ve uygulanır. Risk azaltmakta dikkate alınacak kriterler şunlar olmalıdır.

- Uygulanabilirlik,
- İhtiyaçları karşılama düzeyi yani riski azaltma gücü,
- Maliyet.

- **Risklerin İzlenmesi Ve Raporlanması**

Riskin yapısına ve risk yönetimi grubu, maruz kalınan riskleri çeşitli çeşitli periyotlarda izler ve analiz eder. İzleme süreci veri değerlendirme, veriyi bilgiye dönüştürme, bilgiyi analiz ederek risk izleme günlük bir faaliyet olarak düşünülmeli ve sürekli yürütülmelidir. Bu faaliyet hem risklerin iyi yönetilip yönetilmediğini hem de risklerin belirlenen asgari düzeyde tutulup tutulmadığını değerlendirmek amacıyla yapılır. Bu çerçevede risk izleme faaliyetlerinin temel hedefleri şunlardır:

- Mevcut risk yönetim politika ve süreçlerine uygun çalışmasını denetlemek,
- Yeni riskler varsa bunları tespit etmek,
- Risklerin gerçekleşme olasılığını değerlendirmek,
- Risk azaltma çalışmalarını gözden geçirmek,

Risk bilgilerinin doğru zamanda, doğru kişiye rapor edilmesi önemlidir. Yapılması planlanan işlemlerin etkin bir şekilde yürütülmesi ve bir kriz durumunda pozisyonların en iyi şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla belirlenen portföy stratejileri, açıkça ve sık aralıklarla operasyonel birim yöneticilerine bildirilir. Risk izleme ve raporlama faaliyeti sonucunda riskin kapatılması, risk azaltma faaliyetlerinin gözden geçirilmesi, yeni riskler varsa tanımlanarak değerlendirilmesi risk yönetim yöntemlerinin gözden geçirilmesi vb. unsurlar yönetimler tarafından ele alınabilecektir.

- **Risklerin Araştırılması, Teyidi Ve Denetimi**

Risk verilerinin tutarlılığının ve güvenilirliğinin incelenmesiyle oluşturulacak kurallar dahilinde, risk yönetimi sürecinde temel bir araç olan risk modellerinin

ekonomik, istatistiksel ve diğ er yönlerden tutarlılıklarının teyit edilmesi sağlanır. Risklerin araştırılması, teyidi ve denetimi faaliyetleri iç kontrol ve dış denetim işlevleri kapsamında gerçekleştirilir. İç denetim faaliyetleri kapsamı risk yönetimi sürecinin bütünlüğünün, doğruluğunun ve tutarlılığının incelenmesi üzerinde yoğunlaşılmalıdır.

2.4. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Geçmişten günümüze baktığımızda ‘risk yönetimi’ kavramı bankalar için daha önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır.

2.4.1. Bankacılıkta Risk Yönetimi Amacı ve Süreci

Risk yönetiminin amacı, piyasalarda yaşanan beklenmedik durumlarda bankanın karşı karşıya kalabileceği zarar büyüklüğünü önceden ölçebilmek ve beklenmedik koşullara önceden hazırlıklı olabilmektir.

Bankalarda risk yönetimi oluşturulurken aşağıdaki kriterler göz önüne alınmalıdır:

- Bankanın misyon kriterleri,
- Banka işlerinde belli kriterlere göre ayırım yapılmalı,
- Risk yönetimi kapsamına göre risk kısımları belirlenmeli,
- İş akış prosedürü ve risk ölçüm kriterleri belirlenmelidir.

Risk yönetiminin bankalara sağladığı yararları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Riskler, ölçülerek bankaların ne kadar riskle çalıştığının ortaya konulması ve böylece kaynakların daha etkin kullanımının sağlanması,
- Daha şeffaf bankacılık yapılabilmesi,
- Küçük tasarruflular, yatırımcılar ve yabancı sermayenin sektöre güveninin artması,

- BDDK'nun kurulan risk yönetim birimi sayesinde tüm bankalar hakkındaki bilgilere daha kolay ulaşabilmesidir.

Bankalarda geniş anlamda risk yönetimi dört adımda belirlenmektedir (Kaval, 2000: 24):

1. Adım: Risklerin Belirlenmesi: Bankanın, işletmesine özgü risk tiplerinin ne olduğunu, bunların birbirlerinden farklarını ve bunlara ilişkin uygulanan politikalarını tespit aşamasıdır.

2. Adım: Risklerin Ölçülmesi, Sayısallaştırılması: Birinci aşamada tespit edilen risk tiplerinin nasıl ölçülebileceğinin belirlenmesi veya sayısallaştırılabilmesidir.

Bankaların, maruz kaldıkları risklerin tutarlı bir şekilde değerlendirilmesi ve yönetilme imkanına sahip olunması yönündeki çabalar Riske Maruz Değer (Value At Risk) kavramının doğmasına neden olmuştur. RMD 'belirli bir zaman aralığında ve belirli bir güven düzeyinde ortaya çıkması beklenen kayıp' olarak tanımlanmaktadır. RMD Modelleri, farklı özelliklere sahip bankaların farklı ihtiyaçlarına cevap vererek, riskin daha hassas olarak ölçülmesine ve risk getiri dengesinin sağlanmasına olanak vermektedir (Babuşcu, 2005: 13).

3. Adım: Risk Yönetimi Kararlarının Uygulanması: Ölçülen ve somut hale getirilen risk türlerinden kaçınıcı ve bunlara karşı koruyucu politikaların uygulanmasıdır.

4. Adım: Risk Yönetim Politikasının Sonuçlarının Kontrolü: Alınan politik karar ve önlem uygulamalarının başarısını tespit ve devamlı bir süreç içerisinde uygulanan politikaların gözlenmesidir.

Bankalarda, yönetim kurulu, risk yönetimi fonksiyonuna gerekli uygulama desteğini sağlamalı; risk yönetimi uygulamalarının içerdiği kavram ve tekniklere

mümkün olduğunca yakınlaşmalı; risk yönetimi faaliyetlerinin amaç ve kapsamı konusunda bilgi sahibi olmalıdır (Candan, Özün, 2006: 14).

Bankalar maruz kaldıkları riskleri ölçebilmek için güvenilir ve bütünlük içinde uygulanabilen; yapıları, ürün çeşitleri ve faaliyet alanları ile uyumlu risk ölçüm sistemlerine sahip olmalı; risk analiz ve değerlendirmelerinin bankanın risk seviyesini doğru şekilde yansıtacak yöntemlerle yapılması, risk profilinin izlenmesi ve kontrol altına alınması sağlanmalıdır (Candan, Özün, 2006: 16).

Risk yönetimi, daha öncede belirtildiği gibi bankalar için hayati önemi olan stratejik bir konudur. Küreselleşme, ürün çeşitliliği, rekabet artışı, daralan pazar, piyasa dengesizliği gibi birçok etken nedeniyle artan risklerin sonucunda gelecekte sadece risk yönetimini doğru uygulayan bankaların ayakta kalması ve başarılı olması mümkün olacaktır.

Başka bir deyişle, risk yönetimi bankalar için stratejik bir konudur. Bankalar, güçlü risk yönetimi sayesinde bir yandan risklerini kontrol ederek kayıplarını azaltır, diğer yandan da riske ayarlı karlılık analizi ışığında daha karlı ürünlerde büyüyerek hissedara değer katarlar. Güçlü risk yönetimi olan bankalar aldıkları piyasa (faiz oranı, döviz kuru gibi piyasa fiyatlarındaki hareketler sonucu ve likidite darlığından doğabilecek olası değer kayıplar), kredi (problemlili kredilerden doğan kayıplar) ve operasyonel riskleri (genel anlamda bankanın aldığı diğer bütün riskler içinde; hatalar, eksiklikler, bilgi teknolojisi sistemlerinin bozulması, sahtekârlıklar, hukuki sebepler veya yeni düzenlemelerden doğan “olay” sebepli kayıpları ve sektörel sebeplerden dolayı hacim ve marjdaki değişimler sonucu karlılığı etkileyen “iş ortamı” kapsamlı riskler) detaylı inceler, olası krizlerde kayıplarını daha önceden belirler, bu kayıpları minimize etmek için önceden önlemler alır, aldıkları risk ile kazançları karşılaştırır ve riski almaya değip değmeyeceğini önceden değerlendirirler (www.baskent.edu.tr ,25.03.08).

2.4.2. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Temel İlkeleri

Bankanın kısa ve uzun dönemde emniyetini sağlamaya yönelik geniş anlamda risk yönetim politikaları iki farklı boyutta incelenebilir. Bunlar önleyici ve koruyucu risk yönetim politikalarıdır (Babuşcu, 2005: 17–18):

- **Önleyici Politikalar:** Risklerin zarara dönüşmeden önlenmeye çalışıldığı politikalarlardır. Bu politikalar, risk yönetimi için öncelikli politikalarlardır. Pozisyonların vadelerinde uyum ve pozisyon açıklarının sınırlandırılması, krediler ve menkul kıymetler portföyünde çeşitlendirme ve benzeri uygulamalar bu politikaların örnekleridir.

- **Koruyucu Politikalar:** her şeye rağmen riskin tamamen giderilemeyeceği varsayımı altında, riskleri karşılayacak önlemler alınması şeklindeki politikalarlardır. Risk doğduğu zaman bankayı koruyacak tamponlar olarak da nitelendirilebilirler. Yani bu politikalar, riski karşılayıcı politikalarlardır.

2.4.3. Bankacılıkta Risk Yönetimi Sürecinde Yönetim Kurulunun Önemi

Finansal serbestleşme, piyasalardaki dalgalanmalar, artan rekabet vb. gelişmeler, banka yönetiminin ve yönetimin oluşturduğu risk yönetimi sürecinin bankaların güvenli ve istikrarlı bir çalışma ortamı açısından önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bu çerçevede banka yönetim kurullarının risklerin yönetilmesiyle ilgili önemli görevleri vardır. Yönetim kurulu, stratejik kararları alan, politikaları belirleyen ve en önemlisi, bankanın mali yapısının güçlülüğünden sorumlu olan organ olması nedeniyle risk yönetimi sistemlerinin oluşturulmasından da birinci derecede sorumludur. Yönetim kurulu, bankanın üstleneceği risk düzeyini belirleyecek ve değerlendirilecek en üst organdır (Babuşcu, 2005: 17).

2.5. Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, faiz oranlarındaki değişimlere bağlı olarak banka bilançosunun piyasa değerini ve bu bilançodan beklenen getirinin değişmesi olarak tanımlanabilir (Eken, 1992: 48).

Faiz oranlarında meydana gelen dalgalanmaların başlıca sebeplerini;

- Fon arz ve talebinde meydana gelen değişimler,
- Para arzında ortaya çıkan değişimler,
- Para politikası,
- Piyasadan beklentiler,
- Getiri beklentileri,
- Pazar likiditesi olarak sıralamak mümkündür.

2.5.1. Faiz Oranı Risk Yönetimi

Faiz oranı riski, faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zararı ifade eder. Banka pasif hesaplarında genellikle uzun vadeli ve sabit faizli fonların bulunması nedeniyle faiz oranlarının düşmesi sonucunda banka maliyetleri piyasa faiz oranlarının üstüne çıkar. Benzer olarak, faiz oranlarının artması sonucunda ise aktif hesaplarında yer alan sabit faiz oranlı varlıkların getirisi piyasa değerinden daha düşük bir seviyede kalır. Faiz oranlarındaki değişimler, faiz gelirlerini etkilediği gibi, faiz dışı gelirleri de dolaylı olarak etkilemektedir. Bu sebeple bankanın faiz riski hesaplanırken faiz dışı gelirleri olan etkisi de hesaplanmalıdır (Teker, 2006: 7).

Faiz oranı riski, bankaların bilanço ve gelirlerini 'Banking Book' yani bankacılık faaliyetleri ve Trading Book' yani alım satım faaliyetleri vesilesi ile etkilemektedirler.(<http://www.finanskulup.org.tr> ,13.04.08).

Faiz oranlarının seviyesi;

- Piyasalarda ödünç verilebilir fon arz talebine,
- Ekonomi ile genel beklentilere,
- İzlenen para politikasına,
- Nihayet borçlananın risk düzeyi ile borçlanma enstrümanının likiditesine

göre şekillendiğinden, bankaların piyasa faiz oranlarını tek başlarına belirleme veya yönlendirme gücü bulunmamaktadır (Altıntaş, 2006: 135).

Faiz oranlarındaki değişikliklerin bankaları etkilemesini temelde iki önemli nedeni vardır (Altıntaş, 2006: 133–134):

- Bunlardan birincisi, bankaların aracılık işlerini yerine getirirken fon kaynakları ve kullanımları arasında vade ve faiz şartları bakımından birebir eşleştirme yapmalarının çoğu kez veya hiç mümkün olamamasıdır. Kaynak ve kullanımlar arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan faiz oranı riski, yapısal veya bilanço kaynaklı olarak da tanımlanmaktadır. Bankalarda yapısal faiz oranı riski, sabit veya değişken faizli kaynak ve kullanımlar arasında oluşan vade uyumsuzluklarından kaynaklanabileceği gibi, vade uyumsuzluğu bulunmasa dahi, sabit faizli aktiflerin değişken faizli pasifle veya değişken faizli aktiflerin sabit faizli pasifle fonlanmasından da kaynaklanabilir. Kaynak ve kullanımlar arasındaki uyumsuzluğun faiz oranı riski doğurmasına sebep olan birinci husus, aktif veya pasif ayaktan birisinde oluşacak boşluğun yerini ikame ederken aynı fiyatla yeniden yatırım yapamamak(kredi kullandıramamak)veya aynı fiyatla yeniden ödünç alamamaktır. Bu risk kısaca yeniden fiyatlama riski olarak anılmaktadır. Diğer taraftan bazı durumlarda kaynak ve kullanımlar arasında belirgin bir uyumsuzluk olması dahi genel faiz oranı değişikliklerinin etkisi her bir finansal enstrüman için farklı olabilmekte ve bankalar genel faiz oranları ile finansal ürünlerin faiz oranları arasındaki eksik korelasyon sebebiyle zarara maruz kalabilmektedirler. Bu hal risk yazınında baz riski olarak isimlendirilmektedir.

- İkinci temel neden, yatırım yapılan finansal aktiflerin piyasa değerleriyle cari faiz oranları arasında çok yakın ilişki olmasıdır. Faiz oranlarındaki yükselişler sabit faizli menkul kıymetlerin değerinde düşüklüğe, faiz oranlarındaki düşüşler ise sabit faizli menkul kıymetlerin değerinin yükselmesine neden olur. Tüm aktif ve pasif hesapların kalan vadelerinin%100 doğrulukla öngörülüp hemen hemen imkânsız bulunmakta, dolayısıyla yapısal faiz oranı riski ölçümleri pek çok gizli veya açık varsayım içermektedir. Özellikle muhtelif finansal enstrümanların barındırdığı gizli veya açık fonksiyonlar modellemeyi güçleştirmeleri bile yana faiz oranı değişikliklerinde bankaları ciddi ölçüde zarara uğratma potansiyelini de sahip bulunmaktadır. Örneğin tüketicilere kanuni hak olarak tanınan mevcut kredilerini cezasız olarak erken ödeme hakkı veya mevduat müşterilerinin herhangi bir ezaya katlanmadan mevduatlarını vadesinden önce çekebilmeleri gibi açık veya gizli opsiyonlar faiz oranı değişikliklerinde bankaları ciddi ölçüde zarara uğratma potansiyeli taşımaktadır.

Bankaların faiz oranı risk yönetiminde aktif ve pasif kalemlerin vadelerinin uyumlu olmasına dikkat edilmesi gerekir. Faiz marjı bankanın kârlılığını etkileyen önemli bir etmendir. Bankalar faiz oranı değişim riskini azaltmak için değişken faizli işlemler yapmalıdır. Aktif ve pasif kalemlerin faiz esneklikleri arasındaki dengesizlikler faiz takası yolu ile giderilebilir. Faiz takası, iki tarafın belli bir vade için aynı para cinsinden anaparanın belli bir miktarı veya tamamı üzerinden faiz alacaklarının yapısını değiştirmek üzere oluşturulan anlaşmadır. Faiz takasları aktif getirilerin değişimi şeklinde olabileceği gibi, borç faizlerinin değiş tokuşu şeklinde de olabilir.

Özellikle ülkemizdeki bankalar uzun vadeli aktiflerine finansal piyasalardan topladıkları kısa vadeli fonlarla finanse etmektedirler. Bu nedenle kısa vadeli fonların faiz oranlarında ortaya çıkabilecek aşırı yükselmeler bankaları olumsuz etkilemektedir. Faiz oranı riskini beş grupta incelemek mümkündür (Eken, 1992: 48–52):

1.Gelir Riski: Faiz oranlarında değişime çok duyarlı olan bir aktifi veya pasifin getirisinde meydana gelen değişimdir.diğer bir ifadeyle net kâr marjındaki değişimdir. Bu risk Türkiye bankacılık sektöründe önemli bir risktir. Ülkemizde yaşanan krizler ve belirsizlikler nedeniyle sektördeki bankaların çoğunluğu kısa vadeli işlemlere yönelmektedir.

2.Fiyat Riski: Faiz oranlarındaki değişim faize karşı çok duyarlı olan aktif ve pasif kalemlerin getirilerini etkilerken, faize karşı çok duyarlı olmayan veya sabit getirisi olan kalemleri de etkilemektedir. Fiyat değişimlerine sebep olmaktadır. Kısaca fiyat riski bilânçonun piyasa değerindeki değişimdir.

3.Yeniden Yatırım Riski: Aktiflerden elde edilen faiz gelirlerini farklı faiz oranlarından yeniden yatırıma dönüştürülmesidir. Elde edilen gelirlerin daha yüksek veya daha düşük faiz oranlarından yeniden yatırıma dönüştürülmesine bağlı olarak bankanın lehine bir kazanç sağlanabilir veya aleyhine bir kayba dönüşebilir.

4.Önceden Ödenme Riski: Uzun vadeli olarak yüksek faiz oranı ile verilmiş bir aktifin, kredi faiz oranlarının düşmesi sebebiyle vadesinden önce geri ödenme riskidir. Bu bankanın, aleyhine kayba dönüşen bir risktir.

5.Temel Risk: Kredi ve mevduat faiz oranları gibi faiz oranlarında meydana gelen değişimleri spot ve gelecek işlemlerinin faiz oranlarına da aynı oranda yansımaması riskidir.

2.5.2. Faiz Oranı Riskinin Ölçümü

Bankalar, faiz oranı riskinin ölçümünde farklı yöntemler kullanmaktadırlar. Bu anlarının yöntemlerden başlıcalarını şöyle sıralamak mümkündür:

- GAP Analizi
- DURASYON-DURASYON GAP Analizi

2.5.2.1 GAP Analizi(Vade Borçluk Analizi)

GAP analizi belirli bir dönem içinde faize karşı duyarlı aktifler ile faize karşı duyarlı pasifler arasında ortaya çıkan riski GAP analizi ile ölçmek mümkündür.

Aktif ve pasifte yer alan hesapların ağırlıklı olarak anaparaların vadelerine göre oluşturacağı nakit zamanları likidite açısından önem taşımaktadır ve likidite GAP riski olarak adlandırılır. Faiz oranı GAP'ı sonucu oluşan risk ise faiz oranlarının değişmesi anapara vadelerini değiştirmeyeceğinden, faiz tahsilâtlarında ve ödemelerinde faiz oranlarını değişimine bağlı faiz miktarı değişikliklerinden kaynaklanan ve nakit akımlarının zamanlamasının değişikliği halinde ortaya çıkan risktir (Babuşcu, 2005: 65)

GAP analizinde bankaların faize duyarlı aktifleri ve faize duyarlı pasifleri bütün olarak gösterilmektedir. Analizde faize duyarlı aktif ve pasiflerin tanımlanmasında yeniden fiyatlama süreci olarak ön dönem 1 yıllık süredir. Ancak bu 1 yıllık süre içerisinde yeniden fiyatlama süreleri çok farklı olan bilanço kalemleri bulunmaktadır. Böyle bir dönemde aktiflerin ve pasiflerin yeniden fiyatlama süreleri farklı olacağı gibi her bir grupta kendi içinde farklı fiyatlama sürelerine sahip kalemler ortaya çıkacaktır. Bu durumda uygulanacak ölçüm tekniği periyodik GAP'tır (Öçal, 1997: 241).

Periyodik GAP analizinde değişken faizli enstrümanların yeniden belirlenme dönemlerine göre farklı gruplara ayrıldığı görülmektedir. Daha sonra, aktif ile pasif arasındaki farklılıklardan her bir bölüm bir faiz riski kaynağını göstermektedir.

Periyodik GAP analizine göre, bir banka bütün vadelerdeki boşluklarını sıfırlarsa kendi bilânçosunu tümüyle faiz riskinden korumuş olacaktır. Boşlukları sıfırlamak veya tam tersine faiz dalgalanmalarının avantajlarını kullanmak tümüyle

bankaların risk politikalarına kalmış bir şeydir. Risk almayı seven bir banka faiz oranlarında bir artış beklerse, mümkün olabilecek bir pozitif boşluk düzeyini tutturmaya çalışacaktır. Diğer taraftan faiz oranlarında düşme bekleyen bir banka ise boşluğun negatif olmasına çalışacaktır. Ancak banka her seferinde faiz değişimlerinin yön ve miktarını tam doğrulukla tahmin edemeyeceğinden, çok büyük zarara uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu durumda boşluğu sıfırlamak veya en azından boşluğun hacmi üzerine bir limit koymak banka açısından daha avantajlı olabilir (Eken, 1992: 50).

GAP analizinde hesaplanan boşluk yani bankanın faiz riskine katlanan miktar, şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{GAP} = \text{Faize Duyarlı Aktifler} - \text{Faize Duyarlı Pasifler}$$

GAP Rasyosunu aşağıdaki şekilde bulmak mümkündür:

$$\text{GAP Rasyosu} = \frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}}$$

- $\frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}} = 1$ olduğunda GAP NÖTR
- $\frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}} \geq 1$ olduğunda GAP POZİTİF
- $\frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}} \leq 1$ olduğunda GAP NEGATİF olmaktadır.

Tablo 9. Faiz Değişiminin Banka Bilânçolarına Etkisi

GAP	Oran Değişimi	Faiz Geliri	Faiz Gideri	Net Faiz Geliri
Pozitif	Artar	Artar	Artar	Artar
Pozitif	Eksilir	Eksilir	Eksilir	Eksilir
Negatif	Artar	Artar	Artar	Eksilir
Negatif	Eksilir	Eksilir	Eksilir	Artar
Sıfır	Artar	Artar	Artar	Değişmez
Sıfır	Eksilir	Eksilir	Eksilir	Değişmez

(Kaynak: Soydan, 1999: 22)

2.5.2.2. Durasyon GAP Analizi

Durasyon analizi ortalama vadeyi yeniden fiyatlamaya göre ağırlıklandıran bugünkü değerdir. Bu yöntem özellikle farklı faiz oranları ve vadeler taşıyan tahvillerin birbiriyle karşılaştırılması amacıyla geliştirilmiş daha sonra faiz oranı riskinin ölçülebilmesi amacıyla kullanılmıştır (Babuşcu, 2005: 66).

Bir finansal varlık veya yükümlülüğün durasyon hesaplamasında izlenecek adımlar şöyledir (Teker, 1999: 36).

- Her bir dönemdeki nakit akışlarının bugünkü değeri beklenen getiri oranı kullanılarak bulunur.
- Her bir dönemde ki nakit akışlarının bugünkü değerleri toplanarak tüm nakit akışlarının bugünkü değeri bulunur.
- Her bir dönemdeki nakit akışlarının değerlerinin toplam içindeki oranı bulunur.
- Bulunan oransal değişkenler, nakit akışlarının olduğu yıl sayısı ile çarpılır ve sonuçlar toplanır.

$$D = \frac{\sum_{t=1}^n \frac{NA_t \times t}{(1+y)^t}}{\sum_{t=1}^n \frac{NA_t}{(1+y)^t}}$$

ÖRNEK 1: ‘ABC’ bankasının ihraç edildiği ilk gün 1000 TL nominal değerli, yıllık %20 kupon faiz ödemeli ve 3 yıl vadeli bir tahvil satın aldığını düşünelim. Faiz oranlarında herhangi bir değişikliğin olmadığı yani tahvilin cari fiyatının nominal değere eşit olduğu ilk gün için durasyonu hesaplayınız.

$$D = \frac{\frac{(1 \times 200)}{(1+0,20)^1} + \frac{(2 \times 200)}{(1+0,20)^2} + \frac{(3 \times 1300)}{(1+0,20)^3}}{\frac{200}{(1+0,20)^1} + \frac{200}{(1+0,20)^2} + \frac{1200}{(1+0,20)^3}} = 2,7 \text{ Yıl}$$

Örnekteki gibi tek bir nakit akımı olan aktiflerin durasyonu orijinal vadeye yaklaşık olmaktadır.

ÖRNEK 2: Bir banka menkul kıymet portföyünde 3 yıl vadeli 1.000 TL nominal değerli %20 kupon faiz ödemeli tahvil bulundurmaktadır. Piyasa faiz oranının %25'e çıkması durumunda tahvilin durasyonunu hesaplayınız.

$$D = \frac{\frac{200 \times 1}{(1+0,25)^1} + \frac{200 \times 2}{(1+0,25)^2} + \frac{1200 \times 3}{(1+0,25)^3}}{\frac{200}{(1+0,25)^1} + \frac{200}{(1+0,25)^2} + \frac{1200}{(1+0,25)^3}} = 2,5 \text{ yıl}$$

Durasyonun uygulamasına baktığımızda; bir tahvilin belirli bir zamandaki fiyatı, vade sonuna kadar sağlayacakları faiz gelirleri ile vade sonunda elde edilecek anaparanın piyasadaki o anda geçerli faiz oranı esas alınarak iskonto edilmiş değerlerine eşittir.(Kaval, 2000: 101).

Literatürde normal vadelere eşit olmakla birlikte ağırlıklı ortalama ömürleri daha kısa olan enstrümanların faiz riskine karşı daha iyi korundukları varsayılmaktadır. Bu çerçevede bankaların durasyon kullanarak pozisyonlarını nasıl ayarlayabileceklerine ilişkin şu öngörülerde bulunulabilir (Babuşcu, 2005: 66–67);

- Eğer faiz oranlarının yükselmesi bekleniyorsa; durasyon fazlası aktifte olan banka zarara uğrayacaktır. Bu durumda hem aktifin hem de pasifin değeri düşecek, ancak aktifteki düşüş oransal olarak daha yüksek olacaktır. Bu durum bankanın aleyhine olacaktır. Durasyon fazlası pasifte ise banka bu durumdan kârlı çıkacaktır.

- Eğer faiz oranlarının düşmesi bekleniyorsa; durasyon fazlası aktifte olan banka bu defa kârlı çıkacaktır. Bu durumda hem aktifin hem de pasifin değeri

yükselecek ancak aktifteki artış oransal olarak daha yüksek olacaktır. Durasyon fazlası pasifte olursa pasifteki artış daha yüksek olacak ve banka zarar edecektir.

GAP analizi sadece anapara ödemesinin yapılacağı yılı göz önüne almaktadır. Buna karşın durasyon, yatırım boyunca oluşan bütün nakit akışlarını içerdiği için daha elverişli bir ölçüttür.

Bankaların tüm hesapları piyasa değeri üzerinden değerlendirilmektedir. Faiz oranlarındaki artış, tüm kalemlerin piyasa değerlerini azaltırken, faiz oranlarındaki bir azalış bu kalemlerin piyasa değerini arttırmaktadır (Tulgar, 1993: 65).

Durasyonu daha uzun olan varlık fiyatı, kısa olan varlık fiyatına göre daha fazla etkilenmektedir. Başka bir ifadeyle varlık durasyonu uzun olan varlığın faiz duyarlılığı daha fazladır.

GAP analizi, bankaların kârını gösterirken; durasyon analizi finansal kıymetlerden elde edilecek nakit akımlarının bu kıymetlerin vadesine kadar ağırlıklandırılmış zamanını göstermektedir. Durasyon GAP analizi ise bankanın piyasa değerini göstermektedir. Başka bir ifadeyle aktif durasyon ile pasif durasyon karşılaştırma imkanı tanımaktadır.

Durasyon GAP modeli, bir finansal kurumun bilançosunda yer alan kalemlerin karşılaştırmalı durasyonları üzerinde yoğunlaşarak faiz oranlarındaki değişimin etkileriyle ilgilenmektedir (<http://yunus.hacettepe.edu.tr>, 19.04.08).

Durasyon gap analizinin formülü;

$$DUR_{GAP} = DUR_A - \left(\frac{P}{A} - DUR_P \right)$$

DUR_A : Aktiflerin Ortalama Durasyonu

DUR_L : Pasiflerin Ortalama Durasyonu

P : Pasiflerin Piyasa Değeri

A : Aktiflerin Piyasa Değeri

Durasyon GAP kavramından yola çıkarak faiz oralarındaki dalgalanmaların bankanın piyasa değerinde neden olduğu değişmeyi görmek mümkündür.aktif ve pasif portföylerin durasyon katsayısı bulunup durasyon GAP değeri hesaplandıktan sonra bilânço kalemlerinin piyasa değerinin faiz oranı değişikliklerine karşı nasıl hareket edeceği aşağıdaki formül ile hesaplanabilir (<http://yunus.hacettepe.edu.tr>,19.04.08):

$$\Delta E_{\text{Equity}} = - (DUR_{\text{GAP}}) (A) \times \frac{\Delta i}{(1 + i)}$$

ΔE_{Equity} : Sermayenin Piyasa Değerindeki Değişim

DUR_{GAP} : Aktif ve Pasif Kalemleri Arasındaki Durasyon Farkı

A : Toplam Varlıklar

i : Faiz Oranı

Δi : Faiz Oranındaki Değişim

Ekonomik koşullar göz önüne alındığında faiz oranlarında yükseliş yaşanması olasılığı, düşüş yaşanması olasılığından daha yüksek olduğu için bankalar mevcut bir faiz riskiyle karşılaşabileceklerinin farkındadırlar. Bankalar, faiz oranı duyarlılıklarını artırmak için bankanın aktiflerinin süresinin kısa vadeli aktif satın alarak ve sabit faizli kredileri ayarlanabilir faizli kredilere dönüştürerek kısaltabilir; pasiflerin süresini ise uzatabilir.

ÖRNEK 3: A Bankası'na ait veriler aşağıdaki gibidir:

Veriler:

- Varlık portföyünün durasyonu:5 Yıl
- Borç portföyünün durasyonu:2 Yıl
- Bankanın varlık portföyü (TL):1.000.000 TL
- Bankanın borç portföyü(TL):600.000 TL

Faiz oranlarının %10'dan %15'e çıkması durumunda bankanın piyasa değerinde meydana gelecek değişimi

a-)Tutar cinsinden bulunuz.

b-)Oransal olarak bulunuz.

a-)

$$\text{Net değerde meydana gelen değişim} = \left(-5 \times \frac{0,05}{(1+0,10)} \times 1.000.000\right) - \left(-2 \times \frac{0,05}{(1+0,10)} \times 600.000\right)$$

= -172727,2728 TL (Piyasa faiz oranları %10'dan %15'e çıkarsa bankanın net değerinde bu tutarda azalmaya neden olur).

b-)

$$\text{Net değerde meydana gelen değişim} = \left(-5 \times \frac{0,05}{(1+0,10)}\right) - \left(-2 \times \frac{0,05}{(1+0,10)}\right)$$

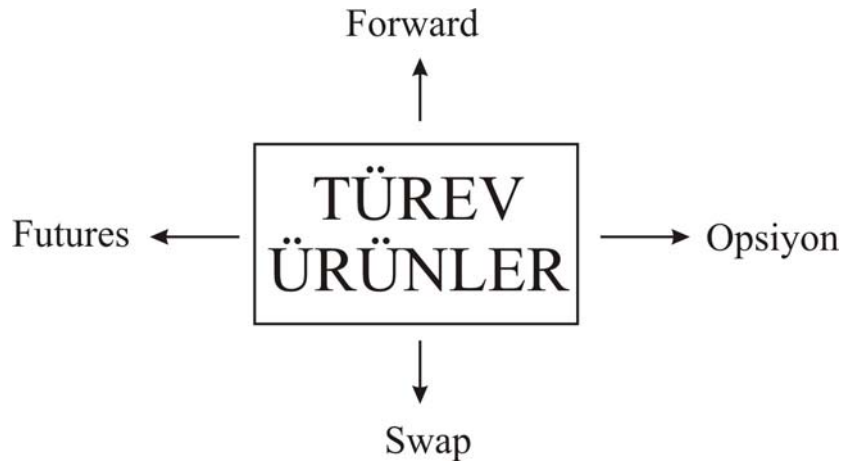
= - %13,7 (Piyasa faiz oranları %10'dan %15'e çıkarsa bankanın net değerinde bu oranda azalmaya neden olur).

- Durasyon GAP değeri sıfırdan büyük ise net varlıkların piyasa değeri azalan faizlerle birlikte artar veya artan faizlerle birlikte azalır.
- Durasyon GAP değeri sıfırdan küçükse net varlıkların piyasa değeri azalan faizlerle birlikte azalır veya artan faizlerle birlikte artar.
- Durasyon GAP'ı sıfıra eşitse piyasa değeri faiz oranındaki değişmelere karşı bağışıklık sağlamış olur.

2.5.3.Faiz Oranı Risk Yönetiminde Kullanılan Teknikler

Bir riski kısmen veya tamamen yok edecek karşıt bir işlem yapma faaliyetine hedging denilmektedir. Hedging işlemi, kullanılan araca göre değişebilmekle birlikte, bankayı sadece risk faktöründe olası aleyhe gelişme sonucu ortaya çıkacak zarara karşı değil, aynı zamanda lehe gelişme halinde ortaya çıkacak ilave kâra karşı da korur. Dolayısıyla hangi riskin ne kadarlık bölümünün hangi araçla hedge edileceği, riskine kadarının banka üzerinde bırakılacağı, banka yönetimince karşılaştırılması gereken hususlardır. Finansal risklerden kısmen veya tamamen kaçınmak isteyenler, hedging amacıyla kullanılan risk transfer araçlarıyla korunmak istedikleri riskleri spekülötlere veya tam ters pozisyonlara sahip başka bir finansal kuruluşa transfer etmektedir. Dolayısıyla hedge işlemleri her zaman için maliyetsiz veya düşük

maliyetli olmayıp, özellikle spekülörlere risk aktarmanın ödenmesi gereken bir bedeli olmaktadır. Hedging işlemi iki farklı pozisyon alınarak yapılabilir. Birincisi uzun, ikincisi kısa pozisyonudur. Uzun pozisyon, sözleşme satın alma işlemidir ve satın alanı fiyat artışlarına veya faiz oranı düşüşlerine karşı korur. Kısa pozisyon sözleşme satma işlemidir ve sözleşme satanı fiyat düşüşlerine veya faiz yükselmelerine karşı korur (Altıntaş, 2006: 182).

ŞEKİL 2. Türev Ürünler

Finansal risklerin yönetiminde hedging amacıyla başvurulabilecek risk aktarım veya risk değişim amaçları türev Finansal ürünlerdir. Türev ürünler bankaların kendilerini faiz, döviz ve hisse fiyatlarından kaynaklanabilecek risklerden korumak için alıp sattıkları, standart olarak veya ihtiyaca göre dizayn edilmiş sözleşmelerdir (Altıntaş, 2006: 183).

Faiz oranı riskinden korunmak için kullanılan teknikleri şöylece sıralamak mümkündür:

- Swap
- Opsiyon
- Forward
- Futures

2.5.3.1. Swap Tekniği

Hem kaynak maliyetini azaltıcı hem de risk yönetimi aracı olarak swap kontratlarının kullanımı firmalar ve diğer finansal kurumlar için önemli bir gelişmedir. Özellikle faiz oranı swapı uygulamaları, kredi değeriiliği düşük firmalar ve diğer finansal kuruluşlar tarafından tercih edilen bir finansal araç olmaktadır (Başcı, 2003: 18).

Swap, iki tarafın belirli bir zaman diliminde gerçekleşen ödemelerinin karşılıklı olarak değışiminde anlaştıkları bir finansal işlemdir. Swap işletmelerin ve bankaların risklerini azaltmakta ve gelirlerini artırmakta kullanılan önemli bir yöntemdir.

Swap işlemine temel oluşturan nedenlerden bazılarını şu şekilde özetlemek mümkündür (Ceylan, 2002; 236):

- Belirli döviz fonlarına erişebilme yeteneği veya erişme güçlükleri,
- Değişken faizli fon sağlayabilme yeteneğine karşın, sabit faizli fon bulmada karşılaşılan zorluklar,
- Belirli bir döviz üzerinden elde edilebilen ihracat ve diğer kredilerin varlığı farklı bir döviz cinsinden fon edinme zorunluluğu,
- Belirli bir piyasa da birincil borçlanma için gerekli likiditenin bulunmaması,
- Bazı piyasalarda erişilen vadelerin kısalığı,
- Tarafların farklı finans piyasalarında farklı kredi değerililiklerine sahip olmaları,
- Farklı finansal piyasalarda, kurumsal ve yapısal farklılıkların bulunmasıdır.

2.5.3.1.1.Faiz Swap'ı

Basit şekli ile faiz oranı swap'ı, kredi değeriiliği farklı iki firma arasındaki aynı ya da eş tutarda, fakat faiz koşulları değişik olan borçlarının gerektirdiği faiz ödemelerini belli süre değiştirmeleri şeklinde yapılmaktadır (Ceylan, 1998: 180).

Başka bir ifadeyle, faiz swapı sabit faizi değişken faize, değişken faizi sabit faize Libor'u prime rate'e veya prime rate'i Libora çevirmek şeklinde faiz ödemelerini niteliğini değiştirerek borç ödemelerinin yapısını değiştirme işlemidir (Ceylan, 2002: 248).

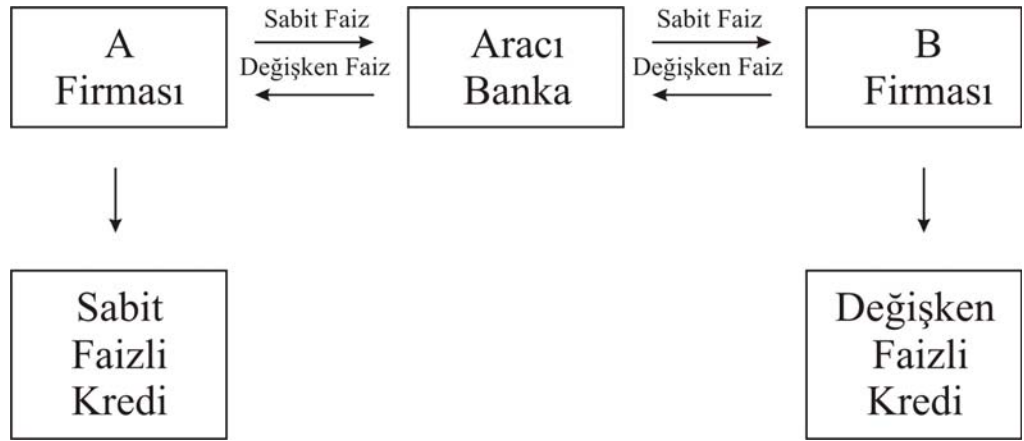
Faiz swap'ı ilk kez 1980 yılında uygulanmıştır. Faiz swap'ının sık kullanılmasının ve hızlı gelişmesinin en önemli nedeni bu işlemi gerçekleştiren her iki tarafı işlem sonucunda kredi maliyetlerine ucuzlatma yeteneğine sahip olmasıdır. Çünkü faiz swapı işletmelere kredi sağladıktan sonra bu kredilere ait faizleri istedikleri şekilde ödeme olanağı sağlamaktadır.

Faiz oranı swapı'nın gelişmesinin bir diğer nedeni de merkez bankalarının diğer bankaları kısa vadeli mevduatla fon temin etmek yerine, değişken faiz oranlı ve uzun vadeli fon temin etmeye yöneltmeleridir. Diğer yandan girişimciler de başka ülkelerdeki para piyasalarında yapılan yatırımlardan, daha yüksek getiri belediklerinde o ülkelerde swap yapmaktadırlar. Faiz oranı swapına başvurulma nedenlerinden birisi de, sabit faizle borçlanma olanakları sınırlı olan ülkelerin ellerindeki sabit faizli tahviller bulunan kredibilitesi yüksek borçlularla faiz swapına giderek, değişken faizli borçlarını sabit faize çevirmek istemeleridir. Faiz oranı swapının temel işleyişi aşağıdaki gibi olmaktadır (Başcı, 2003: 25)

Genelde aynı veya eş değerli tutarlar ile aynı vadedeki borçların faizleri değiştirilmek suretiyle faiz swap'ı yapılmaktadır. Faiz swap'ını para swapından ayıran en önemli farklılık, faiz swapında anaparanın ne başlangıçta ne de vade sonunda değiştirilmemesidir. Sadece faizler karşılıklı olarak değiştirilmekte ve böylece risk de sadece faiz ödemeleri ile sınırlandırılabilir. Faiz swapının para swapına göre uluslararası piyasada daha çok rağbet görmesinin nedeni de budur (Başcı, 2003: 25).

Bir Faiz swap'ında, faiz oranını etkileyen başlıca faktörler şunlardır(Ceylan, 2002: 250):

- Libor faiz oranı ile swap oranı arasında sıkı bir ilişki vardır.
- Swap yapılacak dönemdeki LİBOR faiz oranının tahmini, faiz oranının belirlenmesinde önemli bir rol oynar.
- Swap faiz oranını belirleyen en önemli değişken, sabit faiz oranına olan arz ve taleptir.

Şekil 3. Faiz Oranı Swapı

Şekil 3’de görüldüğü üzere, A ve B firmaları piyasadan aldıkları farklı faiz oranlarını karşılıklı değiştirerek sabit borçlanan değişken borca ve değişken borçlanan da sabit borca sahip olabilmektedir. Swap işlemlerinde taraflar farklı üstünlüklere sahip oldukları faiz piyasalarındaki üstünlüklerini, swapa konu ederek takas etmeleri swap piyasalarının temel mantığını oluşturmaktadır (Başçı, 2003: 26).

Faiz swaplarından genelde bir aracı banka tarafının bulunmadığı durumlar da olmaktadır. Bu durumda Şekil 4’deki Aracı Kurum devreden çıkmaktadır (Kırım, 1991: 34).

ÖRNEK 4: %12 sabit faiz oranı ile bir kredi sağlayan A şirketi faizlerin düştüğü dönemde şu şekilde davranabilir(Ceylan,2002:254):

- Faizlerin düşmeye başladığı anda, Libor faizli fon elde etmek üzere swap yapar(1.swap). Faizlerin düşmeye devam ettiği dönemin sonuna kadar bu swap'ı elinde tutar.

- Faizlerin düşüşü durduğu anda, A şirketi yeni bir swap'a giderek elindeki Libor faizli fonu, %10 sabit faizli kredi ile değiştirir(2. swap). Böylece, bu işlemlerinden %'lik net kazanç sağlamış olur.

2.5.3.2. Opsiyon Tekniği

Opsiyonlar, geleceğe yönelik hak içeren sözleşmelerdir. Opsiyon sözleşmesi, iki taraf arasında yapılan, taraflardan birinin gelecekte bir malı veya varlığı sabit bir fiyattan alma veya satma hakkını elde etmek için prim ödediği sözleşmedir. Söz konusu hak istenildiği zaman kullanılabilir. Opsiyon işlemleri, sınırlı kayıp nedeniyle vadeli ve gelecek sözleşmelerinden ayrılır. Opsiyon piyasalarının hızlı bir gelişme göstermesindeki en önemli neden, opsiyonların riski azaltma özelliğidir (Ceylan, 2002: 303).

Opsiyon sözleşmeleri sözleşmedeki zaman aralığı içerisinde veya belirtilen zaman aralığının sonunda kullanılmasa geçerliliğini kaybeder.

Opsiyon sözleşmelerinde belirtilmesi gereken beş temel özellik vardır (Ceylan, 2002: 305).

- Opsiyon türünün belirlenmesi,
- Ürünün belirlenmesi,
- Ürünün kullanım fiyatının belirlenmesi,
- Ürünün miktarının belirlenmesi,
- Opsiyon sahibinin işlem hakkını kullanabileceği zaman aralığının belirlenmesidir.

Banka opsiyonları, standartlaşmanın olmadığı, işlemlerin tarafların isteklerine göre yönlendiği opsiyon türüdür. Başka bir ifadeyle, banka opsiyonlarında kullanım fiyatı, vade ve tutar gibi konularda standartlaşma söz konusu değildir (Ceylan, 2002: 327).

İki tür banka opsiyonu bulunmaktadır. Bunlar;

- Kısa vadeli faiz oranı opsiyonu,
- Uzun vadeli faiz oranı opsiyonudur.

2.5.3.2.1. Faiz Oranı Opsiyonu

Faiz oranı opsiyonları genellikle organize olmamış piyasalarda işlem görmektedirler. Başlıca faiz oranı opsiyonları;

- Caps,
- Floors,
- Collar,
- Sycurvedir.

Caps, bir dizi satın alma opsiyonu olup sözleşmeye konu olan LIBOR faiz oranıdır. Floor, bir dizi satma opsiyonu olup, sözleşme konusu faiz oranıdır (Ceylan, 2002: 328).

Caps ve floors satılan veya satın alınan finansal varlıkların mutlaka bankaların bilançolarında olması gibi bir mecburiyet bulunmamakta, finansal kurumlar diğer finansal kurumların ve müşterilerinin ihtiyaçları için cap veya floor satabilmektedir. Ancak hedge amaçlı olmayan cap veya floor alım satımının, faiz oranlarında meydana gelecek dalgalanmaya ve müşterinin kredi değerliliğine göre hayli riskli bir uğraş olabilmektedir. Zira faiz oranlarının tavanı aşması veya tabanın altına düşmesi halinde aradaki fark anlaşma satanlarca tazmin edilmekte, floor satan kredi müşterileri olunca devreye kredi riski de girmektedir (Altıntaş, 2006: 196–197).

Collar, cap ve floor'un bileşiminden oluşmaktadır. Cap ve floor'un birlikte satın alınması alıcıyı faiz oranlarındaki artış veya azalışa karşı korumaktadır. Ancak, uygulamada işletmeler ve kişiler kendilerini faiz oranlarındaki değişikliğin bir yönüne göre korumak istemektedir. Farklı faiz oranlarından cap'in satın alınması ve floor'un satılması, işletmelerin ihtiyaç duyduğu korumayı sağlayabileceği gibi opsiyonun maliyetini de düşürmektedir (Ceylan, 2002: 328).

Sycurve denilen opsiyonlarda sözleşmeye konu olan ürün ise faiz oranlarındaki gelir çizgisinin eğimidir. Sycurve opsiyonlarının gelişme nedeni kısa dönem faiz oranları ile uzun dönemdeki faiz oranları arasındaki farktan kaynaklanan riskin ortadan kaldırılmasıdır (Ceylan, 2002: 329).

2.5.3.3. Forward Tekniği

Forward veya vadeli işlemler, ileri bir tarihte teslimi söz konusu olacak herhangi bir malın vadesi, fiyatı ve miktarı bugünden belirlenerek sözleşmeye bağlandığı işlemlerdir. Forward sözleşmeleri belli bir tarihte sonuçlandırılabilir. Bu tür sözleşmelere sabit forward sözleşmeleri denir. Sabit forward sözleşmeleriyle değişim belli bir tarihte gerçekleştirilir. Forward sözleşmesinde taraflar değişimin tarihi konusunda belirli bir zaman aralığı öngörebilir. Sözleşmenin uygulanacağı zamanın iki tarih arasında olduğu sözleşmelere seçenekli forward sözleşmeleri denilmektedir. Forward sözleşmelerinin vadesi, bir günden başlar ve birkaç yılı kapsayabilir (Ceylan, 2002: 369).

2.5.3.3.1. Faiz Oranı Forward Sözleşmeleri

Bankaların faiz risklerinden korunmak için kullanabilecekleri en basit forward işlemi kuşkusuz, kamu veya özel sektör firmalarınca ihraç edilmiş faiz getirili borçlanma senetlerinin, forward vadelerle alım satımıdır. Örneğin faiz düşüşünden endişe eden bir banka kalan vadesinden yirmi dört ay olan bir devlet tahvilini on iki ay vadeli forward işlemle satabilir, bu süratle forward tarihinde kalan vadesi on iki ay olacak tahvilin satış fiyatı bugünden sabitlenebilir. Faiz yükselmesinden endişe eden bir banka forward işlemlerle gelecekteki bir tarihte

teslim alacağı menkul kıymetlerin fiyatını bugünden sabitleyebilir. Faiz riski yönetiminde kullanılmaya başlanan yeni bir araç forward enstrüman forward faiz oranı anlaşmalarıdır (Altıntaş, 2006: 194).

Faiz forward sözleşmesi, gelecekte bir borçlanma veya yatırım faiz oranını bugünden sabitlemeyi mümkün kılan finansal araçtır. Sözleşme ile taraflar belirli bir tarihteki piyasa faiz oranı ile önceden belirlenmiş bu oran ile aradaki farkı değiştirmeyi kabul etmektedirler. Bir forward oranı, satın alındığında, bugünden sabitleştirilmiş bir orandan gelecekte borçlanma, satıldığında ise önceden belirlenmiş bir orandan gerçekte ödünç verilmesi kararlaştırılmış olunur. Faiz forward sözleşmelerinin üzerine işlem yapılmasındaki ana hedef tarafların gelecekteki faiz değişimlerine karşı korunmadır. Faiz forward sözleşmelerinde anapara, nominal bir değer olup, fiziksel anlamda değil fakat hesabi anlamda el değiştirme özelliğine sahiptir. Ayrıca, taraflar ödemeyi birbirine yapmaz ancak, belirli bir süre için, belirli bir tarihte belirlenen vadede ve anapara üzerinde uygulanacak faiz oranı üzerinde anlaşarak, vadenin sonunda spot faiz oranları ile sözleşmede anlaşmaya varılan faiz oranları ile karşılaştırılarak, taraflardan biri diğerinin faizlerdeki zararına değişiklik nedeni ile uğradığı zararı telafi eder. Faiz forward sözleşmeleri, gelecekte bir tarihte için tahmini miktarlardaki mevduat ve kredilerin faizlerini aynı noktada tutan sözleşmelerdir. Faiz forward sözleşmesini satan taraf, faiz oranlarındaki düşüşten kaynaklanan zarara karşı korunmayı hedefler. Faiz forward sözleşmesini alan taraf ise faiz oranlarında meydana gelen artıştan kaynaklanan zarara karşı korunmayı hedeflemektedir. Faiz forward sözleşmesini satan taraf, faizlerde meydana gelecek artış halinde alıcıya ödeme yapması, faiz oranlarının düşmesi halinde ise alıcıdan tahsilât yapması gerekir (<http://www.kobifinans.com.tr> ,20.04.08).

ÖRNEK 5: X kişinin 500.000 \$ tasarrufu bulunmaktadır. Cari kurda \$ / TL 1.200 TL, 6 ay vadeli forward kur \$ / TL 1.500 TL'dir. Dolar tevdiat hesabına yıllık %20 faiz uygulanmaktadır. Bu verilere göre, X kişinin %50 faizli 6 ay vadeli hazine bonolarına yatırım yapması uygun mudur?

$$\dot{I}_{TL} - \dot{I}_s = \frac{FR - SR}{SR} \times \frac{12}{n}$$

$$\dot{I}_{TL} - \dot{I}_s = \frac{1.500 - 1.200}{1.200} \times \frac{12}{6} = 0,5 = \%50$$

TL için hesaplanan faiz paritesi %50'dir. Bundan dolayı, %50'nin üzerinde gelir getiren araçlara TL cinsinden yatırım yapılması dolara göre daha avantajlı- kârlı olacaktır.

2.5.3.4. Futures Tekniği

Gelecek piyasaları, belli miktardaki mal, döviz, altın, menkul kıymetin önceden belirlenen bir fiyatta gelecekteki belirli bir tarihte teslim edileceğine ilişkin alım satım sözleşmelerinin yapıldığı, bu sözleşmelerin el değiştirdiği üyelik esasına göre çalışan borsalardır (Ceylan, 2002: 404).

Gelecek sözleşmelerinde dört adet risk ortaya çıkmaktadır. Bunlar;

- Temel risk,
- Sözleşme riski,
- Marjin riski,
- Manipülasyon riskidir.

2.5.3.4.1. Faiz Futures Sözleşmeleri

Faiz gelecek sözleşmeleri, para piyasası mevduat hesabı veya faiz getiren mali enstrümanların önceden belirlenmiş ileri bir tarihte ve yine önceden belirlenmiş bir faiz oranı üzerinden değiş tokuş edilmesi esasına dayanmaktadır. (Yükçü, Yücel, 1995: 5).

Başka bir ifadeyle faiz gelecek sözleşmeleri, faiz gelirlerini önceden belirlenmiş olan bir tarihte ve önceden belirlenmiş faiz oranına göre değiştirilmesine dayanmaktadır.

Faiz oranı gelecek sözleşmeleri faiz oranlarında ileriki bir zamanda ortaya çıkabilecek değişikliklerin yaratacağı riski ortadan kaldırmak için yapılmaktadır. Faiz oranları ile faiz gelecek sözleşmeleri arasında ters bir orantı bulunmaktadır. Buna göre faiz oranları düştüğü zaman sözleşmenin piyasa değeri yükselecek; faiz oranları yükseldiği zaman sözleşmenin piyasa fiyatı düşecektir.

ÖRNEK 6: Faiz futures sözleşmesinin garanti ettiği faiz oranı %20 ise bu sözleşmenin fiyatını bulunuz.

$$\text{Fiyat} = 100 - \text{Yıllık faiz oranı}$$

$$\text{Fiyat} = 100 - 20 = 80 \$$$

2.5.4. Faiz Riski Yönetiminin Önemi

Faiz oranı riski, kârlılığın ve hisse değerindeki artışın önemli bir nedeni olabilmektedir.

Faiz riskindeki aşırı artış, banka gelirleri ve sermaye tabanı için büyük bir tehdit oluşturabilir. Faiz oranlarındaki değişimler;

- Banka gelirlerini,
- Bankanın net faiz gelirlerini,
- Diğer faize duyarlı gelirlerini,
- Faaliyet giderlerini etkilemektedir.

Faiz oranlarındaki değişimler, banka aktiflerinin, yükümlülüklerinin ve bankanın bilanço dışı araçlarının temel değeri üzerinde de etki yaratmaktadır. Çünkü gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değeri faiz oranları değiştikçe değişmektedir. Buna yüzden faiz oranı riskini ihtiyatlı sınırlar dâhilinde tutmaya çalışan etkili bir risk yönetimi bankaların güvenilirliği ve sağlamlığı açısından büyük önem taşımaktadır.

2.6. Kur Riski

Kur riski, bankanın tüm döviz varlıkları ve yükümlülükleri, döviz cinsinden cayılamaz nitelikli gayri nakdi yükümlülükleri, gayri nakdi kredilere ilişkin alacakları, vadeli döviz işlemleri, takas işlemleri gibi kur riski içeren türev sözleşmeleri üzerinden hesaplanır. Altın pozisyonu da kur riski kapsamından değerlendirilir (Candan, Özün, 2006: 55).

Başka bir ifadeyle döviz kuru riski sektördeki döviz kuru değişimlerinin sonucunda ortaya çıkan ve tüm sektör ve sektördeki işletmeleri etkileyen bir risk türüdür. Alacak ve borçların farklı para birimlerinden oluşması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Kur riskinin ortaya çıkması 1975 yılında Bretton Woods sisteminin yıkılmasına dayanmaktadır. 1946 yılında ikinci Dünya Savaşı sonrasında ve ABD'nin görüşleri doğrultusunda yeni bir para sisteminin kurulmasına karar verilmişti. Bretton Woods Sistemi olarak adlandırılan bu sistem, Amerikan dolarına ve onun aracılığıyla altına bağlı bir para sistemi olarak bilinmekteydi. Bu sistemin getirilmesiyle birlikte, iki yeni örgüt faaliyete geçmiştir. Bunlardan biri olan Uluslararası Para Fonu (IMF), uluslararası mali iliksileri düzenlemek ve diğeri olan Dünya Bankası ise, savaşta yıkılan Avrupa ekonomilerinin onarımı, daha sonra da az gelişmiş ülkelerin kalkınması amacıyla, mali yardımlar sağlamak üzere kurulmuştu. Bretton Woods Anlaşmasını onaylayarak IMF'ye üye olan her ülke, ulusal parasını sabit bir kurdan Amerikan dolarına bağlamakta ve bu paritede en fazla %1'lik bir oynamaya izin verilmekteydi (Teker, Akçay, Akçay, 2008: 205).

Genel olarak uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren firmaların, yurt dışıyla iş yapan firmaların, bankaların ve çok uluslu şirketlerin faaliyetleri sonucunda daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. (Önal, Doğanlar, Canbaş, 2002: 22).

Döviz kurlarının tahmininde göz önüne alınması gereken başlıca faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz (Altıntaş,2006:229-230):

- **Enflasyon Oranları:** Ülkeler arasındaki enflasyon farklılıkları döviz kurlarını etkiler. Enflasyon ulusal paranın satın alma gücünü düşürdüğüne göre, döviz kurunun da aynı oranda devalüe edilmesi gerekir. Bu halde enflasyon yaşamamış yabancı bir ülkenin para birimi ile enflasyon yaşamış ülkeden alınabilecek reel mal miktarı aynı seviyede kalır. Enflasyon oranında devalüasyon yapılmadığında, ülkenin ihraç ettiği mallar pahalı hale gelir. Aynı şekilde deflasyon (fiyatların düşmesi- paranın satın alma gücünün artması) söz konusu ise döviz kurunun revalüe edilmesi gerekir. Aksi takdirde reel olarak daha fazla mal ihraç edildiği halde döviz cinsinden gelir aynı düzeyde kalır, diğer bir ifade ile ülkenin ihraç ettiği mallar daha ucuz hale gelir. Dolayısıyla herhangi iki ülkeye ait döviz kuru veya paritelerindeki değişimin ülkelerde gerçekleşen enflasyon oran farkına eşit olması beklenir. Bu anlamda değişik ülkelerdeki beklenen enflasyon oranlarının döviz kur veya paritelerinin izleyeceği seyir hakkında önemli bir gösterge olduğuna inanılır.

- **Faiz Oranları:** Faiz hadlerindeki yükselmelerin ülkeye yabancı sermaye akımını arttırması bunun da sonuçta ülke parasının (paraya yaratılan talep nedeniyle) değerlendirmesine yol açması, faiz hadlerindeki düşüşün de ülkeden para çıkışına (döviz talebi) sebep olarak ulusal paranın değer yitirmesine neden olması beklenir. Keza ülkeler arasındaki faiz oranı farklılıkları vadeli döviz kurlarının belirlenmesinde kullanılan en önemli hareket noktasıdır. Bu sebeple faiz oranlarındaki değişiklikler, vadeli döviz kurlarının da değişmesine neden olur. Vadeli kurların prim veya iskontosu faiz haddi farklılıklarına eşit bulunmaktadır.

- **Ödemeler Dengesi:** Ülkenin döviz gelir ve giderleri ile yurtdışından veya yurtdışına sermaye giriş ve çıkışlarını gösteren ödemeler dengesi bilançosu döviz kurunun seyri ile ilgili beklentileri yönlendiren çok önemli bir faktördür. Döviz dengesinde açık veya fazla oluşması, açığın seviyesi ve sürdürülebilir olup-olmadığı

gibi analiz ve tespitler sonucunda verilen kararlar dövize veya ulusal paraya olan talebi dolayısıyla döviz kurunu etkilemektedir.

- **Para ve Maliye Politikası:** Para arzının artırılması genelde faiz oranlarında düşüğe buna mukabil enflasyon oranlarının yükselmesine yol açacağından döviz kurunun da yükselmesi (ulusal paranın değer kaybı) belenir. Sıkı para ve maliye politikaları devreye sokulduğunda, ulusal paranın güçlenmesi, dolayısıyla döviz kurunun yukarı gitme hızının düşmesi veya aşağı doğru gitmesi beklenecektir.

- **Kur Rejimleri ve Müdahaleler:** Ülkede uygulanan kur rejimi çerçevesinde Merkez Bankaları'nın kur belirleme ve/veya gerektiğinde döviz kuruna müdahale etme yetki ve gücü bulunmaktadır. Merkez Bankaları döviz alım ve satımında bulunarak döviz kurlarını yönlendirebilirler. Dolayısıyla merkez bankası politikalarının doğru okunması ve döviz rezervlerinin dikkatle takibi gerekir.

- **Vadeli Döviz Alım-Satımları:** Vadeli kurlar ve vadeli döviz kontratlarının fiyatlarındaki hareketler döviz kurlarının gelecekte izleyeceği seyre ilişkin beklentiyi yansıtması açısından dikkatle takip edilmelidir. Ayrıca vadeli işlemlerin hacim ve yaygınlığı, hedge edilmiş pozisyonlar sebebiyle ülke döviz kuruna istikrar kazandırıcı bir unsurdur.

- **Güven Unsuru:** Döviz kurunun seyrini etkileyen en önemli etkenlerden birisi ülke parasına ve kurumlarına olan güvendir. Güvenin tesisi için önemli faktörlerden birisi politik istikrardır. Politik istikrarın olmadığı bir ülkenin para birimi ister istenmez zayıflayacaktır. Ülke içinde hükümete, merkez bankasına veya mali sisteme duyulan güvenin zayıflaması veya ekonominin geleceğine ilişkin beklentilerin kötüleşmesi gibi unsurlar da döviz kurlarını yukarı itici faktörlerdir.

Kur riskine maruz kalmak için bankanın mutlaka açık (kısa) pozisyonda olması yani döviz açığının bulunması şart olmayıp, bilânço içi veya bilânço dışı hesaplarda herhangi bir döviz cinsinden varlıklar ve vadeli alımlar veya borçlar ve

vadeli satımlar lehine oluşacak herhangi bir dengesizlik kur riski doğurmaktadır.(Altıntaş, 2006: 199).

2.6.1. Kur Riski Yönetimi

Kur riski yönetimi şirketlerin kredibilitesini arttırmakta ve daha düşük maliyetle borçlanmalarına olanak sağlamaktadır. Kur riski yönetiminde, şirketlerin türev ürünleri kullanması kur riskinin olumsuz etkilerinden korunabilmesi ve geleceğe dönük daha doğru fiyatlama yapabilmesi açısından önemlidir (Teker, Akçay, Akçay, 2008:206).

Kur riski için sermaye yükümlülüğü ya standart metoda göre, ya da kullanımına izin verilen içsel modellere dayanılarak hesaplanması gerekmektedir. piyasa riskinin ölçümünde içsel model kullanacak bankalarda, modelin, alım-satım portföyüyle sınırlı kalmaksızın, tüm bilanço ve bilânço dışı hesaplar için kur riskini de kavraması gerekmektedir. aşağıda kur riski sermaye yükümlülüğünün standart yöntem ve içsel modeller (VAR-RMD) yardımıyla hesaplanacaktır (Altıntaş, 2006: 215).

2.6.1.1. Standart Yöntem

Bu yönteme göre kur riski sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında;

- Bilânço içi döviz ve dövize endeksli hesaplar,
- Bilânço dışı vadeli döviz alım satımları,
- Yabancı para,
- Yabancı paraya endeksli gayri nakdi krediler göz önüne alınmaktadır.

Hesaplama gayri nakdi kredi ve yükümlülükler haricinde hayli sorumsuz olup, her bir döviz cinsi itibariyle kısa veya uzun pozisyonlar ayrı ayrı toplanmakta, mutlak olarak daha fazla olan pozisyon üzerinden %8 sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. Gayri nakdi kredi ve yükümlülüklerin taahhüt bacağı doğrudan kısa pozisyon olarak dikkate alınarak, bu pozisyonu dengelemek üzere, uzun pozisyonda yabancı para alacağı olarak gösterilecek gayri nakdi krediler için, banka

tarafından muhataba ödeme yapıldığında, kredi borçlusunca, bankaya döviz üzerinden ödeme yapılacağıının belgelenmesi veya teminat altına alınmış olması gerekmektedir. (Altıntaş, 2006: 215-216).

2.6.1.2 Riske Maruz Değer Yöntemi

Riske maruz değer belirli bir zaman diliminde, belirli bir güven düzeyinde ortaya çıkması beklenen maksimum kayıptır.

Bankalar kur riski sermaye yükümlülüğünü, denetim otoritesince, kullanımına izin veren bir içsel model çerçevesinde, piyasa riski kapsamında riske maruz değer yöntemiyle hesaplayabilirler (Altıntaş, 2006: 219).

Riske maruz değer hesaplamasında genel olarak üç yaklaşım benimsenmektedir. Bunlar (Babuşçu, 2005: 83):

- Parametrik Yöntem: Bu yöntemde taşınan alım-satım portföyünün değerini etkileyen parametreler belirlenmekte ve bunlarda belirli bir olasılık dâhilinde meydana gelebilecek dalgalanmalardan yola çıkarak portföyündeki değer kaybı hesaplanmaktadır. Hesaplanan RMD rakamları, elde tutma süresi, yatırım enstrümanlarının volatilitesi ve güven aralığına bağlı olarak büyük değişiklikler gösterebilmektedir. Bu varsayımlarla eldeki portföyün RMD değeri doğrudan ilgili risk faktörlerinin volatilitesi ve korelasyonlarından hesaplanabilmektedir.

- Monte Carlo Simülasyon Yöntemi: Bu yöntem belli bir dönem için portföyün olası kâr ve zararlarını gösterecek olan histogramın tesadüfü olarak belirlenebilmesi için kullanılmaktadır.

- Tarihsel Benzetim Yöntemi: Bu yöntemler içerisinde en basit olan yöntemdir. Bu yöntemde tarihin aynen gelecekte tekrar edeceği varsayımı kullanılmaktadır. Yöntemde en az bir yıl olmak üzere seçilen bir zaman dilimi boyunca gerçekleşmiş günlük fiyat hareketleri alınarak portföy fiyatlandırması

yapılarak ve bir değer dağılımı oluşturulmaktadır. Bu dağılımda ki %1' e denk gelen gözlem RMD dir.

2.6.2. Kur Riski Yönetiminde Kullanılan Teknikler

Kur riski yönetiminde kullanılan teknikleri dört ana grupta belirtmek mümkündür.

2.6.2.1 Döviz Swap'ı

İki tarafın, iki ayrı para birimi üzerinden mevcut veya alacağı tahmin edilen borçlarını veya alacaklarını değiştirmeye razı olmaları şeklinde tanımlanabilir. Başka bir deyişe, para swap'ı farklı paralardan oluşan aynı büyüklükteki, iki ayrı paranın, vade tarihinde orijinal para birimleri üzerinden ve daha önce üzerinde anlaşılmış belirli bir kur hesabıyla geri ödenmek üzere değiştirilmesidir (Ceylan, 2002: 256).

Faiz swap'ı ile döviz swap'ı arasındaki en önemli fark, döviz swap'ında anaparanın taraflar arasında el değiştirmesinden kaynaklanmaktadır.

İşlem üç aşamalı bir süreçten oluşmaktadır. İlk aşamada, iki taraf anaparaları anlaştıkları kur üzerinden değiştirmektedirler. İkinci aşamada, faizlerin swap süresi içinde periyodik olarak ödenmesi (ya da değiştirilmesi) yapılmaktadır. Üçüncü aşamada ise, taraflar vade sonunda anaparalarını birbirlerine iade etmektedirler (Başcı, 2003: 27).

Döviz swaplarının genel kullanım amaçları ise aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Mengütürk, 1995: 110):

- Bazı kurum ve kuruluşlar borç ve alacaklarından dolayı yabancı para akışı sorunuyla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bir para biriminin uzun dönemli riskini minimum kılabilme ya da azaltmak için aynı para biriminden karşıt olarak para akışı sağlamak gerekmektedir. Döviz swapları işte bu para akışlarının sağlanmasında firmaya yardımcı olarak döviz riski yönetimi sağlamaktadır (Seyidoğlu, 1997: 306).

- Döviz swapı herhangi bir para biriminden sağlanan fonun istenilen para birimine dönüştürülmesini sağlar. Ayrıca borçlular bu sayede fon maliyetlerini düşürerek düşük fon temin edebilmektedirler.

- Bazı ülkelerde tahvil piyasalarından borçlanmaları artırmak isteyenlere karşı yasal sınırlar bulunabilmektedir. Bu tip sınırlamalarla döviz swapı istenilen para birimine kolayca değiştirilebilmektedir.

- Uluslararası şubelere sahip firmalar şubelerdeki atıl fonları kullanmak amacıyla döviz swapları kullanabilmektedir.

ÖRNEK 7: A işletmesi yıllık %4 faiz oranından 1 milyon \$ borçlanmıştır. B işletmesi ise, spot kur olan \$ / € =1,60'dan ve yıllık %6 faiz oranından 1 milyon dolar karşılığı olarak 1,6 milyon € borçlanmıştır. Her iki taraf da, anaparalarını 1 yıl vadeli ve faiz ödemesiz swap yapmak istemektedir. Buna göre swap kurunu bulunuz(Akgüç,1998:711).

$$\text{Swap kur} = \frac{S + \frac{S \times i_b \times T}{360 \times 100}}{1 + \frac{i_a \times T}{360 \times 100}}$$

S : Spot kur

i_b : Baz paranın yıllık faiz oranı

T : Swap vadesi

i_a : Kotasyonda birinci paranın faiz oranı

$$\text{Swap kur} = \frac{1.60 + \frac{1.60 \times 6 \times 360}{360 \times 100}}{1 + \frac{4 \times 360}{360 \times 100}} = 1.6308$$

Örnekteki A işletmesi, swap süresinin sonunda B işletmesine 1 milyon \$ karşılığı olarak 1.630.800 € ödeyecektir.

2.6.2.2. Döviz Opsiyonu

Döviz opsiyonları, yabancı paraları, önceden belirlenmiş bir fiyat üzerinden gelecekteki bir tarihte satın alma veya satma hakkıdır. Döviz opsiyonları, vadeli işlemlere oranla daha esnek olan alım-satım yükümlülüğü yerine, alım-satım hakkı tanıyan işlemlerdir (Ceylan, 2002: 332).

Forward sözleşmelerde tarafların hem alıcı hem de satıcı olarak belirli yükümlülüklerine karşın, satım opsiyonu alıcısı dövizin değer kazanması durumunda elindeki opsiyonu kullanmama ve dövizleri daha iyi fiyatlarla satma imkânına sahiptir. Bundan dolayı opsiyonlar, yatırımcılara riskten korumanın yanı sıra döviz kazancı yaratma olanağı da sağlamaktadır.

Örneğin; bir bankanın dolar pozisyonunun açık olduğunu, buna mukabil euro pozisyonunda fazlalık olduğunu ve bankanın önümüzdeki üç ay içinde euro / dolar paritesinin yükselmesinden endişe ettiğini varsayalım. Bu halde bankanın yapması gereken üç ay sonra bugünkü spot pariteden euro satıp dolar satın alma hakkı veren bir opsiyon satın alması ve eğer parite yükselirse bu opsiyonu kullanıp, opsiyon yazıcısından piyasa fiyatının altında bir fiyatta dolar satın almaktır. eğer paritenin üç ay sonra ulaşacağı değer bugünkü spot değerinin altında olursa, bu halde opsiyon kullanılmayacak, ödenen opsiyon primi ise gerçekleşmeyen bir risk için ödenen sigorta primi gibi mütalaa edilecektir (Altıntaş, 2006: 233).

2.6.2.3. Vadeli Döviz İşlemleri

Dövizin ulusal para karşılığında gelecekte belirli bir tarihte teslim edilmek şartıyla alımı ve satımı için bugünden yapılan sözleşmelere denir (Ceylan, 2002: 381).

Bu işlemler, kişilere ileriki bir tarihte bugünden döviz kuru garantisini sağlamakta olup bu sözleşmeler üç, altı, dokuz ay gibi süreleri kapsamaktadır.

Vadeli döviz işlemlerinde uygulanan kurlara vadeli teslim kuru denir. Bu kurlar cari kuralardan farklıdır. Vadeli döviz kurları, genellikle cari kurlarla karşılaştırılmalı olarak verilir. Eğer vadeli kur, cari kurdan yüksekse aradaki farka forward primi denir. Eğer vadeli kur cari kurdan düşükse aradaki farka forward kur iskontosu denir (Ceylan, 2002: 382).

ÖRNEK 8: İngiliz sterlini için cari kur 1.50 dolar iken, üç aylık kur 1.55 dolar olsun. Bu durumda kur primini bulunuz(Ceylan,2002:382).

$$\text{Forward kur primi} = \frac{\text{FR} - \text{SR}}{\text{SR}} \times \frac{12}{n}$$

FR : Forward kur

SR : Spot kur

n : Vade

$$\text{Forward kur primi} = \frac{1.55 - 1.50}{1.50} \times \frac{12}{3}$$

$$\text{Forward kur primi} = \%13.33$$

Örneğin bir A malının ithalat için sipariş verilme anından ödeme yapılma anına kadar geçen süre içerisinde döviz kurlarında oluşabilecek artış bu malın maliyetinde yükselişe neden olacaktır. Böyle bir durumda malın satışından elde edilecek kârda azalış yaşanabileceği gibi zarara geçiş de gündeme gelebilmektedir ve yine bir ihracatçı siparişin alınmasıyla, ödemenin yapılacağı süre içerisinde döviz kurlarında yaşanabilecek herhangi bir düşüş durumunda zarar edebilmektedir. Bundan dolayı hem ihracatçılar hem de ithalatçıların karşılaştıkları kur riskine karşı korunmanın en kolay yolu vadeli döviz sözleşmeleri olmaktadır.

2.6.2.4.Döviz Gelecek Sözleşmeleri

Döviz gelecek sözleşmeleri, belli bir dövizin, belirlenmiş sabit bir miktarının, başka bir döviz karşılığında, ileri bir tarihte, daha önceden belirlenmiş bir kurdan teslim edilmesi veya teslim alınmasını içeren sözleşmeler olarak tanımlanmaktadır. Döviz gelecek sözleşmeleri;

- Organize borsalarda alınıp satılır,
- Miktar ve vade açısından standart özellikler taşırlar.

Takas merkezi dövizin istenilen ülkede teslimi sorumluluğunu üstlenmiştir ve alıcı ile satıcılar marjin sistemine tabidirler, alım-satım işlemi sesli pazarlık (open out-cry) yöntemi ile yapılır

ÖRNEK 9: Bir yatırımcı, Japon yeni üzerinden döviz gelecek sözleşmesi satın almak istemektedir. Böylece yatırımcı, Mayıs ayında vadesi Aralık ayında dolacak olan gelecek sözleşmesini 1 Yen=0,4342 cent'ten satın almıştır. Sözleşmenin toplam değeri (12.5 milyon×0.004342) 54.275 dolardır. Varsayalım ki; yen, dolar karşısında değer kazandı ve bir yen 0.4530 cent'ten işlem görmeye başladı. Bu durumda yatırımcının döviz gelecek sözleşmesinin değeri (12.5 milyon ×0.004530) 56.625 dolar olacaktır. Böylece, sözleşmenin değeri (56.625- 54.275) 2.350 dolar artış gösterecektir.

2.6.2.5. Taban – Tavan Anlaşmaları

Bu anlaşmalar genelde faiz işlemlerinde kullanılmasına rağmen, döviz işlemlerinde de kullanılmaktadır. Kurun artması ihtimalinde kurun artışı için bir sınır koymak suretiyle ve prim karşılığında, işletme kur artsa bile yükümlülüğünü bu kurda yerine getirebilecektir. Bu döviz tavan anlaşmasıdır. İşletme döviz alacağına, kurun düşeceği ihtimaline karşı kur düşüşüne karşı prim karşılığında alt sınırdan işlem yapma imkânı elde etmesi de taban anlaşmasıdır. Ayrıca işletme taban-tavan anlaşması ile faize karşı önlem olarak döviz alacaklarına karşı faizle yerli para üzerinden işlem yapabilir. Türk işletmeleri üzerine yapılan araştırmalarda kur riski yönetiminde yeterince sık kullanılmadığı ortaya çıkmıştır.(Yıldırım, Tanyeri,2006:134-135).

2.7. Bankalarda Sermayenin Yeri

Sermaye, tüm işletmeler açısından önem arz eden bir kavramdır. İşletmeler, aktiflerin finansmanında sermayeden yararlanırlarken; aynı zamanda sermaye, işletmenin sahipliğini de temsil etmektedir. Bir işletmenin sermaye yapısı içerisinde

yabancı kaynakların payı fazla, öz sermayenin payı az ise, bu işletme üzerinde alacaklıların etkisi daha fazladır. Tersine bir durumda ise, işletme ortaklarının etkisi daha fazla olmaktadır. Bankalar da ticari birer işletme olduklarından dolayı, bankalar içinde ‘Sermaye’ kavramı önem arz etmektedir.

Bankaların kaynak yapıları ile varlık yapıları uyumlu olmalıdır. Örneğin, kaynak kısa süreli iken, verilen kredinin süresi uzun ise, sorun yaşanabilir. Sermaye, bankaya bankanın karşılaştığı risklerin gerçekleşmesi durumunda müşterilerin uğrayacağı zararı karşılamada güvence sağlamaktadır.

Finans sisteminin karşılaştığı krizler, ülkelerdeki bankaların sermaye yeterliliği sorununun tekrar ele alınması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Yeni yaklaşımın üç temel noktası bulunmaktadır. Bunlar;

1. Asgari sermaye yeterliliği,
2. Sermaye yeterliliğinin denetimi
3. Piyasa disiplini’dir.

Asgari sermaye gerekliliği konusunda Komite, Basel Uzlaşısı’nın bazı bölümlerinde değişikliğe gitmiş, özellikle bankaların risk profilinin daha detaylı olarak tanımlanması gereği üzerinde durmuştur. (<http://www.tbb.org.tr> , 02.01.08).

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu} = \frac{\text{Sermaye Toplamı}}{(\text{Kredi} + \text{Piyasa} + \text{Faaliyet Riski})}$$

Bu oranın minimum %8 bulunması gerekmektedir. Türkiye’de bankalarda belirlenen % oranındaki sermaye yeterliliği düzeyi tüm bankalar için %12’ye yükseltilmesi hedeflenmektedir. Sermaye yeterliliği düzeyi %12’nin altında bulunan bankaların büyüme stratejilerine BDDK tarafından onay verilmeyecektir.

Sermaye yeterliliği denetiminde ise, denetimin bankaların sermaye profili ve risk stratejileri ise uyumlu olmasını sağlayacak şekilde yapılması gerekmektedir. Bu

yapılan denetim sayesinde, banka sermayesinin yetersiz kalması ve bankaların riskler karşısında olumsuzluğa düşmesi durumunda erken müdahale edilmektedir.

Piyasa disiplininde ise, bir bankanın diğer piyasa katılımcıları tarafından durumu değerlendirilmektedir. Böyle bir değerlendirme süreci ancak doğru ve kesin bilgilerle gerçekleştirilebileceği için bilgiler zamanında ve doğru olarak verilmelidir.

Bankalar için borç, öz sermayeye göre daha ucuz bir kaynaktır. Vadesiz veya çok değişik vadelerde, değişik para birimleri üzerinden ve değişik enstrümanlarla borçlanmak mümkün olduğundan, risk olarak borcun maliyetini daha da düşürmek mümkündür (Altıntaş, 2006: 53).

Aşırı risk taşıyan ülkelerde tüm riskleri asgari düzeye tutabilmek için sermaye yeterliliği oranının yüksek olması gerekmektedir.

BDDK tarafından hazırlanan rapora göre Türkiye’de bankalar sermaye yeterliliği açısından %17.2 ile Basel II kriterlerine uygun durumda bulunmaktadır (<http://www.kobifinans.com.tr> , 02.01.08).

2.8. BASEL I Uzlaşısı (Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı) ve Özellikleri

Dünya ekonomisi, 1980’li yıllarda başlayan ve 1990’lı yıllarda hızlanan bir küreselleşme sürecine girmiştir. Küreselleşmenin, özellikle gelişmiş ülkelerde uygulamaya konulan liberal iktisat politikaları ve bilişim/iletişim teknolojisi alanlarında kaydedilen ilerlemelerin etkisiyle hızlandığı kabul edilmektedir. Liberal iktisat politikaları ve teknoloji alanında yaşanan atılımlar, reel sektör firmalarını daha rekabetçi bir yapıya zorladığı gibi finans sektörü üzerinde de önemli etkide bulunmuştur (Saygılı, Yayla, 2004:1).

Denetim otoriteleri riske dayalı sermaye yeterliliği düzenlemeleri ve risk odaklı denetim sistemlerini oluşturmak üzere; ülkelerin merkez bankalarının bir araya gelerek; dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere, 1974

yılında BIS (Bank for International Settlements) bünyesinde "BASEL Komitesi"ni oluşturmuşlardır.

Basel I, 1988 yılında Basel Komitesi tarafından ortaya atılmıştır. Basel-I'de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan '%0, %10, %20, %50 ve %100' katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Basel komitesi, beş farklı risk ağırlığı belirlemiş ve bankaların aktiflerini bu belirlenen ağırlıklara tabi tutarak sermaye ile ilişkilendirmiştir. Beş farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel-I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulanmaktadır.

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Öz sermaye}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlık ve Gayri Nakdi Krediler}}$$

Bu oran, Basel I standartlarına göre %8 olarak kabul edilmiş olup öz sermayenin içerisinde aşağıdaki sermaye miktarları bulunmaktadır (Atiker, 2005: 2).

1. Ana sermaye (Ödenmiş sermaye + dağıtılmamış kârlar)
2. Katkı sermaye (Karşılıklar + rezervler + fonlar)
3. Üçüncü kuşak sermaye (Sermaye benzeri krediler)
4. Sermayeden indirilen değerler (Aktifleştirilmiş giderler + mali iştirakler)

Öz sermaye kalemi, ilk 3 kalemin toplamından dördüncü kalem düşülerek bulunur.

Tablo 10. Basel I'e göre Risk Ağırlıkları ve Risk Grupları

BASEL	I
VARLIKLAR	RİSK AĞIRLIĞI
Ana Sermaye	%0
Katkı Sermaye	%20
Üçüncü Kuşak Sermaye	%50
Sermayeden İndirilen Değerler	%100

Kaynak: (Atiker, 2005: 2).

1988 yılında kabul edilen Basel I standartlarını Türkiye de bu tarihte imzalamış ve kabul etmiştir. Ancak Türkiye bu standardı kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur. Türkiye sermaye yeterlilik rasyosu olarak aşağıdaki standartları uygulamıştır(<http://www.kto.org.tr> ,03.01.08).

- 1989 yılında %5'i,
- 1990 yılında %6'yı,
- 1991 yılında %7'yi,
- 1998 yılında %8'i uygulamıştır.

Basel I'in içeriğinin karmaşık olmaması gelişmekte olan ülkeler tarafından kolay benimsenmesine ve uygulanmasına neden olmuştur. İçeriğinin kapsamlı olmaması, basit olmasından dolayı ile, gelişmiş ülkeler tarafından bazı eleştirilere maruz kalmıştır.

Basel I, sermaye yeterliliği konusunda belirli bir standart getirmiş olmakla birlikte belli başlı noktalarda eleştiriye de uğramıştır. Bu eleştirileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (Babuşcu, 2005: 262).

- Bankacılık risklerini gerçekçi bir şekilde ölçmemesi,
- Kredi riskinin ayrıştırılmasının sınırlı olması: Basel I, tüm kredi risklerini 5 risk ağırlığına bölmektedir. (Her sınıfa karşılık gelen risk %0, %20, %50, %100 katsayıları ile çarpılması sonucu hesaplanabilmektedir.)

- Kredi riskinin statik ölçümü: Sermaye yeterlilik rasyosu için, kritik değer olarak belirlenen %8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dâhil kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik göstermektedir.

- Vadenin dikkate alınmaması: Vade, önemli bir risk faktörü olmasına karşın, dikkate alınmamaktadır.

- Karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemesi.

- BASEL I'de "OECD kulüp kuralı" şeklinde tanımlanmış olan uygulamaya göre OECD'ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, aynı üye ülkelerin bankalarına, borç altına girmeleri durumunda %20 risk ağırlığı verilmektedir. Fakat OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk öngörülmüştür.

Sonuç olarak; Basel I, başlangıçta uluslar arası aktif bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesi için dizayn edilmekle birlikte kısa sürede uluslar arası bir standart haline dönüşmüştür. Halihazırda yüzden fazla ülke sermaye yeterliliği hesaplamalarında Basel I uzlaşısını esas almıştır (Altıntaş, 2006: 63).

2.8.1. BASEL II Uzlaşısı (Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı) ve Özellikleri

Bugüne kadar kullanılan, Basel I, 1988 yılından itibaren uygulanıyor. Bu düzenlemeye göre, bankalar, her 100 liralık nakit kredinin geri ödenmemesi riskine karşı, ellerinde 8 lira sermaye tutmaktadırlar. Aslında, kredinin geri ödenmeme ihtimali, kime verildiği ile ilgilidir ancak mevcut uygulamada bankalar kredibilitesi çok yüksek veya çok düşük olan tüm işletmelere aynı yaklaşımı sergilemektedirler. Basel I, riski ayırtmamaktadır. Basel II, Basel I'in bu hesaplama yönteminin doğru ve net olmadığı fikrinden ortaya çıkmıştır.

Başka bir deyişe, Basel I'in uğradığı eleştiriler sonucu, bankaların risk ölçümlerinin daha sağlıklı yapılabilmesini sağlamak amacıyla Basel II ortaya çıkmıştır.

Basel I olarak ifade edilen ilk uzlaşıda piyasa ve kredi riski temel alınırken, Basel II'de piyasa riski aynen hesaplanmakta birlikte, kredi riskinin hesaplanması farklılaştırılmış ve bu iki risk grubunun yan yanına bir de operasyonel risk kavramı

eklenmiştir. Basel II ile birlikte beklenen riskler için karşılık ayrılmasına ilave olarak beklenmeyen riskler için de asgari sermaye ayrılması öngörülmüştür.(Atiker, 2005: 2).

Başka bir deyişle, bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran bir düzenleme olan Basel II, 2007 yılının başında Avrupa birliği ve G-10 ülkelerinde 2008 yılının başından itibaren ise Türkiye’de uygulanacaktır.

Basel II standartlarına göre hesaplanması gereken ‘Sermaye Yeterlilik Rasyosu’ aşağıdaki gibidir:

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu} = \frac{\text{Öz Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Operasyonel Risk} + \text{Piyasa Riski}}$$

Kredi Riski: Bankaların kısa ve orta vadede verdikleri kredilerin, hiç ödenmemesi veya zamanında ödenememesi sonucunda bankanın uğrayacağı zararı göstermektedir.

Operasyonel Risk: Basel II uzlaşısında bu risk, yetersiz veya başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemlerden veya dışsal olaylardan kaynaklanan kayıp riski olarak tanımlanmaktadır (Altıntaş, 2006: 461). Bu riskin ölçülmesinde büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Piyasa Riski: Finansal piyasalarda faiz oranı ve döviz kurlarında meydana gelen değişimler sonucunda bankanın sermaye kaybı veya zarar etmesi anlamına gelmektedir.

Basel II standartlarını ise şu şekilde belirtmek mümkündür (<http://www.atonet.org.tr>,03.01.08).

- Bankaların kredi kriterlerinde risk yönetimini ön plana çıkartmak,

- Risk odaklı kredi yönetimi yerine risk odaklı kredi fiyatlamasını geçirmek,
- Kredi kullanan işletmelerin taşıdıkları riskler ve teminat türlerine göre kredi fiyatları belirlenecektir.
- Riskler 2 grup halinde işletmenin risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi olarak değerlendirilecektir.

Basel II içerisinde Sermaye Yükümlülüğünün hesaplanması, karşılaşılan risklerin yönetimi, sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi yer almaktadır.

Basel II'nin Basel I'den başlıca farklılıklarını şöyle sıralamak mümkündür(BDDK Araştırma Raporu, 2005: 2):

- Basel-I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “külüp kuralı (club rule)” Basel-II ile birlikte kaldırılmaktadır.

- Basel I'de 5 ayrı risk grubu oluşturulurken, Basel II'de en önemli değişiklik esasen risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşlarının kullanılmasıdır. Bu kuruluşların ülkelere, bankalara ve firmalara verdikleri notlar bankanın sermaye yükümlülüğünü belirlemede ciddi önem arz etmektedir(<http://www.kobifinans.com.tr> ,24.02.08).

- Basel-II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel-II'de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (ör. Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

Başka bir deyişle; Basel II ' de Kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Derecelendirme firmanın riskliliğinin belirlendiği nottur. İyi derecelendirme notu almış firmalar için daha düşük fiyatlarla kredi alma imkanına sahip olacaktır.İyi derecelendirme notu için; finansal faktörler ile birlikte diğer etkenlerden yönetim ve organizasyon yapısı,

ürün/hizmet gelişimi, pazar payı, müşteriler, tedarikçiler, finansal performans ve mali tabloların şeffaflığı önem kazanacaktır(<http://ariciymm.com> ,24.02.08).

- Basel-I’de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel-II’de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel-II’de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (örneğin zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.

- Basel-II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.

- Basel-II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel-II’ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel-I’de yer almamaktadır.

Standart çerçevesinde bankalar kredi verdiği firmaların taşıdığı riskleri ölçümleyebilmek için, işletmelere derecelendirme notu verecekler. Derecelendirme notuna etki eden faktörlerden birincisi işlemenin finansal verileri diğeri ise firmanın niteliksel faktörleridir. Finansal veriler hepimizin bildiği gibi firmaların bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu gibi verileri ile finansal analizlerinin yapılması sonucu elde edilecektir. Niteliksel veriler ise yöneticilerin ve ortakların geçmişleri, firmanın pazar payı, dış ticaret kapasitesi gibi unsurlarının değerlendirilmesi sonucu elde edilecektir (<http://www.alto.org.tr> ,03.01.08).

Standartlar uyarınca bankalar kredi talebinde bulunan kuruluşları ikiye guruba ayıracaklardır.

Bir bankadan kullandıkları kredi tutarı

- 1 Milyon Euro'nun altında bulunan işletmeler o bankanın perakende portföyünde ,

- 1 Milyon Euro'nun üzerinde bulunanlar ise Kurumsal portföyde değerlendirilecektir.

İşletmeler içerisinde bulunduğu portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Kurumsal portföy içindeki işletmeler dış derecelendirme kuruluşları tarafından değerlendirmeye tabi tutulacak olup bu işletmelerin kredi maliyetleri daha yüksek olacaktır.

Bankaların KOBİ'leri nasıl yeniden değerlendireceği konusundaki değişiklikler arasında aşağıdaki maddeler bulunmaktadır: (<http://www.iesob.org.tr>,23.02.08).

- İç Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Internal Ratings Based Approach) kullanan bankaların 50 milyon €'ya kadar yıllık cirosu olan KOBİ'lere kredi vermek için daha düşük bir sermaye şartı uygulamasına izin verilecek.

- Küçük işletmelere kredi verme işini havuz bazında gruplandıran ve yöneten bankalar bu varlıklara perakende kredi satışı olarak değerlendirebilecek ve böylelikle tercihlili bir risk-ağırlık eğrisinden faydalanabilecekler.

- Hali hazırdaki düzenlemelere göre daha geniş çaplı senet ve garanti seçeneğine izin verilecek, bu sayede bankaların bu türden teminatlı kredilerde tahsis edilmesi gereken sermaye miktarını düşürmesine imkan tanınacak. Bu durum, özellikle KOBİ kredi sektörüyle doğrudan ilişkilidir.

Basel II'nin işletmelere getireceği avantajlar şunlardır(<http://ariciymm.com>,24.02.08).

- İyi derecelendirmeye sahip firmalara diğer firmalara göre düşük maliyetli finansman avantajı
- Firmaların sermaye yapılarını güçlendirme fırsatı
- Finansal kurumlarca standart kriterlere göre objektif değerlendirme

- Kayıt dışılık önlenerek, artan şeffaflıkla birlikte adil rekabet ortamının sağlanması
- Uluslararası kabul görmüş mali tabloların üretilmesi ve uluslararası rekabet olanağının oluşması
- Firmalarda risk kültürünün oluşması, risklerin tanınması ve yönetilebilir hale gelmesi

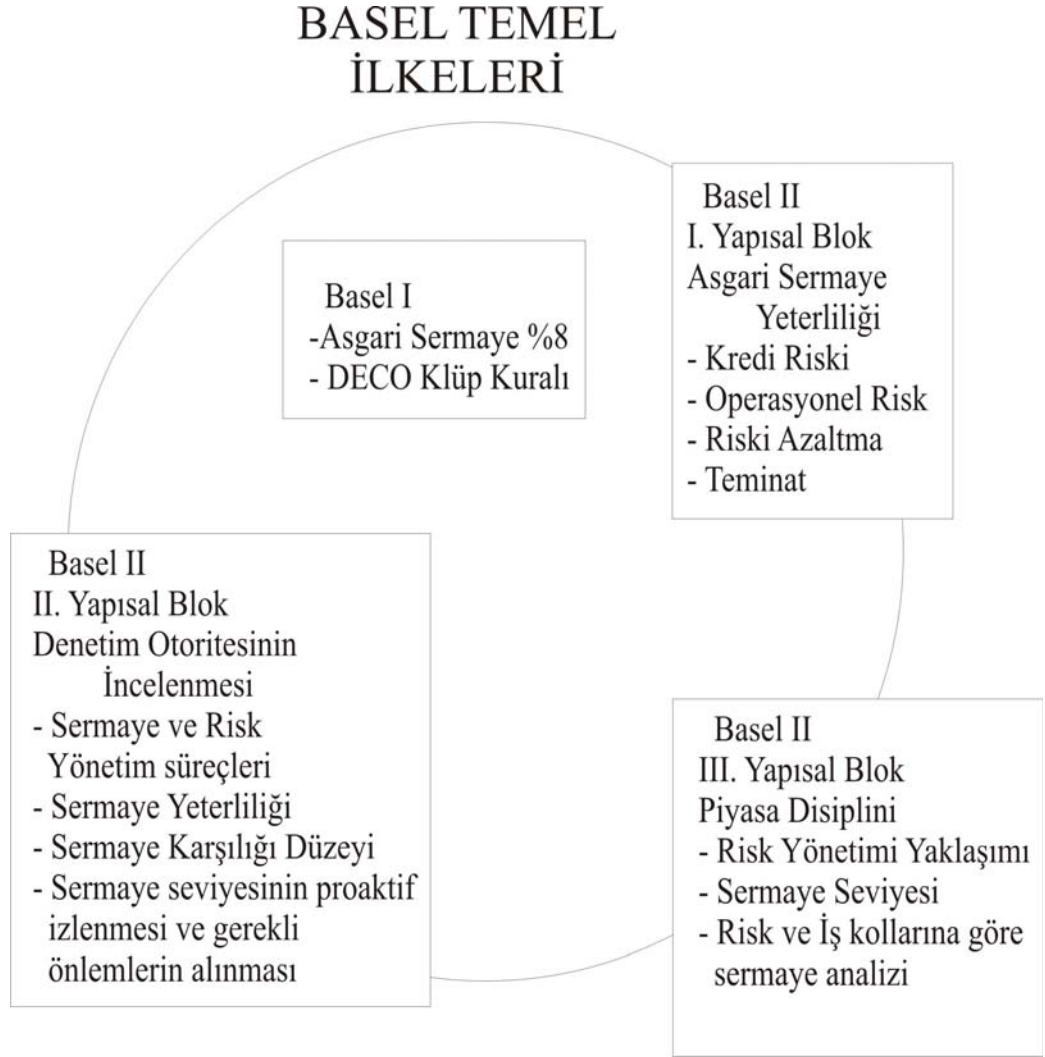
Basel II'nin yapısal bloklarına baktığımızda;

1. Yapısal Blok Asgari Sermaye Yeterliliği olmakla birlikte, bankanın karşılaşılabileceği risklere karşı elinde bulundurması gerekli olan asgari sermaye tutarına ilişkin bölümdür.

2. Yapısal Blok Denetim Otoritesinin İncelenmesi olmakla birlikte, Niteliksel değerlendirmenin yer aldığı bu bölümde bankaya ve denetçilere özel görevler yüklenmekte ve bu sayede bankanın iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu prensibin amacı bankaların doğru bir şekilde değerlendirilmiş risklerine karşılık tutmaları gereken sermayeyi belirleyecek birer içsel ölçüm ve derecelendirme yöntemine sahip olduklarından emin olabilmek, bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda, gözetim ve denetim otoritesinin erken müdahale edebilmesini sağlamaktır (<http://www.finansbilim.com> ,03.01.08).

3. Yapısal Blok Piyasa Disiplini olmakla birlikte kamuya açıklama yapma yoluyla bankaların kendileri ile ilgili tüm verileri zamanında ve doğru olarak açıklamasını sağlamayı hedeflemektedir.

Piyasa disiplini, bir bankanın sermayesinin yeterli düzeyde olmasında önemli rol oynamaktadır. Kamuoyu bilgilendirmeleri piyasa disiplinini arttırdığı gibi piyasa katılımcılarının bankanın sermaye yeterliliğini değerlendirmelerine de imkân tanımakta ve bunun yanında bankaların faaliyetlerini güvenilir, sağlam ve etkin şekilde yürütmeleri için teşvik sağlamaktadır (Erdönmez, 2000: 117).

Şekil 4. Basel I- Basel II İlişkisi

- Yapısal Blok, nicel (sayısal) değerlendirme yapılmasına ve riske daha duyarlı asgari sermaye şartlarının ortaya konulmasına ilişkindir.
- Yapısal Blok, niteleyici değerlendirmenin yer aldığı “güçlendirilmiş” denetim otoritesinin incelemesi sürecidir.
- Yapısal Blok, kamuya artan oranda açıklama yapma yoluyla piyasa disiplininin sağlanmasına ilişkin bölümdür.

Kredi riskinin hesaplanmasına 2 temel yöntem vardır. Bunlar; Standart yaklaşım (SY) veya Basitleştirilmiş standart yaklaşım (BSY) ile Temel içsel derecelendirme veya İleri düzey içsel derecelendirmedir. Mevzuata göre, kamu

menkul kıymetleri yüzde sıfır risk ağırlığına tabi iken, SY ve BSY'e göre hesaplamada artık derecelendirme kuruluşlarının verdiği nota bakıp, risk ağırlığının hesaplanması yapılacaktır. İçsel derecelendirme yaklaşımı ise bankalara kendi derecelendirme modellerini kullanma imkanı tanımaktadır. İçsel derecelendirme yöntemini gözden geçirmek ve onay vermek resmi otoritenin yetkisinde olduğu için, burada resmi otoriteye ciddi sorumluluk düşmektedir (Atiker, 2005: 2).

Tablo 11. Basel II Uygulama Takvimi

2004–2006 yılları arası	Basel II çalışmalarının devamı, ulusal tercihlerin belirlenmesi, Basel II standartlarının yasalaştırılması, bankaların Basel II'ye geçiş haritasının belirlenmesi
2006 yılı son dönemi	Standart ve temel içsel ölçüm yöntemlerinin G-10 ülkelerinde uygulamaya geçirilmesi
2007 yılı son dönemi	Gelişmiş içsel ölçüm yönteminin G-10 ülkelerinde uygulamaya geçirilmesi
2007 yılı sonrası	Basel II standartlarının diğer ülkelerde uygulamaya geçirilmesi

Kaynak: (www.tbb.org.tr ,02.03.08)

Basel I ve Basel II düzenlemeleri arasındaki temel farklar (Canbaş, Doğukanlı, 2007: 220):

- Basel I, tek tip risk ölçümüne odaklıdır. Basel II ise, bankaların dahili risk yönetim metodolojilerine, denetimlerine ve piyasa disiplinine dayalı bir yapı getirmektedir.
- Basel I düzenlemelerine göre, tüm kuruluşlar için tek tip model uygulanmaktadır. Basel II ise daha esnek bir uygulama sağlamaktadır.
- Basel I'de, risk temeline dayalı sermaye gereği yapısı mevcut iken, Basel II riske daha fazla duyarlıdır.

Basel II kapsamında kabul edilecek teminatlara baktığımızda (<http://www.sanalkampus.org> ,23.02.08);

Piyasada ağırlıklı olarak kullanılan teminatlardan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri yerine;

1. Nakit para
2. Altın
3. Ana endeksteki hisse senetleri
4. Mevduat ve mevduat sertifikası
5. Yatırım fonları
6. Borçlanma senetleri (değerlendirme notuna göre, değerlendirme notu yoksa; nakit ve bankalarca çıkartılmış).
7. Ana endeks dışında fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler
8. Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar.
9. Gayrimenkul ipoteği

2.10. BASEL II'ye Yönelik Hazırlıklar ve Eleştiriler

Basel I'den Basel II'ye geçiş için bazı hazırlıklar yapılmakta ve bazı eleştiriler gündeme gelmektedir.

2.10.1. Basel II'ye Yönelik Hazırlıklar

BDDK'nın Basel II'ye geçiş için yol haritasının mayıs 2005'de belirlemesi ile birlikte bankaların çalışmaları hız kazandı. 2001 yılında yaşanan krizden sonra bankalar, risk yönetimi ve iç denetim konularına öncelik vermeye başlamışlardır. Zaman içerisinde yetersiz kalan Basel I kriterlerinin yeri Basel II kriterleri ile doldurulmaya çalışılacaktır.

Bankalar, 2009'da ise gelişmiş yöntemlerle Basel II uygulamasına geçecek şekilde hazırlıklarına devam etmektedirler.

Basel-II'ye geçişe ilişkin yol haritasında yer alan hükümler çerçevesinde, şu ana kadar, üç adet komite ve çeşitli alt çalışma grupları tesis edilmiş, bankalardan periyodik olarak ilerleme anketleri talep edilmiş ve alınan bilgiler ışığında gelişme raporu hazırlanmıştır. Başta reel sektör ve KOBİ'ler olmak üzere, ilgili kesimlerin bilgilendirilmesi amacıyla 19 farklı ilde toplantılar düzenlenmiştir. Basel-II'ye yönelik çeşitli çalışma raporları yayımlanmış, Basel-II ve risk yönetimi konusunda düzenleme faaliyetleri gerçekleştirilmiş ve Basel-II'nin olası etkileri konusunda sayısal etki çalışmaları yapılmıştır (<http://www.gumrukportali.com> ,06.03.08).

2.10.2. Basel II'ye Yönelik Eleştiriler

Basel II uzlaşısının geliştirilmesinde 1997 yılında Güney Asya ülkelerine patlak veren krizlerde bu ülkelere aktarılan uluslar arası fonların oynadığı role bağlı olarak açığa çıkan uluslararası piyasalarda çalışan bankaların riske duyarlılıklarının artırılması ihtiyacı önemli rol oynamıştır. Bu çerçevede Basel II'ye yönetilen eleştirilerin başında, yeni uzlaşımın gelişmekte olan ülkelere fon akımını kısıtlayacağı ve gelişmekte olan ülkelerin borçlanma maliyetinin artacağı olmuştur. Daha sonra bu eleştirilere yeni uzlaşımın kriz olasılığını arttıracığı, bankaların kriz dönemlerinde izleyecekleri kredileme politikalarını daha da olumsuz etkileyerek krizin derinleşmesine neden olacağı, genelde reel sektörü özelde ise küçük orta boy işletmeleri olumsuz etkileyeceği türünden, bazıları çok da tutarlı olmayan bir dizi eleştiri daha eklemiştir. Eleştiriler arasında uzlaşımın teknik seviyesinin yüksek olduğu, yetişmiş eleman temininde güçlüklerle karşılaşılacağı türünden doğruluğu kuşku götürmeyen hususlar da bulunmaktadır(Altıntaş, 2006: 94).

2.11. BASEL II, Bankalar Ve Türkiye

2.11.1. Basel II ve Bankalar

Finansal istikrar güçlü ve sağlam finansal kurumlar, istikrarlı piyasalar anlamına gelir. Finansal istikrardan bahsedilmesi için parasal bir ekonomiden ve paranın ekonomide kullanıldığı bir ortamdan bahsedilmesi gerekmektedir(Özince,

TBB:1). Bankalar ise, finansal sistemin en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadırlar.

Bankalar mevduat toplar ve bu mevduatlarla kredi verirler. Vadesi geldiğinde de krediyi geri alır ve mevduatı sahibine geri verirler. Bu noktada, bankanın sahip olduğu sermaye, bankanın faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldığı risklerin gerçekleşmesi durumunda, müşterilerin karşılaşacakları kayıpların giderilmesinde bir güvence sağlar. Sermaye bankanın taşıdığı risklerle ne ölçüde iyi ilişkilendirilirse, bankanın mali yapısı o ölçüde güçlü ve güven verici olur (<http://www.kobifinans.com.tr>,28.01.08).

Türk bankacılık sektörü şu an itibarıyla tam olarak Basel-II'ye hazır olmamakla birlikte Basel-II'nin uygulanabilmesi yolunda önemli mesafe kaydedilmiştir ve mevcut eksikliklerin giderilmesi ve olası sorunların aşılması yönündeki çalışmalar devam etmektedir. BDDK bu konuda bankalar ve diğer ilgili taraflar ile yakın işbirliği içerisinde çalışmalarını devam ettirmektedir. Basel-II'ye geçişe ilişkin yol haritasının, bankaların da görüşü alınmak suretiyle kısa süre içerisinde kamuoyuna açıklanması planlanmaktadır. BDDK, Basel-II'yi uyulması gerekli şekli bir düzenleme ve bir hesaplama aracı olarak değil, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerini sağlamaya yönelik bir stratejinin temel yapıtaşı olarak görmektedir (BDDK Araştırma Dairesi, Ocak, 2005).

Basel Komitesi'nin çalışmaları temel olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturulmasına çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürünün bankacılık sistemini çok daha verimli hale getireceği, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapının oluşturulacağı, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorunun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebileceği öngörülmektedir. . Basel II düzenlemesi ile temel olarak risk duyarlılığı daha fazla olan ve daha esnek bir yapının oluşturulması, sermaye gereği hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması, düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun artırılması amaçlanmaktadır. (Özince, TBB: 2).

Başka bir deyişle, Basel II, bankaları risk ölçüm ve riskin yönetiminde gelişmiş teknikleri kullanma konusunda teşvik etmiştir.

BDDK, 8 Şubat 2001 tarihinde ‘Bankaların iç denetimi ve risk yönetimi sistemleri’ hakkında yönetmelik yayınlamıştır. Bunun yanında BDDK 2001 yılında Bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma programı’nı açıklamıştır. Bu programların amaçlarından biri Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra öz sermaye yapıları daha da zayıflayan özel bankaların güçlendirilemesi olmuştur. Bu amaçla bankalara vergi ve diğer konularda kolaylıklar sağlayan düzenlemeler yapılmış, BDDK her bankadan sermaye artırımını ve sermaye benzeri kredi temini konularında taahhüt mektupları almış, taahhütlerini yerine getiremeyen bankalar, TMSF kapsamına alınmıştır. Piyasa koşulları içinde iyileşme sağlanmaya çalışılsa da iç ve dış konjonktürde yaşanan gelişmeler sonucu banka öz sermayesi 2001 yılı eylül ayında %37.4 oranında gerilemiştir. Bu durum sonrasında BDK yeni çalışma yaparak, ‘Bankaların sermayelerinin güçlendirilmesi programı’nın tanıtım rehberini yayınlamıştır. BDDK, TBB ile bir komite oluşturarak Risk yönetim ve Gözetim teknikleri dairesi yetkililerinin katılımıyla Basel II yönlendirme komitesi oluşturmuştur. Mart 2003 tarihinden itibaren faaliyetlerini sürdürmekte olan bu komitenin en önemli çalışmaları Basel II’ye geçiş çalışmaları çerçevesinde Basel II’ye geçişe ilişkin yol haritası hazırlamış ve kamuoyuna açıklamıştır (TBB, Ankara: 17–19).

BDDK’nın Haziran / 2006’da yayınladığı Basel II Gelişme Raporu’nda belirtildiği üzere “Bankaların tamamına yakını kendi yol haritalarını hazırlamıştır. Hazırlanan banka içi yol haritalarının kapsam ve niteliği, banka türüne ve ölçeğine göre farklılık arz etmektedir.” Aynı raporda belirtildiği üzere Basel II’ye hazırlık sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin başında; risklerin gelişmiş matematiksel / istatistiksel metotlarla hesaplanmasına ilişkin yöntemlerin kullanılabilmesi için, yeterli sayıda ve istenilen kalitede verinin bulunmaması, bunların tek bir kaynaktan otomatik olarak temin edilememesi geliyor (<http://www.sas.com> ,28.01.08). BASEL-

II düzenlemelerine hazır olabilmek için, proaktif davranarak nerede eksikliklerin bulunduğu analiz edilmeli ve uyum planlarını hazırlamalıdır.

Risk yönetimi icradan bağımsız, Yönetim Kurulu'na bağlı bir fonksiyon olarak yapılanmıştır. Bankaların bünyesinde teftiş kurulundan bağımsız bir iç kontrol fonksiyonu oluşturulmuştur. Bankalarda risk yönetimi fonksiyonunu icra etmekte olan birimlerin temel görevleri risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve raporlanması şeklinde özetlenebilir. Risk yönetimi ve iç kontrol fonksiyonunun yürütülmesine ilişkin gerekli politika ve prosedürlerin oluşturulması yönünde bankalar çalışmalarını tamamlama sürecindedir. Bankalarda risk yönetimi ve iç denetim sistemleri için gerekli ve uygun insan kaynağı istihdam edilmiştir (Özince, TBB: 2).

Basel II düzenlemesinin bankalar üzerindeki temel etkilerine bakıldığında; düzenleme, borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artmasına paralel olarak zaman içinde kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini desteklemektedir. Bu düzenleme, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de farklı olacaktır. Bu konuda en çarpıcı örnek ülkemiz ile ilgidir. Türkiye gibi OECD üyesi olma avantajını kaybedecek olan ülkelerde bankacılık sektöründe sermaye gereklerini artıracaktır. Hâlihazırda, OECD ülkesi olmamız sayesinde, Hazine tahvillerinin bilançolardaki risk ağırlığı yüzde 0'dır. Basel II bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. Yeni düzenleme ile kredi ve faaliyet riskleri için öngördüğü gelişmiş metotların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır. Türkiye'de bankalar tarafından standart yaklaşım uyguladığında tüm firmalar yüzde 100 risk ağırlıklandırılmasına tabi olacak oysa bunu hak etmeyen firmalar için dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalarca daha düşük risk ağırlığı kullanılacak ve böylece bu bankalar standart yaklaşım kullanan bankalara göre önemli avantaj elde edeceklerdir (Özince, TBB: 4).

Basel II ile birlikte yeni risk yönetim anlayışı yerleşecek ve bankalardan kredi kullanan müşterilere de bu anlayış yansıtacaktır.

Basel II iyi derecelendirme sistemlerine çok fazla odaklanmaktadır. Standart yaklaşımda kurumsal portföydeki firmaların (Kurumsal KOBİ'ler dahil) bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirilmesi, perakende portföyde yer alan firmaların ise derecelendirilmeyip sabit bir oranla değerlendirilmesi öngörülmektedir. Daha gelişmiş yaklaşımlara bakıldığında ise; bankaların bunun yerine, özellikle kredileriyle ilgili kendi derecelendirme sistemlerine sahip olmaları gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda her bankanın ilerdeki yıllarda kendi derecelendirme sistemini kurması ve kullanması beklenmektedir (Özince, TBB: 4).

Sonuç olarak, artan rekabet koşullarında artış gösteren riskler olumsuz gelişmelere neden olmuş ve bankacılık faaliyetlerini düzenleyen denetim altına alan bir kurumun oluşmasını gerekli kılmıştır. Ve bunun sonucu olarak basel komitesi kurulmuş ve bu konulara olabildiğince aktif çözümler getirilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de de bankalar Basel I'in eksikliklerini gidermek amacıyla oluşturulan ve riskleri daha detaylı olarak inceleyip ölçebilen Basel II'ye uyum çalışmalarını sürdürmektedirler.

Basel II sürecinin Türk Bankacılık Sektörüne muhtemel etkileri aşağıdaki şekilde maddeler halinde bir arada görmek de mümkündür (<http://www.emakale.com>, 07.03.08):

- Basel-II daha etkin ve disipline edilmiş bir Bankacılık sistemini beraberinde getirecektir.
- Risk yönetiminin etkin bir şekilde uygulanmasına katkı sağlayarak, çağdaş risk yönetimi tekniklerini geliştirecektir.
- Basel II sürecinde ülke risk ağırlığı %20'den %100'e çıkacağından 2004 yıl sonu itibariyle yurtdışından 18.4 mia USD kredi kullanmış olan Türk Bankalarının dışarıdan sağlayacakları sendikasyon kredilerinin faizinde artış, miktarında ise düşüş yaşanacaktır.
- Basel II ile birlikte ülke risk ağırlığının %100 olması sebebiyle hazine tarafından ihraç edilen aynı risk ağırlığına sahip tahvil, bono, eurobond ve diğer

borçlanma senetlerine yatırım yapan yerli ve yabancı bankalara asgari %8 oranında sermaye yükümlülüğünü de beraberinde getirecektir.

- Etkin bir risk yönetimi anlayışı çerçevesinde “Risk Odaklı Denetim” sürecine katkı sağlayarak bankaların sağlıklı büyümesine yardımcı olacaktır. Bu anlamda toplam risk faktörleri içinde %20’lik bir ağırlığa sahip olan iç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliği de son derece önem kazanacaktır.

- Basel II kararları; etkin risk yönetimi ve iç kontrol sisteminin yerleşmesiyle birlikte bankalarımızda “Kurum İçi Risk/Kontrol Kültürü”nün oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır.

- Basel II hükümleri kapsamında etkin bir risk yönetimi uygulaması ancak güçlü bir özkaynak yapısı ile mümkün olacağından bankaların sermaye gereksinimleri de artacaktır. Basel II’ye uyum sürecinde zorluk yaşayan, adapte olamayan bankaların konsolidesi ya da tasfiyesi yanında finansal yapısını güçlendirmeyi planlayan bankaların bu konuda bir adım önde ve sermaye yapıları çok daha güçlü olan yabancı bankalarla birleşme sürecini de hızlandıracaktır.

- Bankaların maruz kaldıkları risklere duyarlı bir sermaye yeterliliği ihtiyacını beraberinde getirecektir.

- Bankaların pazarlama, operasyon ve tahsis grupları arasındaki “Kuvvetler Ayrılığı Prensipleri” daha etkin şekilde kullanılacaktır.

- Bankalardaki organizasyonel yapılar ve örgüt şemaları Basel II’ye uygun hale getirilecektir.

- Bankaların aracılık fonksiyonlarının daha etkin bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

- Kredi ve operasyonel risk yaklaşımlarının gözden geçirilerek özellikle de operasyonel risk ölçümleri ile bankaların oluşturulmasında en fazla zorlandıkları operasyonel risk veri tabanı üzerinde yoğunlaşmalarını beraberinde getirecektir. Ayrıca her bankanın kendi yapısına uygun “Risk Göstergeleri Listesi”nin etkin bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayacaktır.

- Kredi vade yapısı önem kazanacak, vadeye daha az süresi kalmış krediler için diğerlerine göre daha az sermaye ayrılacaktır.

- Aktif-pasif yönetiminin etkin şekilde uygulanması suretiyle piyasa riski yönetimi ile arasındaki bağlantı ve bilgi akışı güçlü hale gelecektir.

- Bankaların kamuya açıklanması gereken bilgiler dolayısıyla piyasa disiplininin sağlanmasına katkı sağlayacaktır.
- Bankaların kriz yönetimine verdikleri önemi artıracak, çeşitli kriz senaryolarına uygun risk yönetimi anlayışını geliştirmelerine de yardımcı olacaktır.
- Basel-II kararları bankalardaki problemlerin etkin şekilde çözümlenmesine yönelik prosedürlerin gözden geçirilmesi ve çözüm odaklı düşünen insan kaynağına ve bilgi işlem alt yapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılması sonucunu ortaya çıkaracak, bu da bankalara kısa vadede ek bir yatırım maliyeti yükleyecektir.
- Bankaların risk iştahı ve risk algılamalarında önemli değişiklikleri beraberinde getirecektir.
- Bankalardaki teknolojik yeniliklerin asgari risk düzeyinde etkin şekilde kullanılması ve bu risklerin kontrol altına alınması daha da önem kazanacaktır.
- Bankaların ticari ve kurumsal nitelikteki müşterilerinin kurumsallaşma sürecinde olumlu bir gelişme yaşanmasına yardımcı olarak, bankaların aktif kalitesinin iyileştirilmesine destek olacaktır.
- Kurumsal krediler içinde KOBİ'lere ilişkin farklı risklerin gözönünde bulundurularak bu işletmelere kullandırılan kredilerin diğer büyük firma kredilerinden ayrılması ve büyük firmalara göre daha az sermaye ayrılmasını gündeme getirecektir.
- KOBİ'lere kullandırılan kredilerin risk ağırlıklarının ortaya çıkardığı etkilerin azaltılmasını teminen söz konusu krediler Parekende / Ticari Krediler kategorisinde değerlendirilecektir.
- Basel II kararlarının uygulanmaya başlamasıyla birlikte bankaların kullandıracağı kredilerin teminat ve risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetini etkileyeceğinden sözkonusu süreç, bankacılık sektörünü ve reel sektörü ciddi şekilde etkileyecektir. Bu aşamada kredili firmalara bağımsız denetim kuruluşları ve bankalar tarafından verilen derecelendirme notları önem kazanacak, ilgili firmanın derecelendirme notu düştükçe bankanın risk seviyesi de yükselecek, karşılık olarak daha çok sermaye ayrılması gerektiğinden kaynakların etkin şekilde kullanım sorununu ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla kredi notu düşük olan bir firmaya kullandırılacak kredinin maliyeti de artacaktır.

- Bankaların müşteri portföy tercihleri, kredibilitesi yüksek, derecelendirmesi iyi, sağlam firmalar yönünde değişecek, kredi derecelendirmesi iyi olan firmalara ortalama kredi faiz oranından daha düşük oranda kredi kullanılması söz konusu olabilecektir.

- Kredibilitesi yüksek, risk seviyesi ve maliyeti düşük kredili firmalara bankaların ilgisinin yoğunlaşması da, fiyatlama, itibar riski ve yasal sermaye arbitrajı açısından bankalar arası rekabeti daha da artıracaktır.

- Basel II hükümlerinin uygulanması ile birlikte bugüne kadar kredi teminatı olarak kabul edilen müşteri çek-senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletlerinin teminat değeri kalmayacaktır.

- Bankaların scoring, kredi tahsis ve fiyatlama sürecinin gözden geçirilerek daha efektif hale getirilmesine yardımcı olacaktır. Bununla birlikte Basel II sürecinde özellikle KOBİ'lerin mali verilerinin uluslararası muhasebe standartlarına uygun ve sağlıklı bir şekilde kayıt altına alınmasıyla bağlantılı olarak kredi değerlendirme sürecinde kısa vadede sorunlar yaşanabilecektir.

2000 ve 2001 krizlerinden en ağır şekilde etkilenen Türk Bankacılık sektörü kriz sonrasında yeniden yapılanma sürecine girmiştir.

Sektörün tekrardan yapılanmasının maliyeti 47,2 milyar dolara ulaşmıştır. Gerek yapılanma sırasında gerekse de yapılanma sonrası kamu otoritesinin dikkat çektiği en önemli noktaların başında sektördeki bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesinin gerekliliği gelmekte idi. Bu anlamda sektörde sermaye yapıları nedeniyle gelecek dönemde konsolidasyon sürecinin başlayacağı beklenmekteydi. Bu süreçte özellikle yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne olan ilgisi giderek artış göstermiştir. Dünyan önde gelen bankaları sektöre girmek için fırsat ararlarken sektörde yabancı oranı artışa geçmesi sektörün geleceği açısından değişikliklere yol açmıştır (<http://www.setav.org> ,23.02.08).

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü'ne girişleri bazı avantajları ve riskleri de beraberinde getirmektedir.

Basel II sürecini Türkiye açısından değerlendirmekte fayda vardır. Basel II süreci risk yaklaşımına temelde bütüncül ve daha derin bir anlam getirmektedir. Basel II yalnız bankacılık sektörüne düzenleme getirmiyor aynı zamanda bankacılık sektörünün en önemli müşterisi olan reel sektörü de bir anlamda yapılandırmaya sokuyor. Türkiye'nin kademeli olarak gireceği bu sürecin, hem bankalar açısından hem de reel sektör tarafından iyi analiz edilmesi gerekiyor. ABD ve Avrupa'daki birçok bankanın bu sürecin getirdiği temel kıstaslara Türkiye'ye göre daha rahat adapte olmaları, yabancı bankaların Türkiye'ye girdiklerinde getireceği önemli bir avantajdır (www.setav.org ,23.02.2008).

Ancak kriz dönemlerinde bankacılıkta yabancı payı yüksek olan ülkelerde çeşitli sıkıntılar gündeme gelmesi, sektördeki yabancı payının önemli bir konu olarak gündeme gelmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra yabancı bankaların kredi verme süreçleri yerel bankaların kredilendirme süreçlerinden farklı olması, reel sektörün yabancı bankalar tarafından farklı bir risk derecelendirme sürecine sokmaları, özel sektörün kredi kaynaklarının azalması olasılığını doğurmaktadır (www.setav.org ,23.02.2008).

Gelişmiş ülkelerin bir çoğunda yabancı payları %25 ve altında seyrederken, yeni finans sistemine entegre olan ülkelerde bu oranın daha yüksek seviyelerde seyrettiği görülmektedir.

2.11.2. Basel II ve Türkiye

Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte değerlendirildiğinde Basel-II ülkemiz açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsat olarak görülmektedir. Esasen, uluslararası düzeyde yapılan çeşitli anket sonuçlarına göre yüzden fazla ülkenin Basel-II'yi uygulamaya hazırlandığı görülmekte ve bu çerçevede Basel-II'nin kısa süre içerisinde yaygın uygulama alanı bulması beklenmektedir (http://www.esgimtas.com.tr ,24.02.08).

Basel II, yalnızca Türkiye'ye özgü bir düzenleme olmamakla birlikte başta G-10 ve diğer Avrupa ülkeleri olmak üzere, tüm dünyada bankacılık sektörünü

ilgilendiren bir gelişme. Başka bir deyişle, bankaların sahip olması gereken sermaye miktarını belirlemeye yönelik bir düzenlemedir (<http://www.kobifinans.com.tr> , 28.01.08).

Türkiye Basel II ilkelerinin hazırlanmasına aktif bir şekilde katılmıştır. Uzlaşının taslak metinleri ile ilgili görüşler hazırlanmış, 6 banka ile katılım sağlanmış ve toplantıya ev sahipliği yapılmıştır. Yakın geçmişte Türk bankacılık sektörü'nde yaşanan sorunlar dikkate alındığında, Basel II kuralları uygulaması ile ortaya çıkması beklenen faydalar Türkiye açısından daha da önemli hale gelmektedir (Özcam, 2004: 9).

3. BÖLÜM

BANKALARDA FAİZ ORANI ve KUR RİSKİNİN YÖNETİMİ ve HİPOTETİK BİR UYGULAMA

3.1. Faiz Oranı Risk Analizi

Vade boşluğu olarak da adlandırılan GAP analizi, faiz riskinin sadece gelir riski bölümünü göz önüne alarak, faiz riskini faize hassas aktif ve pasifler arasındaki fark olarak tanımlamaktadır(Aydın,1993:8).

GAP analizinde hesaplanan boşluk yani bankanın faiz riskine katlanan miktar, şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{GAP} = \text{Faize Duyarlı Aktifler} - \text{Faize Duyarlı Pasifler}$$

GAP Rasyosunu aşağıdaki şekilde bulmak mümkündür:

$$\text{GAP Rasyosu} = \frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}}$$

- $\frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}} = 1$ olduğunda GAP NÖTR
- $\frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}} \geq 1$ olduğunda GAP POZİTİF
- $\frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}} \leq 1$ olduğunda GAP NEGATİF olmaktadır.

Vade boşluğunun sıfıra eşit olduğu, başka bir ifade ile, gap rasyosunun 1'e eşit olduğu durumda; bankanın aktif ve pasif yöneticileri bilânçolarını faiz riskinden korumuş olacaklardır.

Vade boşluğunun pozitif olması, başka bir ifade ile, gap rasyosunun 1'den büyük olduğu durumda; faiz oranları yükselirse bankanın net faiz marjı artacak, faiz oranları düşerse, net faiz marjı azalacaktır.

Vade boşluğunun negatif olması, başka bir ifade ile, gap rasyosunun 1'den küçük olduğu durumda; faiz oranları yükselirse bankanın net faiz marjı azalacak, faiz oranları düşerse, net faiz marjı artacaktır.

Durasyon GAP analizi ise, bilânçoda yer alan kalemlerin karşılaştırmalı durasyonları üzerinde durarak faiz oranlarındaki değişimin etkileriyle ilgilenmektedir.

Durasyon gap analizinin formülü;

$$DUR_{GAP} = DUR_A - \left(\frac{P}{A} - DUR_P \right)$$

DUR_A : Aktiflerin Ortalama Durasyonu

DUR_L : Pasiflerin Ortalama Durasyonu

P : Pasiflerin Piyasa Değeri

A : Aktiflerin Piyasa Değeri

- Durasyon GAP değeri sıfırdan büyük ise net varlıkların piyasa değeri azalan faizlerle birlikte artar veya artan faizlerle birlikte azalır.
- Durasyon GAP değeri sıfırdan küçükse net varlıkların piyasa değeri azalan faizlerle birlikte azalır veya artan faizlerle birlikte artar.
- Durasyon GAP'ı sıfıra eşitse piyasa değeri faiz oranındaki değişmelere karşı bağımsızlık sağlamış olur.

Durasyon GAP kavramından yola çıkarak faiz oralarındaki dalgalanmaların bankanın piyasa değerinde neden olduğu değişmeyi görmek mümkündür. aktif ve pasif portföylerin durasyon katsayısı bulunup durasyon gap değeri hesaplandıktan sonra bilânço kalemlerinin piyasa değerinin faiz oranı değişikliklerine karşı nasıl

hareket edeceği aşağıdaki formül ile hesaplanabilir (<http://yunus.hacettepe.edu.tr,19.04.08>):

$$\Delta \text{Equity} = - (\text{DUR}_{\text{GAP}}) \times \frac{\Delta i}{(1+i)}$$

ΔEquity : Sermayenin Piyasa Değerindeki Değişim

DUR_{GAP} : Aktif ve Pasif Kalemleri Arasındaki Durasyon Farkı

i : Faiz Oranı

Δi : Faiz Oranındaki Değişim

Çalışmanın bu bölümünde daha önce detaylı bir şekilde anlatılan faiz oranı ve kur riski üzerinde inceleme yapılacak olup bankaların mali tablolarından yola çıkarak faiz oranı ve kur riskleri ölçülecek, ortaya çıkan sonuçlar yorumlanacak ve bankaların bu iki riski yönetmeleri için yapmaları gereken işlemler açıklanacaktır.

X Bankası'na ait veriler aşağıdaki gibidir. 2000- 2007 yılları arası faiz oranlarındaki değişimin bankanın piyasa değeri üzerinde yaratacağı etkiyi görmek için 'Durasyon Gap Analizi' uygulanacaktır.

1-) 2000 Yılı için;

- Faiz oranlarının %15'den %17'ye çıkması,
- Varlıkların ortalama durasyonunun 3,2 yıl,
- Borçların ortalama durasyonunun 1,8 yıl durumunda;

Tablo 12. Faize Duyarlı Varlıklar (2000)

	TUTAR (TL)
Bankalar	250.000
Menkul Kıymetler	997.654
Verilen Krediler	1969064

Tablo 13. Faize Duyarlı Borçlar (2000)

	TUTAR (TL)
Mevduatlar	500.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	876.123
Kullanılan Krediler	902200

$$DUR_{GAP} = 3.2 - \left(\frac{2278323}{3216718} \times 1.8 \right) = 1,93$$

$$\Delta E_{QUITY} = -1.93 \times \frac{0.02}{(1 + 0.15)} = -0.03$$

DUR_{GAP} değeri sıfırdan büyük olduğu için faiz oranları arttıkça, Bankanın net değeri düşecektir.

Durasyon açığını 1.93 yıl olarak hesapladık. Faiz oranlarının %15'den %17'ye çıktığı ortamda bankanın net değerinde meydana gelecek değişim oranı %3'dür.

Faiz oranında meydana gelecek artış bankanın net değerinin %3 oranında düşmesine neden olmaktadır.

2-) 2001 Yılı için;

- Faiz oranlarının %17'den %28'e çıkması,
- Varlıkların ortalama durasyonunun 2.7 yıl,
- Borçların ortalama durasyonunun 2.5 yıl durumunda;

Tablo 14. Faize Duyarlı Varlıklar (2001)

	TUTAR (TL)
Bankalar	255.000
Menkul Kıymetler	997.900
Verilen Krediler	1.569.100

Tablo 15. Faize Duyarlı Borçlar (2001)

	TUTAR (TL)
Mevduatlar	300.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	576.000
Kullanılan Krediler	1.440845

$$DUR_{GAP} = 2.7 - \left(\frac{2316845}{2822000} \times 2.5 \right) = 0.65$$

$$\Delta E_{QUITY} = -0.65 \times \frac{0.11}{(1 + 0.17)} = -0.061$$

DUR_{GAP} değeri sıfırdan büyük olduğu için faiz oranları arttıkça, bankanın net değeri düşecektir.

Durasyon açığını 0.65 yıl olarak hesapladık. Faiz oranlarının %17'den %28'e çıktığı ortamda bankanın net değerinde meydana gelecek değişim oranı %6.1'dur.

Faiz oranında meydana gelecek artış bankanın net değerinin %6.1 oranında düşmesine neden olmaktadır.

3-) 2002 Yılı için;

- Faiz oranlarının %28'den %22'ye düşmesi;
- Varlıkların ortalama durasyonunun 0,4 yıl,
- Borçların ortalama durasyonunun 0.6 yıl durumunda;

Tablo 16. Faize Duyarlı Varlıklar (2002)

	TUTAR (TL)
Bankalar	355.020
Menkul Kıymetler	1.000.900
Verilen Krediler	429.380

Tablo 17. Faize Duyarlı Borçlar (2002)

	TUTAR (TL)
Mevduatlar	320.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	676.100
Kullanılan Krediler	1.103.900

$$DUR_{GAP} = 0,4 - \left(\frac{2.100.000}{1.785.300} \times 0,6 \right) = -0,30$$

$$\Delta E_{QUITY} = -(-0,30) \times \frac{(-0,06)}{(1 + 0,28)} = -0,01$$

DUR_{GAP} değeri sıfırdan küçük olduğu için faiz oranları azaldıkça, bankanın net değeri azalacaktır.

Durasyon açığını 0.30 yıl olarak hesapladık. Faiz oranlarının %28'den %22'ye indiği ortamda bankanın net değerinde meydana gelecek değişim oranı %1'dir.

Faiz oranında meydana gelecek azalış bankanın net değerinin %1 oranında azalmasına neden olmaktadır.

4-) 2003 Yılı için;

- Faiz oranlarının %22'den %20'ye düşmesi;
- Varlıkların ortalama durasyonunun 1.6 yıl,
- Borçların ortalama durasyonunun 3 yıl durumunda;

Tablo 18. Faize Duyarlı Varlıklar (2003)

	TUTAR (TL)
Bankalar	357.000
Menkul Kıymetler	1.200.000
Verilen Krediler	1.293.746

Tablo 19. Faize Duyarlı Borçlar (2003)

	TUTAR (TL)
Mevduatlar	360.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	686.150
Kullanılan Krediler	796.793

$$DUR_{GAP} = 1.6 - \left(\frac{1.842.943}{2.850.746} \times 3 \right) = -0.33$$

$$\Delta E_{EQUITY} = -(-0.33) \times \frac{(-0.02)}{(1 + 0.22)} = -0.005$$

DUR_{GAP} değeri sıfırdan küçük olduğu için faiz oranları azaldıkça, bankanın net değeri azalacaktır.

Durasyon açığını 0.33 yıl olarak hesapladık. Faiz oranlarının %22'den %20'ye indiği ortamda bankanın net değerinde meydana gelecek değişim oranı -%0.5'dir.

Faiz oranında meydana gelecek azalış bankanın net değerinin %0.5 oranında düşmesine neden olmaktadır.

5-) 2004 Yılı için;

- Faiz oranlarının %20'den %24'e çıkması,
- Varlıkların ortalama durasyonunun 1.2 yıl,
- Borçların ortalama durasyonunun 1.3. yıl durumunda;

Tablo 20. Faize Duyarlı Varlıklar (2004)

	TUTAR (TL)
Bankalar	437.000
Menkul Kıymetler	900.000
Verilen Krediler	1.398.000

Tablo 21. Faize Duyarlı Borçlar (2004)

	TUTAR (TL)
Mevduatlar	470.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	676.330
Kullanılan Krediler	709.570

$$DUR_{GAP} = 1.2 - \left(\frac{1.855.900}{2.735.000} \times 1.3 \right) = 0.32$$

$$\Delta E_{QUITY} = -0.32 \times \frac{0.04}{(1 + 0.20)} = -0.01$$

DUR_{GAP} değeri sıfırdan büyük olduğu için faiz oranları arttıkça, bankanın net değeri azalacaktır.

Durasyon açığını 0.32 yıl olarak hesapladık. Faiz oranlarının %20'den %24'e çıktığı ortamda bankanın net değerinde meydana gelecek değişim oranı %1'dir.

Faiz oranında meydana gelecek artış bankanın net değerinin %1 oranında düşmesine neden olmaktadır.

6-) 2005 Yılı için;

- Faiz oranlarının %24'den %27'ye çıkması,
- Varlıkların ortalama durasyonunun 0.5 yıl,
- Borçların ortalama durasyonunun 1.1 yıl durumunda;

Tablo 22. Faize Duyarlı Varlıklar (2005)

	TUTAR (TL)
Bankalar	437.900
Menkul Kıymetler	456.000
Verilen Krediler	1.006.100

Tablo 23. Faize Duyarlı Borçlar (2005)

	TUTAR (TL)
Mevduatlar	270.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	546.380
Kullanılan Krediler	700.586

$$DUR_{GAP} = 0.5 - \left(\frac{1.516.966}{1.900.000} \times 1.1 \right) = -0.37$$

$$\Delta E_{QUITY} = -(-0.37) \times \frac{0.03}{(1 + 0.24)} = 0.008$$

DUR_{GAP} değeri sıfırdan büyük olduğu için faiz oranları arttıkça, bankanın net değeri azalacaktır.

Durasyon açığını 0.03 yıl olarak hesapladık. Faiz oranlarının %24'den %27'ye çıktığı ortamda bankanın net değerinde meydana gelecek değişim oranı %0.0725'dir.

Faiz oranında meydana gelecek artış bankanın net değerinin %0.0725 oranında düşmesine neden olmaktadır.

7-) 2006 Yılı için;

- Faiz oranlarının %27'den %21'e düşmesi,
- Varlıkların ortalama durasyonunun 3 yıl,
- Borçların ortalama durasyonunun 2.6 yıl durumunda;

Tablo 24. Faize Duyarlı Varlıklar (2006)

	TUTAR (TL)
Bankalar	237.000
Menkul Kıymetler	256.999
Verilen Krediler	1.235.848

Tablo 25. Faize Duyarlı Borçlar (2006)

	TUTAR (TL)
Mevduatlar	126.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	432.876
Kullanılan Krediler	1.158.024

$$DUR_{GAP} = 3 - \left(\frac{1.716.900}{1.999.847} \times 2.6 \right) = 0.77$$

$$\Delta E_{EQUITY} = -0.77 \times \frac{(-0.06)}{(1 + 0.27)} = 0.03$$

DUR_{GAP} değeri sıfırdan büyük olduğu için faiz oranları düştükçe, bankanın net değeri artacaktır.

Durasyon açığını 0.77 yıl olarak hesapladık. Faiz oranlarının %27'den %21'e düştüğü ortamda bankanın net değerinde meydana gelecek değişim oranı %3'dür.

Faiz oranında meydana gelecek azalış bankanın net değerinin %3 oranında yükselmesine neden olmaktadır.

8-) 2007 Yılı için;

- Faiz oranlarının %21'den %23'e çıkması,
- Varlıkların ortalama durasyonunun 2.7 yıl,
- Borçların ortalama durasyonunun 2.6 yıl durumunda;

Tablo 26. Faize Duyarlı Varlıklar (2007)

	TUTAR (TL)
Bankalar	117.000
Menkul Kıymetler	276.959
Verilen Krediler	1.829.941

Tablo 27. Faize Duyarlı Borçlar (2007)

	TUTAR (TL)
Mevduatlar	156.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	332.886
Kullanılan Krediler	1.327.814

$$DUR_{GAP} = 2.7 - \left(\frac{1.816.700}{2223900} \times 2.6 \right) = 0.58$$

$$\Delta E_{QUITY} = -0.58 \times \frac{0.02}{(1 + 0.21)} = -0.0095$$

DUR_{GAP} değeri sıfırdan büyük olduğu için faiz oranları arttıkça, bankanın net değeri azalacaktır.

Durasyon açığını 0.58 yıl olarak hesapladık. Faiz oranlarının %21'den %23'e yükseldiği ortamda bankanın net değerinde meydana gelecek değişim oranı %0.95'dir.

Faiz oranında meydana gelecek artış bankanın net değerinin %0.95 oranında düşmesine neden olmaktadır.

Tablo 28 X İşletmesinin Durasyon GAP Analizi Değerleri (2000–2007)

Yıllar	Aktif(TL)	Pasif (TL)	GAP Rasyosu	DUR_{GAP}	ΔE_{QUITY}
2000	3.216.718	2.278.323	Pozitif	+1.93	-%3
2001	2.822.000	2.316.845	Pozitif	+0.65	%6.1
2002	1.785.300	2.100.000	Negatif	-0.30	-%1
2003	2.850.746	1.842.943	Pozitif	+0.33	%0.5
2004	2.735.000	1.855.900	Pozitif	+0.32	-%1
2005	1.900.000	1.516.966	Pozitif	-0.37	%0.8
2006	1.999.847	1.716.900	Pozitif	0.77	%3
2007	2.223.900	1.816.700	Pozitif	0.58	-%0.95

- 2000 yılında faiz oranının %2 artış göstermesi X bankasının net değerinin %3 azalmasına neden olmuştur.
- 2001 yılında faiz oranının %11 artış göstermesi X bankasının net değerinin %6.1 azalmasına neden olmuştur.
- 2002 yılında faiz oranının %6 azalış göstermesi X bankasının net değerinin %2.8 artmasına neden olmuştur.
- 2003 yılında faiz oranının %2 azalış göstermesi X bankasının net değerinin %0.5 azalmasına neden olmuştur.
- 2004 yılında faiz oranının %4 artış göstermesi X bankasının net değerinin %1 azalmasına neden olmuştur.
- 2005 yılında faiz oranının %3 artış göstermesi X bankasının net değerinin %0.08 artmasına neden olmuştur.
- 2006 yılında faiz oranının %6 azalış göstermesi X bankasının net değerinin %3 artmasına neden olmuştur.
- 2007 yılında faiz oranının %2 artış göstermesi X bankasının net değerinin %0.95 azalmasına neden olmuştur.

Eğer faiz oranlarının yükselmesi bekleniyorsa; durasyon fazlası aktifte olan banka zarara uğrayacaktır. Bu durumda hem aktifin hem de pasifin değeri düşecek, ancak aktifteki düşüş oransal olarak daha yüksek olacaktır. Bu durum bankanın aleyhine olacaktır. Durasyon fazlası pasifte ise banka bu durumdan kârlı çıkacaktır(Babuşcu, 2005: 66–67).

Eğer faiz oranlarının düşmesi bekleniyorsa; durasyon fazlası aktifte olan banka bu defa kârlı çıkacaktır. Bu durumda hem aktifin hem de pasifin değeri yükselecek ancak aktifteki artış oransal olarak daha yüksek olacaktır. Durasyon fazlası pasifte olursa pasifteki artış daha yüksek olacak ve banka zarar edecektir(Babuşcu, 2005: 66–67).

2000–2007 yılları arasına yani 8 yıllık döneme baktığımızda; X bankasının 2003 yılında negatif GAP rasyosunun diğer yıllarda ise pozitif GAP rasyosunun var olduğunu görmekteyiz.

2000 - 2001 – 2004 – 2005 ve 2007 yıllarına baktığımızda pozitif GAP rasyosunun olduğunu ve faiz oranlarının artış gösterdiğini görmekteyiz. Bu durumda faiz oranlarının yükselmesi net faiz marjını arttırmaktadır.

2003 – 2006 yıllarına baktığımızda; pozitif GAP rasyosu olduğunu ve faiz oranlarının azalış gösterdiğini görmekteyiz. Bu durumda faiz oranları düştüğünde faiz marjı azalacaktır.

2002 yılın baktığımızda ise, negatif GAP söz konusu olmakla birlikte faiz oranlarında azalış gözlenmektedir. Bu durumda faiz oranı düştüğünde faiz marjı yükselecektir.

Pasif duyarlı GAP analizi bakımından faiz düşüşü durumunda faiz marjı ve net faiz geliri yükselecek iken, durasyon GAP analizine geçildiği zaman bankanın aleyhine sonuç vermektedir.

GAP analizi, sadece anapara ödemesinin yapılacağı yılı göz önüne almaktadır. Buna karşın durasyon, yatırım boyunca oluşan bütün nakit alışlarını içerdiği için daha elverişli bir ölçüt olmaktadır.

Durasyon GAP analizinin her banka için elde bulunan verinin niteliği ve derinliğine bağlı olarak değişik şekillerde dizayn edilip kullanılabileceğini söylemek mümkündür. Faiz oranlarının düşmesi veya yükselmesi halinde mevduat ve kredi müşterilerinin alacağı değişik aksiyonlar (mevduatın vadeden önce çekilmesi veya kredilerin vadesinden önce ödenmesi gibi) hesaplanan nakit akımlarını önemli ölçüde değiştirebilir. Değinilen sakıncalarına rağmen faize duyarlı GAP analizleri ve durasyon GAP analizleri Basel Komitesince de faiz oranı riski yönetiminde kullanılması tavsiye olunan iki temel tekniktir(Altıntaş,2006:169–170).

Durasyon GAP analizi yöntemine göre hesaplanan boşlukları sıfırlama faiz oranı riskini yönetmenin en önemli yoludur. Bu yöntemin başarıya ulaşması için hedging araçları olan opsiyon, swap, forward ve futures gibi araçların kullanılması gerekmektedir.

Faiz oranı risk yönetiminde kullanılan diğer bir yol ise, faizlerin ne yönde değişeceğini tahmin ederek buna göre uygun pozisyon almaktır. Böyle bir yöntem kullanan bankalar eğer faizlerin değişim yönünü doğru tahmin ederler ise; net kâr marjında büyük artışlar sağlayabileceklerdir. Bunun tersi bir durum söz konusu olduğunda ise; büyük zararlar söz konusu olabilecektir. Meydana gelecek kâr veya zararın büyüklüğü iki unsura bağlı olmaktadır: Bunlar;

- Boşluk büyüklüğü,
- Faizlerdeki dalgalanmanın büyüklüğüdür.

3.2. Kur Riski Analizi

Döviz kuru riski sektördeki döviz kuru değişimlerinin sonucunda ortaya çıkan ve tüm sektör ve sektördeki işletmeleri etkileyen bir risk türüdür. Alacak ve borçların farklı para birimlerinden oluşması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Kur riski yönetiminin artan önemi, uluslar arası piyasalarda çalışan işletmeler ve ihracatçı işletmelerin başarılarını doğrudan etkilemektedir. Dünyada küresel bütünleşme seviyesi, işletmelerin dışa açıklığı, sermaye hareketleri ve işletmelerin değişik ülkelerde farklı para birimleri kullanan rakiplerinin sayısı arttıkça, kur riski yönetiminin önemi artacaktır(Yıldırım, Tanyeri,2006:26–30).

2000- 2007 yılları arası aylık bazda döviz kuru değişimleri ve X bankasının net kambiyo kâr/zararı incelenecek ve kur değişimlerinin kambiyo kârı/zararı üzerine etkisi olup-olmadığı araştırılacaktır.

Tablo 29. Döviz Kurları ve Bankanın Kambiyo Kâr/Zararı (2000–2007)

YILLAR	DOLAR KURU	KAMBIYO KÂR/ZARARI	YILLAR	DOLAR KURU	KAMBIYO KÂR/ZARARI
2000-1	557882	1254114	2002-1	1,305,340	-178884
2	572057	1369857	2	1,386,051	-199997
3	588061	1489754	3	1,337,794	12458
4	609305	1521478	4	1,331,884	11587
5	614742	1615874	5	1,438,010	14789
6	618098	1700415	6	1,569,143	19965
7	635514	1800541	7	1,688,194	21114
8	653448	1987456	8	1,621,347	20014
9	665885	2014587	9	1,650,456	211090
10	682686	2147899	10	1,662,511	213334
11	682101	2138776	11	1,535,339	189995
12	671765	2087748	12	1,639,745	201111
2001-1	676,431	2099997	2003-1	1,635,530	201077
2	920,678	-111991	2	1,588,579	197885
3	1,020,560	-145879	3	1,700,073	245855
4	1,137,693	-155889	4	1,567,279	195557
5	1,206,147	-169999	5	1,419,761	189999
6	1,252,773	-172225	6	1,407,647	188745
7	1,323,108	-189999	7	1,411,817	189996
8	1,358,232	-195544	8	1,392,790	179999
9	1,518,666	-220147	9	1,384,378	177458
10	1,587,404	-245555	10	1,478,911	193225
11	1,473,969	-210558	11	1,455,285	192224
12	1,446,638	-208885	12	1,393,278	178885
2004-1	1,337,001	169999	2006-1	1,319,900	180012
2	1,321,306	168774	2	1,306,600	1789995
3	1,310,219	167777	3	1,341,700	1801225
4	1,417,299	189996	4	1,315,500	180744
5	1,492,017	195447	5	1,560,000	201458
6	1,480,911	194444	6	1,569,700	202158
7	1,462,654	189999	7	1,481,100	200145
8	1,502,122	201113	8	1,447,800	199997
9	1,497,349	200036	9	1,497,100	200789
10	1,470,153	199999	10	1,454,000	199741
11	1,426,013	189999	11	1,445,800	187458
12	1,336,300	178885	12	1,405,600	185459
2005-1	1,329,500	178888	2007-1	1,413,500	186528
2	1,278,500	170025	2	1,413,000	186235

3	1,346,200	180026	3	1,380,100	179858
4	1,384,400	185557	4	1,360,700	175445
5	1,355,000	183665	5	1,316,600	172458
6	1,333,700	1799998	6	1,304,600	1700458
7	1,321,200	178854	7	1,274,600	169854
8	1,347,300	189774	8	1,291,400	170458
9	1,342,200	189400	9	1,204,800	168457
10	1,341,700	188749	10	1,171,600	167458
11	1,350,000	189025	11	1,171,500	167411
12	1,341,800	188471	12	1,159,300	166458

Yukarıdaki veriler ışığında yapılan analiz sonuçlarını gösteren tablolar aşağıdaki gibidir:

Tablo 30. Variables Entered/Removed(b)

Mode	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	VAR00002(a)	.	Enter

a All requested variables entered.

b Dependent Variable: VAR00006

Tablo 31. Model Summary

Mode	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,805(a)	,648	,644	355190,05342

a Predictors: (Constant), VAR00002

Tablo 32. ANOVA(b)

Mode		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	218239116	1	218239116	172,986	,000(a)
		1629927,		29927,950		

		950				
	Residual	1185903 7560859, 360	94	126159974 051,696		
	Total	3368294 9190787, 320	95			

a Predictors: (Constant), VAR00002

b Dependent Variable: VAR00006

Tablo 33. Coefficients(a)

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2330477 ,854	154730, 879		15,061	,000
	VAR00002	-1,536	,117	-,805	-13,152	,000

a Dependent Variable: VAR00006

‘X’ bankasının yabancı para cinsinden varlık ve kaynaklarının içerisinde doların oranının fazla olmasından dolayı dolar kurunun kambiyo kâr/zararı üzerine etkisi ölçülmüştür.

Yapılan regresyon analizine göre elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- H_0 : Dolar kurunun kambiyo kâr zararına üzerine etkisi yoktur.
- H_1 : Dolar kurunun kambiyo kâr zararına üzerine etkisi vardır.

$$Y = 2330477,8 - 1,536X \quad \text{eşitliği ortaya çıkmaktadır.}$$

Burada ‘Y’ bağımlı değişken olmakta ve kambiyo kâr/zararını temsil etmekte; ‘X’ ise dolar kurunu göstermektedir. ‘X’ bankasının kambiyo kâr/zararı dolar kuruna %80 oranında bağımlılık göstermektedir.

Bankanın dolar fazlası aktifinde olduğu dönemlerde dolar arttığı zaman kâr, düştüğü zaman zarar edilirken; dolar fazlası pasifinde olduğu dönemlerde dolar arttığı zaman zarar, düştüğü zaman ise kâr elde edilmektedir. Bankalar 2001 finansal

krizinden olumsuz bir şekilde etkilenmiş olmakla birlikte daha sonraki yıllarda finansal yapı dengelerine daha fazla önem göstermeye başlamışlardır.

Burada 'X' bankası 2001 yılında pasifinde dolar ağırlığı bulundururken doların çıkması sonucunda sürekli olarak kambiyo zararı meydana gelmiş; bu yüzden daha sonraki yıllarda dolar aktif kısımda daha ağırlıklı olarak bulunma eğilimine girmiştir.

4. SONUÇ

Günümüz koşullarında finans piyasalarında çok hızlı bir değişim ve gelişim söz konusu olmaktadır. Bu gelişmeler beraberinde birçok riski de getirmektedir. Finans sektörü içerisinde bankacılık sistemi en önemli görevi üstlenmekte olup çeşitli şekillerde topladıkları fonları fon talep edenlere kredi olarak veren ve işletmelerin gelişmesine katkı sağlayan kuruluşlardır. Bankalar, geçmişten günümüze birçok risk faktörünü de üstlenmiş bulunmaktadırlar. Bankalar, karşılaştıkları riskleri yönetebildikleri ölçüde başarılı olmaktadır.

Basel Komitesi, bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturulması için çalışmaktadır. Basel I, sermaye yeterliliği konusunda belirli bir standart getirmiş olmakla birlikte belli başlı noktalarda eleştiriye de uğramış ve bunun sonucunda Basel II ortaya çıkmıştır. Basel I'e göre bankalar karşılaştıkları riskleri karşılamaya yetecek düzeyde karşılık ayırmaktadırlar. Basel I'de bankalar kredi riskine karşı önlem almaktadırlar. Basel II'de riskler daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Kredi ve piyasa riskine ilaveten operasyonel risk eklenmiş ve kredi riski hesaplamalarında değişiklik yoluna gidilmiştir.

Enflasyon oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesi, kamu kesimi açıkları, repo ve bono portföylerinin büyük olmasına ve yabancı para ile fonlamalara neden olmuştur. Bunların sonucunda Türk bankacılık sektörü'nün en büyük risklerden biri faiz oranı riski olmaktadır.

Bankalar, kendileri için büyük önem arz eden faiz oranı riskinden korunmak için faiz oranlarında artış beklendiğini düşündükleri zaman varlıkları sabit faizli; kredileri ise değişken faizli duruma getirmelidirler. Bunun tersi durumda ise; yani faiz oranlarında azalış bekledikleri zaman ise varlıkları değişken faizli, kredileri ise sabit faizli hale getirmeleri gerekmektedir.

GAP analizi, bankaların kârını gösterirken; durasyon analizi finansal kıymetlerden elde edilecek nakit akımlarının bu kıymetlerin vadesine kadar ağırlıklandırılmış zamanını göstermektedir. Durasyon GAP analizi ise bankanın piyasa değerini göstermektedir.

Hem durasyon hem de GAP Analizine göre hesaplanan boşlukları sıfırlama faiz oranı riskini yönetmenin bir yoludur. Bu yöntemin tam anlamıyla başarılı olabilmesi türev finansal araçların kullanılmasına bağlıdır.

'X' Bankasının 2000–2007 yılları arasına yani 8 yıllık döneme baktığımızda; 2003 yılında negatif GAP rasyosunun diğer yıllarda ise pozitif GAP rasyosunun var olduğunu görmekteyiz. 2000 – 2001 – 2004 – 2005 ve 2007 yıllarına baktığımızda pozitif GAP rasyosunun olduğunu ve faiz oranlarının artış gösterdiğini görmekteyiz. Bu durumda faiz oranlarının yükselmesi net faiz marjını arttırmaktadır. 2003 – 2006 yıllarına baktığımızda; pozitif GAP rasyosu olduğunu ve faiz oranlarının azalış gösterdiğini görmekteyiz. Bu durumda faiz oranları düştüğünde faiz marjı azalacaktır. 2002 yılın baktığımızda ise, negatif GAP söz konusu olmakla birlikte faiz oranlarında azalış gözlenmektedir. Bu durumda faiz oranı düştüğünde faiz marjı yükselecektir.

2000 yılında faiz oranının %2 artış göstermesi X bankasının net değerinin %3 azalmasına neden olmuştur. 2001 yılında faiz oranının %11 artış göstermesi X bankasının net değerinin %6.1 azalmasına neden olmuştur. 2002 yılında faiz oranının %6 azalış göstermesi X bankasının net değerinin %2.8 artmasına neden olmuştur. 2003 yılında faiz oranının %2 azalış göstermesi X bankasının net değerinin %0.5

azalmasına neden olmuştur. 2004 yılında faiz oranının %4 artış göstermesi X bankasının net değerinin %1 azalmasına neden olmuştur. 2005 yılında faiz oranının %3 artış göstermesi X bankasının net değerinin %0.08 artmasına neden olmuştur. 2006 yılında faiz oranının %6 azalış göstermesi X bankasının net değerinin %3 artmasına neden olmuştur. 2007 yılında faiz oranının %2 artış göstermesi X bankasının net değerinin %0.95 azalmasına neden olmuştur.

Bu veriler ışığında; 'X' bankasının 2001 ekonomik krizinden büyük ölçüde etkilendiği, faiz oranlarında meydana gelen aşırı artıştan dolayı net değerinde yüksek oranda düşüş yaşandığı görülmektedir.

'X' Bankası swap, opsiyon, futures ve forward türev ürünlerinin birini veya birkaçını bir arada kullanarak faiz oranı riskini yönetebilmektedir. Başka bir ifade ile, gelecekte oluşması beklenen bir fiyatın bugünden belirlenerek gelecekteki nakit giriş ve çıkışlarının garantiye alınmasıdır.

Bu işlemler iki farklı pozisyon alınarak yapılmaktadır. Birincisi uzun, ikincisi ise kısa pozisyonudur. Uzun pozisyon, sözleşme satın alma işlemidir. Satın alanı fiyat artışlarına veya faiz oranı düşüşlerine karşı korumaktadır. Kısa pozisyon ise sözleşme satma işlemidir. Sözleşme satanı fiyat düşüşlerine veya faiz yükselmelerine karşı korumaktadır.

Döviz kuru riskinin sebebi tam olarak belirlenememiş olsa dahi döviz kurlarını etkileyen her türlü etken aynı zamanda döviz kuru riskinin de sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Döviz kuru hareketlerini etkileyen başlıca sebepler; terör, sürekli dalgalanma, politik risk, tercih edilen kur rejimi, cari işlem açıklığı- fazlalığı, enflasyon- faiz oranları ve benzeridir.

2001 krizi sürecinde özellikle finans sektörünün en önemli kurumlarından olan bankalar yetersiz öz sermaye ve taşıdıkları riskleri iyi yönetememelerinden dolayı iflas noktasına kadar gelmeleri bu dönemden sonra Basel Uzlaşısı'na dâhil olmaları ve risk yönetimi ve öz sermaye yeterliliğine önem vermeye başlamaları

sonucu 2002 yılından itibaren finansal yapılarında ve finansman kalitelerinde önemli iyileşmeler görülmüştür. Bunun sonucu olarak da mevcut ve olası olumsuz konjonktürel ortamlara daha dirençli ve kolay uyum sağlayan kurumlar haline gelmişlerdir. Tüm bu gelişmelerin sonucu da mevcut bankaların büyük bir bölümünün döviz pozisyonlarını dengeleme çabaları sonucunda kur riskine uyumlu bir döviz pozisyonu ile faaliyetlerine devam etmeleridir.

Globalleşme ile birlikte türev ürün kullanımının ülkemizde yaygınlaşması özellikle bankacılık sektörünün maruz kaldığı riskleri yönetebilmesi bakımından son derece yararlı ve etkili olacaktır.

Ayrıca bankalar, döviz kuru hareketlerinde meydana gelen değişimlerden etkilenmemek için nakit işlemlerinin süresini hızlandırabilir veya yavaşlatıp geciktirebilir.

2000–2007 yılları arasındaki dönemlere baktığımızda döviz kurlarının artışı gerçekleştirilmeden önce, başka bir ifade ile döviz kurlarının artma beklentisi içine girildiği zaman, banka döviz borçlarının vadesinden önce yerine getirilmesi için çaba gösterecektir. Döviz alacakları ise değer kaybetme riski ile karşı karşıya kalmadığı için geciktirilir. Döviz kurlarında düşme beklentisi içine girildiği zaman ise ters işlemler gerçekleştirilecektir.

6. KAYNAKÇA

Akdiş M. (2000) 'Global Finansal Sistem, Finansal Krizler ve Türkiye' Beta Yayınları, İstanbul.

Akgüç Ö. (1998) 'Finansal Yönetim' Avcıol Basım Yayın, İstanbul.

Akıllıoğlu M.Z. ve Diğerleri (1996) ‘Türk Bankacılık Sisteminde Kamu Bankalarının Özelleştirme Gereği’, Hazine Dergisi, Sayı:3.

Aksoy A. (1990) ‘İşletme Sermayesi Yönetimi’ Ankara.

Aktuoğlu M. A. (1981) ‘Banka İşletmeleri ve Muhasebesi’ İzmir Ege Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İzmir.

Altan M. (2001) ‘Fonksiyon ve İşlemler Açısından Bankacılık’ Beta Yayınları, İstanbul.

Altıntaş M. A. (2006) ‘Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği’ Turhan Kitabevi, Ankara.

Altuğ O. (2000) ‘Banka İşlemleri ve Muhasebesi’ Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Artun T. (1980) ‘Türkiye’de Bankacılık’ Tekin Kitabevi, Ankara.

Atiker M. (2005) ‘Basel I ve Basel II’ Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi-Bilgi Raporu. www.kto.org.tr/dosya/rapor/bilgirapor.htm Erişim Tarihi:04.07.05.

Aydın M. E. (1993) ‘Aktif-Pasif Yönetiminde Likidite ve Faiz Oranı Riski’ Bankacılık Dergisi.

Babuşcu ř. (2005) ‘Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi’, Akademi Yayıncılık, Ankara.

Başcı E.S. (2003) ‘Vadeli İşlem Piyasası Aracı Olarak Swap’ın İşleyişi ve Finansal Piyasalardaki Kullanımları’, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, No:12, Ankara.

Başcı E.S. (2003) ‘Vadeli İşlem Piyasası Olarak Swap’ın İşleyişi ve Finansal Piyasalardaki Kullanımları’ Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Yayın No:12, Ankara.

Berk N. (1999) ‘Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış Kredi İlişkisi’ YKB A.Ş. Yayınları, İstanbul.

Birdal İ. (1993) ‘Banka İşletmeciliği’ Yıldız Teknik Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Bankacılık Programı, İstanbul.

Bolak M. (2004) ‘Risk Yönetimi’ Birsen Yayınevi, İstanbul.

Boyacıoğlu M. (2008) ‘1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü’ndeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Önlemler’ www.akcooglu.net Erişim Tarihi:01.03.08

Candan H., Özün A. (2006) ‘Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II’, T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Ceylan A. (2002) ‘Finansal Teknikler’, Ekin Kitabevi, Bursa.

Ceylan A. ve Korkmaz T. (2000) ‘Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi’, Ekin Kitabevi, Bursa.

Coen C. D. (1974) ‘Bank Administration Manuel’ Park Ridge III. Bank Administration Institute

Cuthbertson K. (1996) ‘Quantitative Financial Economics: Stocks, Bonds and Foreign Exchange’, England.

Çelik F. (2002) ‘Risk Yönetimi Genel Yaklaşımı ve Bankacılık Uygulamaları’, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.

Eken H.M. (1992) 'Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi', İstanbul.

Eken M.H. (2007) 'Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi' Bankacılar Dergisi, Sayı:7, www.tbb.org.tr Erişim Tarihi:10.12.07

Ekmekçi S. (2002) 'Bankacılık Sektörü'nde Halkla İlişkiler Faaliyetleri', Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Ercan M. K. (2005) 'Değere Dayalı Finansal Yönetim', Gazi Kitabevi, Ankara.

Erdoğan N. (2002) 'Dünya ve Türkiye'de Finansal Krizler Türk Bankacılık Sektörü'nde Yeniden Yapılandırma Uygulamaları, Kamu Bankaları Deneyimi' Yaklaşım Yayınları, Ankara.

Erdönmez P.A. (2001) 'Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi:Piyasa Disiplini, Basel Komite' Bankacılar Dergisi, No:34.

Erişmiş A. (2007) 'İMKB Şirketleri İçin Hisse Senedi Getirilerinde Firmalara Özgü Faktörlerin Etkisinin İncelenmesi', Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Eyüpgiller E. (1982) 'Merkez Bankacılığı ve İlişkiler' Ankara.

Fıkırkoca M. (2003) 'Bütünsel Risk Yönetimi' Kalder Yayınları, İstanbul.

Geylan R. (1985) 'Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları', Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Hatiboğlu Z. (1964) 'Türkiye'de Bankacılık' İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları, İstanbul

Hız G. (2002) 'Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Standartlarına Uyum Sorunu', Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Kahraman A. (2000) 'Bankacılık Sektörü'nde Risk Yönetimi ve Beklentiler' Active Dergisi.

Karacan A.İ. (1996) 'Bankacılık ve Kriz' Tütünbank Yayınları, İstanbul.

Kavak H. (2000) 'Bankalarda Risk Yönetimi', Yaklaşım Yayınları, İstanbul.

Kemal H. (2000) 'Bankalarda Risk Yönetimi', Yaklaşım Yayıncılık, İstanbul.

Kepekçi C. (1983) 'Sermaye Piyasasının Gelişmesinde Muhasebenin Rolü', Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:6, Eskişehir.

Kırım A. (1990) 'Döviz ve Faiz Swapları', Bankacılar Dergisi.

Kocaimanoğlu S. (1980) 'Bankacılık Ansiklopedisi' Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Mengetürk M. (1995) 'International Finance' Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Niehaus H. (1999) 'Risk Management and Insurance' Hill International Editions.

Norton A. A. Ve Frank K.R. (1995) 'Investments', ABD The Dreyden Pres, ABD.

Ongun A. (1982) 'Banka Kredileri' Ankara Basımevi, Ankara.

Öcal T., Çolak Ö.F. (1999) 'Finansal Sistem ve Bankalar' Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Öçal T., Çolak Ö.F., Togay F., Eser K. (1997) 'Para, Banka, Teori ve Politika', Gazi Kitabevi, Ankara.

Önal Y. B., Doğanlar M., Canbaş M. (2002) ‘Döviz Kuru Riskinin Özel Türk Bankalarının Hisse Senedi Fiyatlarına Etkileri’, IMKB Dergisi, Sayı:22 www.imkb.gov.tr Erişim Tarihi:05.05.08

Özçam M. (2004) ‘SPK Araştırma Raporu Basel II Uzlaşısı’, Araştırma Dairesi, Ankara www.spk.gov.tr Erişim Tarihi:01.03.08

Özince E. (2005) ‘Finansal İtikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri, TBB’, Financial Stability and Implications of Basel II Konferansı, www.tbb.org.tr Erişim Tarihi:02.03.08

Parasız İ. (2000) ‘Para, Banka ve Finansal Piyasalar’, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Parasız İ. (2005) ‘Para Banka ve Finansal Piyasalar’ Ezgi Kitabevi, Bursa.

Parasız İ. , Ofset K. (2000) ‘Modern Bankacılık Teori ve Uygulama’, İstanbul.

Pekkaya S. (1998) ‘Türk Mali Sistemi İçinde Bankacılık Sektörü’nün Gelişimi ve Uygulama İktisat Politikasının Işığında Finansal Yapının Analizi (1980–1995 Dönemi İçin Bir Oran Analizi ve Çok Değişkenli Faktör Analizi ile Rating Denemesi)’, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Seyidoğlu H. (1997) ‘Uluslar arası Finans’ Güzem Can Yayınları, İstanbul.

Sills D. L. (1968) ‘International Encyclope dia of The Social Sciences’ Collier Macmilan Publisher, London.

Soydan H. (1999) ‘Bankalarda Risk Kavramı ve Yeni Finansman Teknikleri’, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

TBB (2004) 'Basel II ve Risk Yönetimi' Bankalar Dergisi, TBB Yayınları, Ankara.

Teker D. (2006) 'Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi' Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Teker D.L. (2006) 'Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi-Örnek Banka Uygulamalı', Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Teker L. D., Akçay M.B., Akçay G. (2008) 'Reel Sektör Kur Riski Yönetiminde Forward ve Opsiyonların Performans Değerlemesi, Ampirik Bir Uygulama' Sosyal Bilimler Dergisi, No:23 www.e-sosder.com Erişim Tarihi:29.04.08

Topçu M. (1983) 'ABD'de Mali Aracı Kurumlar ve Amerikan Bankacılığı ile Finans Piyasası'ndaki Son Gelişmeler' Bankalar Birliği Yayınları.

Tulgar K. (1993) 'Ticari Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi', TBB Yayınları, No:177, Ankara.

Tunay K. B. (2005) 'Finansal Sistem' Birsen Yayınevi, İstanbul.

Turan G. (1980) 'Uluslar arası Para Sistemi Dünyü ve Bugünü' Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Uçar M. (1999) 'Banka Muhasebesi' Beta Yayınları, İstanbul.

Urgancı H. (1982) 'Para ve Banka' Önder Matbaası, Adana.

Uzunoğlu S. (1996) 'Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi', GYİAD Ekonomik Raporlar Dizisi Sayı:1, İstanbul.

Yayla M., Kaya Y.T. (2005) 'Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci', ARD Çalışma Raporları, 2005/3.

Yıldıran M, Tanyeri M. (2006) 'Reel Sektör İşletmeleri İçin Döviz Kuru Risk Yönetimi', Turhan Kitabevi, Ankara.

Yıldırım O. (2008) 'Türkiye'de Bankacılık Sektörü (Tarihsel Gelişim, Temel Sorunlar, Mali Riskler ve Yeniden Yapılanma)' www.paribus.tr.googlepages.com/o_yildirim.doc Erişim Tarihi:01.03.08

Yükçü S., Yücel T. (1995) 'Bankacılıkta Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi, Bugünkü Durum Yapılması Gerekenler, TBB Yayınları, Yayın No:191, İzmir.

Yüksel A.S. (2002) 'Banka Yönetimi El Kitabı' Alfa Yayınları, İstanbul.

Zarakoğlu A. (1976) 'Para, Kredi ve Bankalar' Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

<http://kultursorulari.blogcu.com/4328142> Erişim Tarihi: 30.10.2007

<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi43/Ekonomi.doc> Erişim Tarihi:08.07.07

<http://www.gauvision.org/vision/issue3/cemile.htm> Erişim Tarihi:16.07.07

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/fonksiyon.html> Erişim Tarihi: 16.07.2007

<http://www.kkctmb.trnc.net/baskan-konusma/liras4-10-97-a.pdf> Erişim Tarihi:31.10.07

<http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma24.doc> Erişim Tarihi:04.11.2007

http://paribus.tr.googlepages.com/o_yildirim.doc Erişim Tarihi:01.03.08

<http://www.kto.org.tr> Erişim Tarihi:03.01.08

<http://www.atonet.org.tr> Erişim Tarihi:03.01.08

<http://www.alto.org.tr> Erişim Tarihi:03.01.08

<http://www.finansbilim.com> Erişim Tarihi:03.01.08

<http://www.sas.com> Erişim Tarihi:28.01.08

<http://www.iesob.org.tr> Erişim Tarihi:23.02.08

<http://www.sanalkampus.org> Erişim Tarihi:23.02.08

<http://www.setav.org> Erişim Tarihi:23.02.08

<http://www.esgimtas.com.tr> Erişim Tarihi:24.02.08

<http://ariciymm.com> Erişim Tarihi:24.02.08

<http://www.gumrukportali.com> Erişim Tarihi:06.03.08

<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi> Erişim Tarihi:07.03.08

<http://www.emakale.com> Erişim Tarihi:07.03.08

http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=609 Erişim Tarihi:07.03.08

<http://www.akcaoglu.net> Erişim Tarihi:07.03.08

<http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr> Erişim Tarihi:01.03.08

www.akademiagitim.com.tr/makale/makale_tbs1.PDF Erişim Tarihi:01.03.08

http://www.siyasal.org/index.php?option=com_content&task=view&id=296 Erişim Tarihi:07.03.08

<http://www.sp.gov.tr/documents/KP2007-2013.pdf> Erişim Tarihi:07.03.08

http://www.kutuphanem.net/goruntule.asp?islem=indir&dok_no=20364 Erişim Tarihi:09.03.08

<http://www.ozyazilim.com/ozgur/marmara/uluslararası/politikrisk.htm> Erişim Tarihi:
09.03.08

<http://sadiuzunoglu.trakya.edu.tr/doc/secme/levonian.pdf> Erişim Tarihi:29.03.08

<http://www.finanskulup.org.tr> Erişim Tarihi:13.04.08

<http://yunus.hacettepe.edu.tr> Erişim Tarihi:19.04.08

<http://www.kobifinans.com.tr/tr/yazici.php> Erişim Tarihi:20.04.08

<http://www.riskyonetimi.com> Erişim Tarihi:25.05.07

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : SALİHA DİDİN

Doğum Yeri : İZMİR

Doğum Yılı :1982

Medeni Hali : BEKÂR

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1996-2000 : İZMİR ŞİRİNYER SÜPER LİSESİ

Lisans 2001-2005 : MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

Yabancı Dil : İNGİLİZCE

MESLEKİ BİLGİLER

2006-..... :ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ-MUĞLA ÜNİVERSİTESİ